

גיטין פרק רביעי השולח

(גיטין לב, א)

משנה:

השולח גט לאשתו והגיע (והשיג) בשליח, או ששלח אחריו שליח ואמר לו "גט שנתתי לך - בטל הוא" - הרי זה בטל. קידם אצל אשתו או ששלח אצלה שליח ואמר לה "גט ששלחתי לך בטל הוא" - הרי זה בטל. אם משהגיע גט לידה - שוב אינו יכול לבטלו (בגמרא פריך 'פשיטא').

בראשונה היה עושה בית דין ממקום אחר ומבטלו (לא היה מבטלו בפני השליח ולא בפני האשה, אלא במקום שהיה עומד היה מבטלו בפני שלשה);

התקין רבן גמליאל הזקן שלא יהו עושיין כן מפני תיקון העולם (שהשליח שאינו יודע בדבר, מוליכו לה והיא ניסת בו).

[ברישא אין זכר לבית דין. אחר כך אומרת המשנה: בראשונה היה עושה בית דין - ואחר כך ביטל רב גמליאל את השיטה הזאת לביטול גט. לפי זה נראה שהרישא מדברת על המצב לאחר תקנת רבן גמליאל הזקן.]

גמרא:

'הגיעו' (הוי משמע שרדף אחריו והשיג) לא קתני, אלא 'הגיע', ואפילו ממילא (שנשתתה שליח בדרך, והיה לו לזה דרך לשם, וראהו, ואפילו הכי בטל), ולא אמרינן 'לצעורה הוא דקא מיכוין' (אין בדעתו לבטלו אלא לצעורה בעלמא חדש או חדשים, שאם היה בדעתו לבטלו היה רודף אחריו לבטולי).

'או ששלח אחריו שליח' - למה לי? מהו דתימא 'לא אלימא שליחותיה דבתרא משליחותיה דקמא' (דאמרינן ליה לא עדיפת מיניה) דלבתליה - קא משמע לן.

'קדם הוא אצל אשתו' למה לי? מהו דתימא 'כי לא אמרינן לצעורה קא מיכוין - הני מילי לשליח, אבל לדידה - ודאי לצעורה קא מיכוין' - קא משמע לן.

'או ששלח אצלה שליח' למה לי? מהו דתימא: איהו (כי בטליה הוא בעצמו) - (בטל וליכא למימר לצעורה מיכוין): הוא דלא טרח אדעתא לצעורה (דלא הוה מטרח נפשיה משום לצערה), אבל (כי שלח) שליח (לבטל), דלא איכפת ליה כי טרח (ומשום טירחא דשליח אחרון לא איכפת ליה) - (אמרינן) ודאי לצעורה קא מיכוין - קא משמע לן.

'אם משהגיע גט לידה אינו יכול לבטלו' - פשיטא! לא, צריכא דמהדר עליה מעיקרא לבטולי: מהו דתימא 'איגלאי מלתא למפרע דבטולי בטליה' - קא משמע לן.

תנו רבנן: "בטל הוא" (משמע בטליהא), (וכן) "אי איפשי כו" - דבריו קיימין; "פסול הוא", "אינו גט" (לא משמע דאיהו מבטל ליה אלא מוציא עליו שם פסול, והא ליכא) - לא אמר כלום (זכא בה על כרחו; ואם יש לו בעל חוב - גובה אותה בשבילו, לפי שכל הלשונות הללו - לשון עתיד הן, והואיל וקבלה - אינו יכול לחזור בו); למימרא ד'בטל' לישנא דלכטיל משמע? והאמר רבה בר איבו אמר רב ששת - ואמרי לה אמר רבה בר אבבה: 'מקבל מתנה שאמר לאחר שבאתה מתנה לידו' מתנה זו מבוטלת - תיבטל; "אי איפשי בה" - לא אמר כלום; "בטלה היא" (משמע "בטלה היתה מקודם שקיבלתי"), "אינה מתנה" - דבריו קיימין - אלמא בטל מעיקרא משמע (הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, והרי אומר שלא זכה בה, וחזרת לנותן; והכי נמי תניא לקמן בפירקין (מב): "כתבתי ונתתי שדה פלונית לפלוני", והוא אומר "לא כתב ונתן לי" - הודאת בעל דין כמאה עדים, והאי נמי דאמר "בטלה היתה מקודם" - לכן נאמן)!! אמר אביי: 'בטל' -

(גיטין לב, ב)

שתי לשונות משמע: משמע דבטל ומשמע דליבטיל: (וכיון דהכי הוא - סתמא דמילתא כי טעין איניש מילתא דמהניא במילתיה קא טעין): גבי גט - לישנא דמהני ביה קאמר; גבי מתנה - לישנא דמהני בה קאמר.

אמר אביי: נקיטינן: שליח מתנה הרי הוא כשליח הגט (ואם ביטלה הנותן קודם שתגיע ליד המקבל - הרי היא בטלה, ואף על גב דמתנה זכות הוא - מצי למיהדר); נפקא מינה [מדברי אביי ללמדנו]: ל'הולך לאו כזכי דמי'.

רבינא אשכחיה לרב נחמן בר יצחק דתלי (נשען) וקאי בעיבורא דדשא, וקא מיבעיא ליה: 'בטל' (אם אמר 'בטל' ולא אמר 'הוא') - מהו (לשעבר משמע, ואין בדבריו כלום, כיון דלא אמר 'הוא' או דילמא בלא 'הוא' נמי: שתי לשונות משמע, ולישנא דאהני ביה קאמר)? תיקו.

אמר רב ששת, ואמרי לה במתניתא תנא: "גט זה לא יועיל", "לא יתיר", "לא יעזיב", "לא ישלח", ו"לא יגרש", "יהא חרס", "יהא כחרס" - דבריו קיימין; "אינו מועיל", "אינו מתיר", "אינו מעזיב", "אינו משלח", "אינו מגרש", "חרס הוא", "כחרס הוא" (משמע דהוא אינו מבטלו אלא מעיד בו שהוא פסול, והא לא חזינן ביה פסול ויתקיים בחותמיו, דכל לשונות הללו - לשעבר הוא) - לא אמר כלום'.

איבעיא להו: "הרי הוא חרס" - מהו (להבא משמע או לשעבר משמע)? אמר ליה רבינא לרב אחא בריה דרבא, ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: מאי שנא מ"הרי הוא הקדש", "הרי הוא הפקר" (דקיימא לן דהוי הקדש בכמה דוכתי, דתנן בנדרים (מחא) "אם שלי הן - הרי הן מוקדשים לשמים"; ובהפקר נמי תנן בה: "הרי הוא מופקר לכל מי שאחפוך" - אלמא להבא משמע)!

(אם נמלך הבעל לחזור ולגרש בגט שבטילו - חוזר ומגרש בו או אינו חוזר ומגרש בו (מי אמרינן בטל גיטא, והוה ליה כחספא? או דילמא שליחותא דשליח הוא דבטיל ליה, עד דהדר ומשווי ליה שליח, אבל גיטא לא בטיל)?

רב נחמן אמר: חוזר ומגרש בו, ורב ששת אמר: אינו חוזר ומגרש בו; והלכתא כוותיה דרב נחמן. איני! והא קיימא לן הלכתא כוותיה דרבי יוחנן, דאמר (בקדושין בפרק 'האומר לחברו': אמר לאשה "התקדשי לי במעות הללו לאחר שלשים", וחזרה בה בתוך שלשים - חוזרת (=בטלו הקדושין, הואיל ובטלתן קודם שיהיו תלין; הכי נמי ליבטיל גיטא)? הכי? השתא: התם דיבור ודיבור הוא (מתחילה היתה מתקדשת על ידי הדיבור, שנתרצתה בקדושין): אתי דיבור ומבטל דיבור (ומיהו המעות לא בטלו: שאם חזר וקדשה בהן מדעתה - מקודשת) והכא: נהי דבטליה לשליחותא דשליח (האי דאמר "בטל הוא" - לשליח הוא דבטליה: שלא יהא שלוחו לגרשה בגט זה, דאתי דיבור ומבטל דיבור) - (אבל) גיטא (גט) גופיה (שהוא בעין) מי קא בטיל?

בראשונה היה עושה [בית דין ממקום אחר ומבטלו; התקין רבן גמליאל הזקן שלא יהו עושין כן מפני תיקון העולם]: איתמר: בפני כמה הוא מבטלו (קודם תקנת רבן גמליאל)? רב נחמן אמר בפני שנים (דבשלמא גבי דינא דמונא בעינן שלשה, אבל הכא אודועי בעלמא הוא, ובתרי טגי [הצורך בשלשה הוא משום ד'אין בית דין שקול', אך שיקול זה נוגע להכרעה בדין, שיש חילוקי דיעות, אך אם בית הדין משמש רק ל'אודועי' - אין צורך במספר אי-זוגי]), רב ששת אמר בפני שלשה:

רב ששת אמר בפני שלשה: 'בית דין' קתני; ורב נחמן אמר: בפני שנים: לבית דין - נמי בית דין קרי להו. אמר רב נחמן: מנא אמינא לה? דתנן (שבועית פ"י משנה ד; לקמן (לזא) הוא בפרקין, גבי פרוחבול): "מוסרני לפניכם" (שהוא מוסר שטרותיו לבית דין, דאיהו לא תבע ליה לבעל חובו, אלא הבית דין, והן יורדין לנכסיו, ולא קרינא ביה [במלוה] 'לא יגוש' [דברים טו,ב])

(גיטין לג, א) פלוני ופלוני (תרי משמע) הדיינין שבמקום פלוני... ' (וקרי להו דיינים)! ורב ששת?

אטו תנא כי רוכלא (מוכר צדורות של בשמים) ליחשיב וליזיל? אמר רב נחמן: מנא אמינא לה? דתנן: 'הדיינים חותמין למטה או העדים' (גבי פרוחבול תנן לה במסכת שבועית פ"י מ"ד); מאי? לאו דיינים דומיא דעדים: מה עדים שנים אף דיינים נמי שנים?

ורב ששת?

מידי איריא? הא כדאיתא והא כדאיתא! למה לי למיתנא 'דיינים' למה לי למיתנא 'עדים' (פשיטא דסגי בהני או בהני, וליתני 'עדים', והוא הדין אי חתמי דיינין)? הא קא משמע לן: דלא שנא כתוב בלשון דיינים (כגון 'בי דינא הוינא, ואתא פלוני ואמר לנא: "מוסרני לכם פלוני ופלוני כו'") וחתמי עדים (בלשון עדות, כגון 'איש פלוני עד'), ולא שנא כתוב בלשון עדים (כגון 'זוכרן סהדותא דהוה באנפנא כו') וחתמי (למטה) דיינים ('אני פלוני דיינ').
(הכי גרסינן: 'לא שנא כתוב בלשון עדים וחתמי דיינים, ולא שנא כתוב בלשון דיינים וחתמי עדים').

מפני תיקון העולם:

מאי 'מפני תיקון העולם'?

רבי יוחנן אמר: מפני תקנת ממזרים (כלומר: שלא יהו ממזרים בישראל), ריש לקיש אמר: מפני תקנת עגונות:

רבי יוחנן אמר מפני תקנת ממזרים - סבר לה כרב נחמן דאמר 'בפני שנים (היה מבטלו קודם תקנה)', ובי תרי לית להו קלא¹, והיא לא שמעה ולא ידעה (הכי גרסינן: דבטליה), ואזלה ומינסבא, ואיכא ממזרים; וריש לקיש אמר 'מפני תקנת עגונות' - סבר לה כרב ששת, דאמר בפני שלשה, ובי תלתא אית להו קלא, ושמעה וידעה ולא מינסבא, ותקנת עגונות הוא דאיכא (דאצרכיניה לילך אחריז או לשלוח שליח, והוא לא יטרח בכל אלה - בשביל לעגנה).

תנו רבנן: 'בטלו' (לאחר תקנת רבן גמליאל בפני בית דין) - מבוטל (דאף על גב דעבר אתקנתא - בטל שליחותא), דברי רבי; רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו יכול - לא לבטלו, ולא להוסיף על תנאו (אם היה בו שום תנאי), שאם כן מה כח בית דין (של תקנת רבן גמליאל) יפה (אם דבריהן בטלים על ידי זה).
ומי איכא מידי דמדאורייתא בטל גיטא (שהרי לא בא לידה, חה ביטל את השליח מהיות שלוחו לגירושין), ומשום 'מה כח בית דין יפה' שרינן אשת איש לעלמא?

אין!! כל דמקדש - אדעתא דרבנן מקדש (להיות קדושין חלין כדת משה וישראל שהנהיגו חכמי ישראל), ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה (והרי הם אמרו שיפקיעו כל קדושין שבירשאל על ידי גט כזה! הילכך פקעי: שעל מנת כן קידשה).

אמר ליה רבינא לרב אשי: תינח דקדיש בכספא (איכא למימר אפקעינהו לקידושין בגט דדבריהן, ואמרו ליהוי מעות למפרע מתנה, וממילא פקעו שהרי כשקידש - על מנת כן [מעוט אלה] קידש), קדיש בביאה (דקיימא לן בקידושין (דף דב, מ'כי יקח איש אשה ובעלה' (דברים כד, א) דאשה מתקדשת נמי בביאה) - מאי (אפקעתא) איכא למימר (בהא ביאה)?

שויוה רבנן לבעילתו (לההיא ביאה [שקידש בה] למפרע על ידי גט זה) בעילת זנות (דאפקעו שם קידושין מינה, ויש בהן כח לכך, שהרי כשקידש - על מנהג חוק דתם קידש).

כך אני מפרש בכל מקום מלבי; ומרבתי קבלתי כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש - דקדושין כסף דרבנן, דלא כתיב בהדיא, אלא גמרינן 'קידשה' 'קידשה' משדה עפרון, והיינו דקפריין: תינח דקדיש בכספא, קדיש בביאה דכתיב בהדיא (דברים כד, א) 'כי יקח איש אשה ובעלה' מאי איכא למימר: היאך יכלו לעקור דבר מן התורה?

ומשני: שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות של כל מקדש בביאה, כדאמר התם (קידושין יב, ב): רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה משום פריצותא!

ותשובות קשות יש בדבר:

חדא: דגזירה שוה גופה תורה היא, שהרי לא למדו נסקלין אלא בגזירה שוה, ונותר שהוא בכרת - מגזירה שוה למדנו, ונערה המאורסה נהרגת בקדושי כסף, ואי דרבנן - מי מיקטלא?

ועוד: דקמשני שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות - היכי מצי לשווייה בעילת זנות, הא דאורייתא היא? וכי אמרן 'רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה' - קידושין מיהא לא בטלי? אלא הא והא דאורייתא, והא דאית ברבנן כח לבטל - מפני שבשעת קידושין תלה בדעתם לקדש כדת שהנהיגו חכמים בישראל).

תוספות גיטין דף לג עמוד א

ד"ה כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש - ולכך אומר בשעת קידושין "כדת משה וישראל".

ד"ה ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה - הקשה ה"ר שמואל: אם כן יחפה על בת אחותו וכשיבואו עדים שזינתה ישלח לה גט ויבטל שלא בפני שליח, ופקעי קידושין, ונמצא שהיא פנויה!

ואומר ר"י דלא קשה: דאין לחוש אלא כשמחפה עליה שלא כדון, אבל הכא - כדון מחפה, ומן התורה פטורה! ועוד הקשה רבי' שמואל: דהיכי מחייבין לעולם מיתה אשת איש שזינתה? והא התראת ספק היא: דשמא ישלח לה גט ויבטלנו?

ועוד: יכולין ממזרים ליטרה?

ואומר ר"ת דכי האי גוונא לא הוי התראת ספק, דאזלינן בתר רובא, ורוב אין מגרשין נשותיהן וכששולחין גט אין מבטלין;

¹ וכי יש קלא ממדינה למדינה? וכי אין השליח הולך יותר מהר מן ה'קלא'!?

ועוד: דאוקמינן אחזקתה שהיא עכשיו נשואה, דאם לא כן נזיר שהיה שותה יין או מטמא למתים אמאי לוקה?
דאם אמרו לו "אל תשתה אל תשתה" - חייב על כל אחת ואחת (נזיר דף מב.), והא התראת ספק היא שמא
ישאל על נזירותו?
ומה שהקשה 'אם כן יחפה על בת אחותו ויכולין ממזרין ליטרה' - אי ידעינן שלכך מתכוין לא מפקעינן קדושין
מיניה, דלתקנה עשו חכמים ולא לתקלה שמתוך כך יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות! אבל אם ברור לנו שלא
נתכוין לכך - לא חיישינן אם יכולים ליטרה.

תנו רבנן: 'אמר לעשרה "כתבו גט לאשתי" (וקיימא לן (לקמן סוג' כ) כל כמה דלא אמר
"כולכם" - אחד כותב ושנים חותמין) - יכול לבטל (מותר לבטל ולומר לשנים מהם "אל
תכתבוהו") זה שלא בפני זה (ואין זה לעקור תקנת רבן גמליאל) - דברי רבי; רבן
שמעון בן גמליאל אומר: אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה' (שאף זו
מן התקנה, ואם בטלו אינו מבוטל, דאם כן מה כח בית דין יפה).
במאי קמיפלגי?
בעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה קמיפלגי: רבי סבר: עדות שבטלה
מקצתה

(גיטין לג, ב)
לא בטלה כולה (הלכך לא חש רבן גמליאל להושיב בית דין ולימנות על כך, שאין בזו מפני תיקון
העולם), ואי אזלי הנך (דלא בטיל קמיהו) כתבי ויהבי (לה ואזלא ומינסבא) -
ליכתבו וליתבו (שפיר קא מינסבא)! רבן שמעון בן גמליאל סבר: עדות
שבטלה מקצתה בטלה כולה (ואפילו נשתירו שנים שעדותן עדות, וזה לא בטל בפניהם - בטלו
אף הן), והנך לא ידעי (דבטל) ואזלי וכתבי ויהבי ושרו אשת איש
לעלמא (ומינסבא בגט פסול)!
ואי בעית אימא: דכולי עלמא עדות שבטלה מקצתה **לא בטלה כולה**,
והכא היינו טעמא דרבן שמעון בן גמליאל: קסבר 'מלתא דמתעבדא
באפי עשרה - צריכא בי עשרה למישלפה (לחלצה ולהסירה); ואין כאן גזירה, אלא
טעמא דרבן שמעון בן גמליאל לא משום תקנה הוא, אלא קסבר אין ביטולו ביטול עד שיבטל בפני כולן; והאי
'אינו יכול' דקאמר - לאו איסורא הוא משום עובר על תקנה, אלא הכי קאמר: אין בו כח לבטל אלא בפני
כולן).

איבעיא להו: "כולכם" (חתומו) (דקיימא לן דאינו גט עד שיחתמו כולן) - מהו (מי אסר
רבן שמעון [בן גמליאל] שלא יבטל את אחד או את שנים שלא בפני חבריהם)? : טעמא דרבן
שמעון בן גמליאל (היכא דלא אמר "כולכם") משום דקסבר עדות שבטלה
מקצתה בטלה כולה (וחייש דלמא אזלי הני דלא ידעי בביטולא ויהבי לה), והני (והכא ליכא
למיחש להכי) - כיון דאמר להו "כולכם" (דמידע ידעי דכולן צריכין לחתום וכל כמה דלא
חתמו כולהו לא יהבי לה) - לא מצו כתבי ויהבי, או דלמא טעמא דרבן
שמעון בן גמליאל משום דקסבר 'כל מלתא דמתעבדא באפי בי עשרה
צריכא בי עשרה למישלפה', והילכך אפילו "כולכם" נמי (והלכך לאו
בטל הוא לגמרי, וחתמי ביה אפילו הני דבטיל קמיהו עם חבריהם ויהבי לה)! :

תא שמע: 'אמר לשנים "תנו גט לאשתי" - יכול לבטל זה שלא בפני
זה (והוי ביטול, ואין זה כשר להיות עוד עד בדבר עד שיצוהו) - דברי רבי; רבן שמעון
בן גמליאל אומר: אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה (והלה עצמו [גם זה
שאמר לו בלי השני] כשר לחתום) - והא שנים - דכי "כולכם" דמו (דכולם צריכין
לחתום וליכא למיחש דלמא אזיל חד וחתים בלא חבריה) - ופליגי (וקאמר אינו יכול לבטל, אלמא
רבן שמעון לאו איסורא קאמר אלא אינו ביטול קאמר)!

אמר רב אשי: אי בעדי כתיבה (הני שנים - עדי כתיבה וחתמה הם) - הכי נמי
(דמודה רבן שמעון [בן גמליאל] דיכול לבטל, וביטולו ביטול, דטעמא משום גזירה היא, והכא ליכא למיגזר
מידי); הכא במאי עסקינן? - בעדי הולכה (דהאי "תנו" דקאמר הכא לשנים - הגט ניתן
להם להיות שלוחים, ולמוסרו לה, דהכא: כי קאמר לחד - אזיל איך, דלא ידע, ומסר לה, לפי שאין זה עדות
שהיה שניהם צריכין להיות שם, אלא שליחות, ולא ידע דבטלה שליחות, דשליחות שבטלה מקצתה בטלה
כולה, דכי היכי דבטליה להאי בטליה להאי).

הכי נמי מיסתברא (דבעדי הולכה קאמר, וטעמא משום חששא: דלמא אזל האי דלא ידע ויהיב
לה), דקתני סיפא: ' (אי מתחלה, כשעשאן שלוחים, לא אמר לשניהם יחד אלא) אמר לזה
(לאחד מהם) כפני עצמו ולזה כפני עצמו (וחזר ואמר לחבירו "הנה מסרתי גט לפלוני
לתנו לאשתי, ואם תרצה גם אתה - הוי שליח לגרשה") - יכול לבטל זה שלא בפני זה
(ובטל זה מתורת השליחות, שאם גרשה זה - אינה מגורשת, אבל השני יכול לגרש, דכיון דמתחלה לא בבית
אחת הוי - אין כאן לומר 'שליחות שבטלה מקצתה בטלה כולה', ואי אזיל האי דלא ידע בביטולא ויהיב לה
שפיר קיהיב לה): אי אמרת בשלמא בעדי הולכה - שפיר (איכא למימר 'אמר לזה

בפני עצמו' - שאין זה עדות שיצטרכו לדאות או לשמוע העדות תחילה כאחד), אלא אי אמרת בעדי כתיבה ([גירסת רש"י: בעדי חתימה] הא עדות גמורה בעינן) - מי מצטרפי (כי אמר לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו) ? הא אמר מר 'אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד (את העדות) ' ?

דלמא כרבי יהושע בן קרחה סבירא ליה (דפליג עלה בפרק שני דכתובות (כ"ב) ובסנהדרין (ל"א) ואמר אפילו בזה אחר זה) ?

אמר רב שמואל בר יהודה: שמעית מיניה דרבי אבא תרתי (כלומר: בהנך תרתי פלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל: בביטלו מבוטל, וביכול לבטל זה שלא בפני זה - שמעית מיניה דרבי אבא דקבע הלכתא בתרווייהו): חדא כרבי וחדא כרבן שמעון בן גמליאל, ולא ידענא הי כרבי והי כרבן שמעון בן גמליאל.

אמר רב יוסף: ניחזי אנן: דכי אתא רב דימי, אמר: מעשה ועשה רבי כדברי חכמים (בכתובות בפרק 'אלמנה ניזונית', שהיו אומרים 'שום הדיינים שפיתחו שתות או הותירו שתות - מכון בטל'). אמר לפניו רבי פרטא בנו של רבי אלעזר בן פרטא בן בנו של רבי פרטא הגדול: אם כן מה כח בית דין יפה? וחזר רבי ועשה כרבן שמעון בן גמליאל (אלמא הדר ביה וקם בשיטתיה דרבן שמעון [בן גמליאל] ליפות כח בית דין; אלמא בהא הלכה כרבן שמעון [בן גמליאל]); ומדהא כרבן שמעון בן גמליאל - הך כרבי [שיכול לבטל זה שלא בנוכחות השני] !

ואף רבי יאשיה דמן אושא סבר חדא כרבי וחדא כרבן שמעון בן גמליאל, דאמר רבה בר בר חנה: חמשה סבי הוינן קמיה דרבי יאשיה דמן אושא, אתא ההוא גברא קמיה - ואשקליה גיטא על כורחיה (השיאו בעל כרחיה לגרש את אשתו כגון בהנך דאמרינן בהו 'יוציא ויתן כתובה'), אמר (רבי יאשיה) לן (לסהדי, לאחר שכפאוהו עד שיאמר 'רוצה אני'): "זילו אטמורו (הסתירו עצמכם כדי שלא יבטל אתכם מן העדות) וכתבו לה", ואי סלקא דעתך (בקמייתא הלכתא) כרבי (שאם ביטלו בפני שנים אחרים - מבוטל) - כי מיטמרי (הני) מאי הוי? אלא שמע מינה כרבן שמעון בן גמליאל סבירא ליה; ואי סלקא דעתך אידך נמי כרבן שמעון בן גמליאל - למה להו 'אטמורי'? ליבדרו איבדורי (שלא ימצאם ביחד ואינו יכול לבטל זה שלא בפני זה) ! אלא שמע מינה חדא כרבי וחדא כרבן שמעון בן גמליאל.

ורבא אמר רב נחמן: הלכה כרבי בשתיהן.

ולית ליה לרב נחמן 'מה כח בית דין יפה' ? והאמר רב נחמן אמר שמואל:

(גיטין לד, א)

'יתומין (קטנים) שבאו לחלוק בנכסי אביהן - בית דין מעמידין להן אפוסטרופוס (לכל אחד) ובוררים להן חלק יפה (כל אפוסטרופוס יברור חלק יפה שלו שמתוך כך יהיו החלקים שווים); הגדילו יכולין למחות', ורב נחמן ידידיה אמר 'הגדילו - אין יכולין למחות, דאם כן מה כח בית דין (שמיון להם האפוסטרופוס) יפה' ?

התם ממונא (והפקד בית דין היה הפקר), הכא איסורא (דאשת איש, ומשום 'מה כח בית דין יפה' לא אפקעו רבנן קידושין).

גידול בר רעילאי שדר לה גיטא לדביתהו; אזל שליחא אשכחה דהוה יתבה ונוולה (אורגת) [מלשון 'נול'] ; אמר לה "הא גיטיך!" (הראהו לה ולא מסר לה); אמרה ליה "זיל השתא מיהא ותא למחר!" אזל לגביה ואמר ליה; פתח ואמר "ברוך הטוב והמטיב (שלא מסרת לה)" .

אביי אמר: 'ברוך הטוב והמטיב' - ולא בטל גיטא (ואם בא שליח זה ומסרו לה למחר - מגורשת); רבא אמר 'ברוך הטוב והמטיב' - ובטל גיטא.

במאי קמיפלגי?

בגלוי דעתא בגיטא (שאינו חפץ עוד בשליחות זה) קמיפלגי: דאביי סבר: גלוי דעתא בגיטא - לאו מלתא היא, ורבא סבר: גלוי דעתא בגיטא - מילתא היא.

אמר רבא: מנא אמינא לה? דרב ששת אשקליה גיטא לההוא גברא בעל כרחיה, ואמר להו [האיש המגרש] לסהדי: הכי אמר לכו רב ששת (רב ששת אמר לכם ואני שמעתי) "לבטל גיטא (דלביטל גיטא)", ואצרכיה רב ששת גיטא אחרינא (אלמא משום דגליא דעתיה בביטולא).

ואביי: אטו רב ששת מבטל גיטא דאינשי הוה (אפילו גלוי דעתא ליכא, דהא לא אמר "אנא בטלתי", אלא "רב ששת" - והכא ליכא גלוי דעתא ידידיה) ? איהו בטלה (ואמר בהדיא "ליבטיל") ! והאי דקאמר להו הכי - משום דפנוי (בני אדם המכין וחובטין אותו

במצות רב ששת, ואומר לו "למה אתה מבטלו" אמר להו הכי "רב ששת צוה כן" [כדי שהשטרים של רב ששת יפסיקו לרדות בו]. [עי' ערוך ערך 'דפן', פירוש שני, דפנז = הכהן]

ואמר אביי: מנא אמינא לה? דרב יהודה אשקליה גיטא לחתניה דרבי ירמיה ביראה (כך שמן) ובטליה; תנא (שנה שנית) אשקליה (וכפהו לצוות לכתוב אחד) – ובטליה, הדר תנא ואשקליה על כרחיה, ואמר להו לסהדי "אותיבו קרי באוניכו" (שימו קניבת ירך דק של דלועין באזניכם שלא תשמעו ביטולו) וכתובו ליה"; ואי סלקא דעתך גלוי דעתא בגיטא מילתא היא – הא חזו ליה דקא רהיט בתרייהו! ורבא?

האי דקא רהיט בתרייהו – דאמר להו "אשור" (אשור' כמו 'אשרתא דדייני' (לעיל כו,א), וכמו 'אשור חמוץ' (ישעיה א,יז) – לשון חיזוק) הבו לה היא (התחזקו לתתו מהר) כי היכא דמשלם צערא דההוא גברא".

ואמר אביי: מנא אמינא לה? דההוא דאמר להו "אי לא אתינא עד תלתין יומין – ליהוי גיטא", אתא ופסקיה מברא, אמר להו "חזו דאתאי!", "חזו דאתאי!" ואמר שמואל: לא שמיה מתיא! ורבא?

אטו התם לבטולי גיטא בעי (זה שגילה בדעתו שאינו חפץ בגירושין הללו – כלום גילה שהוא בא להפקיען על ידי ביטול גט)? התם לקיומי תנאיה קא בעי (על ידי קיום תנאי הוא בא להפקיע לומר "התניתי לבא עד שלשים, ואם לאו יהא גט, והרי באתי וקיימתי תנאי"), והא לא איקיים תנאיה!

ההוא דאמר להו (כתב גט ונתן לארוסתו על מנת) "אי לא נסיבנא עד תלתין יומין – ליהוי גיטא" (שאם לא יכנס עד שלשים יום יהא גט), כי מטו תלתין יומין אמר להו "הא טרחנא (בצרכי חופה ואנוס אני)!" : למאי ניחוש לה? אי משום אונסא – אין אונס בגיטין (והוי גיטא); אי משום גלויי דעתא בגיטא – פלוגתא דאביי ורבא הוא!

ההוא דאמר להו "אי לא נסיבנא לריש ירחא דאדר – ליהוי גיטא"; כי מטא ריש ירחא דאדר אמר להו "אנא לריש ירחא דניסן אמרי"; למאי ניחוש לה? אי משום אונס – אין אונס בגיטין; אי משום גלויי דעתא – פלוגתא דאביי ורבא.

תוספות ד"ה ואי משום גלויי דעתא פלוגתא דאביי ורבא – היינו לפי סברת אביי, אבל רבא קאמר לעיל 'אטו לבטולי גיטא קבעי לקיומי תנאי קא בעי', ולא פליג רבא הכא! ואם כן מחלוקת התוספות על הגמרא?

רש"י: ולעניות דעתי נראה מדלא מסייג בזה 'והלכתא כאביי' ע"כ רצה לומר דלתרווייהו אין ביטול כאן: לאביי משום דגלוי דעתא לאו מילתא היא, ולרבא כי אין זה גלוי דעת. ואנכי מסתפק בהא דפסקינן כאביי אולי הוא רק בגלוי דעתא בגיטא דלאו מילתא היא, אבל במאי דפליגי מה נקרא גילוי דעתא – כגון דרהיט בתרייהו ו"חזו דאתאי", דלאביי הוא גילוי דעתא ולרבא לא, אפשר דהלכה כרבא – ונפקא מינה במקום דמהני גילוי דעתא! עיין לשון התוספות לקמן [ראש דף מו]; וכן משמע מלשון 'גילוי דעתא בגיטא' – דמשמע דיש דברים דמהני בהו גילוי דעתא; אבל מדקאמר סתם 'והלכה כנחמני' משמע קצת דבכל דבר בזה הלכה כוותיה.

והלכתא כנחמן (דאמר לעיל ביטול בפני שנים), והלכתא כנחמן (נמי בהא דאמר הלכה כרבי בשתייהו)

(גיטין לד, ב)

והלכתא כנחמני (אביי, דאמר 'גלוי דעתיה בגיטא – לאו מילתא היא'; וזו היא אחת מהלכות של סימן יע"ל קג"ם דהלכתא כאביי. ונראה בעיני דעל שם שרבה בר נחמני גידל אביי בביתו ולמדו תורה שהיה יתום – השיאו את שם אביו 'נחמני'. 'רבה' סתם הוא רבה בר נחמני).

משנה :

בראשונה היה משנה שמו ושמה, שם עירו ושם עירה (כשהיו לו שני שמות אחד כאן ואחד במדינת הים – היה מגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט, ולא היה מקפיד לכתוב שניהם);

התקין רבן גמליאל הזקן שיהא כותב "איש פלוני וכל שום שיש לו", "אשה פלונית וכל שום שיש לה" - מפני תיקון העולם (שלא יוציאו לעז על בניה מן השני, לאמר 'לא גירשה בעלה, שאין זה שמו').

גמרא :

אמר רב יהודה אמר שמואל: שלחו ליה בני מדינת הים לרבן גמליאל: בני אדם הבאים משם לכאן, שמו 'יוסף' וקוראין לו 'יוחנן', 'יוחנן' וקוראין לו 'יוסף' - היאך מגרשין נשותיהן? עמד רבן גמליאל והתקין שיהו כותבין "איש פלוני" וכל שום שיש לו, "אשה פלונית" וכל שום שיש לה מפני תיקון העולם. אמר רב אשי: והוא דאתחזק בתרי שמי. (אבל לא אתחזק כאן שיש לו שני שמות - אין צריך לכתוב 'וכל שום שיש לו', ואפילו נודע לאחר זמן שיש לו שם אחר - הוי הגט כשר, שאין לנו אלא שם שקרא הוא לעצמו בפנינו והוחזק בו).

אמר ליה רבי אבא לרב אשי: רבי מרי ורבי אלעזר קיימי כוותך. תניא כוותיה דרב אשי: 'היו לו שתי נשים, אחת ביהודה ואחת בגליל, ולו שני שמות, אחד ביהודה ואחד בגליל, וגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה, ואת אשתו שבגליל בשמו שבגליל - אינה מגורשת עד שיגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה ושם דגליל עמו, ואת אשתו שבגליל בשמו שבגליל ושם דיהודה עמו; יצא למקום אחר (שאינו ביהודה וגליל) וגרש באחד מהן - מגורשת (משום דבאותו מקום לא היו מוחזקין שיהיו לו שני שמות; אבל ביהודה היו יודעים שיש לו שם אחר, לפיכך הוצרכו כל שמותיו שהחזיק עצמו בהם לפניהם, דבתר חזקה אזלינן)'. והאמרת 'שם דגליל עמו'! אלא שמע מינה: הא דאתחזק, הא דלא אתחזק!

שמע מינה.

תוספות מסכת גיטין דף לד עמוד ב ד"ה וכל שום שיש לו - בטופסי גיטין של ה"ג כתוב שצריך לכתוב בגט 'וכל שום וחניכה' [כינוי] דאית לי ולא תראי' - משמע שלשון זה היו כותבין בגט; ואין נראה לר"ת: דדימנין דאתי לידי תקלה כשאין לו אלא אותו שם הכתוב בגט ואין לו חניכה, וכשכותב בגט 'וכל שום וחניכה' נראה זה הגט של אדם אחר שיש לו שם וחניכה!

לכך נראה לר"ת 'וכל שום שיש לו' דקתני במתניתין היינו כל שמותיו בפירוש, ותיקן ר"ת לכתוב בגט 'אני פלוני דמיתקרי כך וכך', כדאמרינן בגמרא: 'שרה דמיתקריא מרים', אחא בר הדאי דמיתקרי איה מרי; והא דקתני בגמרא 'בשמו שביהודה ושם דגליל עמו' - משמע קצת כפירוש ר"ת.

ההיא דהווי קרו לה 'מרים' ופורתא (מיעוט בני עירם היו קוראין את שמה) 'שרה': אמרי נהרדעי: מרים (צריך לכתוב בגט, שהוא עיקר, והדר) וכל שום שיש לה, ולא: שרה וכל שום שיש לה.

משנה :

אין אלמנה נפרעת (את כתובתה) מנכסי יתומים אלא בשבועה (שלא נתקבלה כלום);

נמנעו מלהשביעה (והיתה מפסדת כתובתה, ובגמרא מפרש מאי טעמא) - התקין רבן גמליאל הזקן שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו (יבחרו להם דבר קשה להדירה בו, כגון 'קונם מיני מזונות עלי אם נהייתי מכתובתי') וגובה כתובתה (ואם נתקבלה תחילה הרי היא נאסרת בכל מזון, הילכך לא הות הדרה ושקלה, דלא חשידא לעבור על נדרה). (כל אלו מתקנות רבן גמליאל הזקן): העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם (אכולהו קאי: גבי אלמנה שיהו נשים נשאות לבעלים ולא תדאגנה להפסיד כתובתן, וגבי חותמין מפרש בגמרא מאי תיקון איכא).

והלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם.

גמרא :

מאי איריא 'אלמנה' - אפילו כולי עלמא נמי, דהא קיימא לן 'הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה'? אלמנה אצטריכא ליה: סלקא דעתך אמינא

(גיטין לה, א)

משום חנא (שיהא חן האנשים בעיני הנשים לינשא להם) אקילו רבנן גבה - קא משמע לן.

נמנעו מלהשביעה :

מאי טעמא? : אילימא משום דרב כהנא, דאמר רב כהנא ואמרי לה
אמר רב יהודה אמר רב: מעשה באדם אחד בשני בצורת, שהפקיד
דינר זהב אצל אלמנה, והניחתו בכד של קמח, ואפאתו בפת,
ונתנתו לעני; לימים בא בעל הדינר ואמר לה "הבי לי דינרי!";
אמרה ליה "יהנה סם המות (יועיל להמית) באחד מבניה של אותה אשה אם
נהניתי מדינרך כלום!"; אמרו: לא היו ימים מועטין עד שמת אחד
מבניה, וכששמעו חכמים בדבר – אמרו: מה מי שנשבע באמת כך –
הנשבע על שקר על אחת כמה וכמה!
מאי טעמא איענשה?
דאיתרשי לה מקום דינר (נשתכרה בו עיסה כעובי הדינר: שאם לא היה הדינר - היתה נותנת
עוד עיסה בככר).

ומאי 'מי שנשבע באמת' (האי לאו אמת הוא)?
'במי שנשבע באמת' (דהא שוגגת היא; ומפני שעונש שבועה מרובה נמנעו מלהשביעה).
אי משום הא – מאי איריא 'אלמנה'? אפילו גרושה נמי! אלמנה
אמר רבי זירא אמר שמואל: לא שנו אלא אלמנה, אבל גרושה –
משביעין אותה?
אלמנה שאני, דבההיא הנאה דקא טרחה קמי דיתמי (בדבר מועט, וסבורה שאין
פרעון לה) – אתיא לאורויי היתרא (שבשכר טורחה נוטלתו).

אמר רב יהודה אמר רב ירמיה בר אבא: רב ושמואל, דאמרי
תרווייהו: לא שנו אלא בבית דין, אבל חוץ לבית דין – משביעין
אותה (ששבועת הדיינין של תורה היא, ונקט ספר תורה בידיה, או תפילין, ומשביע לה בשם או בכינוי,
כדאשכחן באברהם: 'שים נא ידך וגו' ואשביעך בה' (בראשית כד, ב-ג), ועונשה מרובה; וחוץ לבית דין – שבועה
דרבנן, בקללת ארור, ולא נקיט מידי, ואין עונשה כל כך).
איני! והא רב לא מגבי כתובה לארמלתא (משום דנמנעו מלהשביעה; ואם איתא –
לישבעה חוץ לבית דין ולגבייה כתובתה)!?
קשיא.

בסורא מתנו הכי; בנהרדעא מתנו הכי:
אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא בבית דין, אבל חוץ לבית
דין – משביעין אותה; ורב אמר: אפילו חוץ לבית דין נמי אין
משביעין אותה;
רב לטעמיה, דרב לא מגבי כתובה לארמלתא.
וליאדרה (כדתנן 'נודדת ליתומים כל מה שירצו') וליגבייה?
בשני דרב קילי נדרי (קלים היו נדרים בעיניהם לעבור עליהם, הלכך לא סמכינן אנדרה
לאגבייה).

ההיא דאתאי לקמיה דרב הונא; אמר לה מה אעביד לך? דרב לא
מגבי כתובה לארמלתא!
אמרה ליה: מידי הוא טעמא אלא דלמא נקיטנא מידי מכתובתי? חי
ה' צבאות אם נהניתי מכתובתי כלום!
אמר רב הונא: מודה רב בקופצת (הואיל וקפצה ונשבעה - הרי נשבעה וגובה)!

ההיא דאתאי לקמיה דרבה בר רב הונא, אמר לה מאי אעביד לך
דרב לא מגבי כתובה לארמלתא, ואבא מרי לא מגבי כתובה
לארמלתא?
אמרה ליה: הב לי מזוני!

אמר לה: מזוני נמי לית לך, דאמר רב יהודה אמר שמואל:
התובעת כתובתה בבית דין – אין לה מזונות (מעטה, דגליא דעתה דבעי
לאינסובי, ואיהו לא אתני בהדה אלא 'כל ימי מיגר ארמלותיך כביתי' שהיא אלמנה בשביל כבודו)!
אמרה ליה: אפכוה לכורסיה [מין קללה, אולי רמז לכפיות המטה]! כבי
תרי עבדא לי (כרב דלא מגבי כתובה וכשמואל להפסיד מזונות)! (ע"כ [אולי: על כן, כלומר:
שלא תתקיים הקללה וימות –]) הפכוה לכורסיה ותרצוה (הפכו כסאו וקפוחו, כדי
שתתקיים הקללה בכך. פירוש אחר הפכו לכורסיה = תשפל גזולתו) – ואפילו הכי לא
איפרק מחולשא (לא נצול מלבא לידי חולי).

אמר ליה רב יהודה לרב ירמיה ביראה: אדרה בבית דין (כל מה שירצו
יתומים), ואשבעה חוץ לבית דין, וליתי קלא וליפול באודני (חפץ אני
שישמע הקול באזני שהוגבה כתובה בימי), דבעינא כי היכי דאעביד בה מעשה
(כשמואל רבי [ואף על פי שרב יהודה היה מקודם תלמיד של רב, כדאיתא בסוכה ט, א רש"י ד"ה כי

אמרייה קמיה דשמואל. רב יהודה תלמידו של רב ואח"כ של [רב אסי ואח"כ של] שמואל היה], להוציא מלבן של תלמידיו של רב, כגון רב הונא ובית דינו, שלא היו מגבין כתובות אלמנה).

גופא: אמר רבי זירא אמר שמואל: לא שנו אלא אלמנה, אבל גרושה (דלא טרחא קמיהו ולא מוריא היתירא) - משביעין אותה. וגרושה - דאדרה לא (לא סגי בהדרה [בנדרה] - בתמיה) ? והא שלחו מתם (האשה מבבל היתה, והלכה היא ובעלה לארץ ישראל, וגרשה שם ותבעתו כתובתה, ועשו לה פסק דין על נכסיו שבבבל): איך פלוניתא בת פלוני קבילת גיטא מן ידא דאחא בר הידיא, דמתקרי 'איה מרי' (כך היתה חניכתו) ונדרת ואסרת פירות שבעולם עלה (אם קבלה מכתובתה) דלא קבילת מכתובתה אלא גלופקרא (קוטא [שמכח או מעיל עבה]) אחד, וספר תהלים אחד, וספר איוב וממשלות (ספר משלי) - בלואים -

(גיטין לה, ב) (הביאתם לפנינו) ושמונים (ושמונו דמיהן) בחמשה מנה - לכשתבא לידכם הגבוה את השאר!
אמר רב אשי: ההוא - גט יבמין הוה (יבמה היה זה שנתן לה גט, לפוטלה על האחין, והיא באה לגבות כתובה מנכסי בעלה הראשון שנתארמלה הימנו) !
תוספות מסכת גיטין דף לה עמוד ב ד"ה גט יבמין הוה - פי' בקונטרס שנתן לה גט לפוטלה על האחין וכתובתה על נכסי בעלה הראשון;
וקשה: דלא היה להם להזכיר גט דלא ניתנה כתובה ליגבות עד שתחלוץ והיה להם לכתוב שחלצה! ואמר ר"י: **גט יבמין הוה** דלאחר שנתייבמה גרשה היבם וכתובתה על נכסי בעלה הראשון, ומוריא היתירא משום דקא טרחא קמי אחיו.

התקין רבן גמליאל הזקן שתהא נודרת [ליתומים כל מה שירצו, וגובה כתובתה]:
אמר רב הונא: לא שנו (דגביא בהדרה) אלא בשלא ניסת (לאחר בשעת גביית כתובה), אבל ניסת - אין מדירין אותה.
ניסת - מאי טעמא?
דמיפר לה בעל (והיא סומכת על כך, ונודרת וגובה על שקר).
כי לא ניסת נמי - לכי מנסבא מיפר לה בעל?
אין הבעל מיפר בקודמין (בנדרים שקדמו לנשואין).
וניחוש דלמא אזלה לגבי חכם ושרי לה?
קסבר צריך לפרט את הנדר (הנשאל לחכם על נדרו - צריך לפרט היאך נדר הנדר הזה, וכי מפרטה קמיה דליתומים נדרה, וכך נדרה: "אם נהייתי מכתובתי כלום" - לא שרו לה).
רב נחמן אמר: אפילו ניסת.
'ניסת' ודאי מיפר לה בעל?
דמדרינן לה ברבים (נודרת בפני עשרה; וקסבר נדר שהודר ברבים אין לו הפרה).
מיתיבי: 'ניסת' - גובה כתובתה אם נדרה'; מאי לאו נדרה השתא (בשעת גבייה לאחר נשואין, וקשיא לרב הונא)?
לא, דנדרה מעיקרא (נדרה קודם נשואין - גובה אף אחר נשואין, דאינו מיפר בקודמים, דכתיב 'ואם בית אישה נדרה' (במדבר ל"א)).
והתניא: 'ניסת', נודרת (משמע נודרת השתא) וגובה כתובתה? -
תנאי היא (לקמן פליגי בה בפרקין מהב, ב): דאיכא למאן דאמר נדר שהודר ברבים יש לו הפרה (ואליביה לא גביא משום דמיפר לה), ואיכא למאן דאמר אין לו הפרה (ואליביה מדדינן לה ברבים וגביא).

איבעיא להו: צריך לפרט את הנדר או אינו צריך?
רב נחמן אמר: אינו צריך; רב פפא אמר: צריך:
רב נחמן אמר 'אינו צריך': דאי אמרת 'צריך' - זימנין דגייז ליה לדיבוריה (ואינו מפרש הכל), וחכם - מאי דשמע מיפר (וחכם אינו מיפר אלא לדעת מה שישמע; הילכך לא יפרט על מה נדר, אלא יאמר "כך נדרתי ואסרתי עלי פירות מין פלוני");
רב פפא אמר 'צריך' משום מילתא דאיסורא (שמא על דבר איסור נדרה, כגון על גיבוי כתובה, וכגון "יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם אעבור עבירה פלוני", ובא להתיר את נדרו סתם, ורוצה לעבור העבירה).
תנן: 'הנושא נשים כעבירה' (כהן הנושא נשים פסולות לכהונה פסול לעבודה) - פסול עד שידור הנאה (ממנה, לגרשה; ומשנה היא בבכורות (פ"ז מ"ז, דף מה, ב))'; ותני עלה 'נודר' (הנאה) ועובר (עבודה, ואף על פי שעדיין לא גרשה), 'יודר' (מן העבודה לאחר שסיים)

ומגדש'; ואי אמרת 'אינו צריך לפרט את הנדר', ליחוש דילמא
אזיל לגבי חכם ושרי ליה?

(גיטין לו, א)

דמדרינן ליה ברבים.

הניחא למאן דאמר 'נדר שהודר ברבים אין לו הפרה' אלא למאן

דאמר 'יש לו הפרה' - מאי איכא למימר?

דמדרינן ליה על דעת רבים (כך יאמרו לו 'הרי אנו מדירין אותך על דעתינו'), דאמר
אמימר: הלכתא אפילו למאן דאמר 'נדר שהודר ברבים יש לו הפרה' -
על דעת רבים - אין לו הפרה.

והני מילי (דאין לו הפרה) לדבר הרשות (שאין צריכים להפרתו לצורך דבר מצוה), אבל
לדבר מצוה יש לו הפרה, כי ההוא מקרי דרדקי דאדריה רב אחא על
דעת רבים (שלא ילמד עוד תינוקות), דהוה פשע בינוקי (חובטן יותר מדאי),
ואהדריה רבינא: דלא אישתכח דדייק כוותיה.

והעדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם:

'מפני תיקון העולם' דאורייתא הוא, דכתיב [ירמיהו לב, מד: שדות בכסף יקנו]
וכתוב בספר וחתום [והעד עדים בארץ בנימן ובסביבי ירושלם ובערי יהודה ובערי השפלה ובערי הנגב
כי אשיב את שבותם נאם ה']!

אמר רבה: לא, צריכא לרבי אלעזר, דאמר (בפרק בתרא (א, 19)) 'עדי מסירה
כרתי' (דקתני [גיטין פ"ט מ"ד]: דב' אלעזר [במשניות: אליעזר] אומר: אפילו אין עליו עדים, אלא שנחתנו לה
בפני עדים - כשר' והאי קרא - עצה טובה קא משמע לן) - תקינו רבנן עדי חתימה מפני
תיקון העולם (דלמא מייתי עדי מסירה, ומערער בעל לומר "לא גירשתיה") דזמנין
דמייתי סהדי אי נמי זימנין דאזלי למדינת הים.

רב יוסף אמר: אפילו תימא לרבי מאיר: התקינו שיהא עדים
מפרשין שמותיהן ('ראובן' או 'שמעון'; מעיקרא לא היו חותמים אלא 'אני פלוני חתמתי עד' ולא
היה נוקב שמו) בגיטין מפני תיקון העולם, כדתניא: 'כראשונה היה
כותב 'אני פלוני חתמתי עד' - אם כתב ידו יוצא ממקום אחר כשר
(דמתוך שלא היה מפרש שמו - לא היו יודעין לבקש עדים מכירים ויודעים שיעידו על כתב ידו, והיו צריכין
לחזר אחר שטרות אחרים שחתמתם דומה לזו ונתקיימו בבית דין על ידי העדאת החתומים עצמן, כדקיימא לן
בכתובות (כ, א): אין מקיימין את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית דין), ואם לאו
פסול; אמר רבן גמליאל: תקנה גדולה התקינו שיהיו מפרשין
שמותיהן בגיטין מפני תיקון העולם (שמאחר שיתפרשו שמותם - יחזרו אחר יודעיהם
ומכיריהם להעיד על כתב ידם).

ובסימנא לא? והא רב צייר כורא (ולא היה חותם שמו), ורבי חנינא צייר
חרותא (ענף של דקל), רב חסדא 'סמך' ורב הושעיא 'עין', רבה בר רב
הונא צייר מכותא (וילון ספינה)?
שאני רבנן, דבקיאיין סימנייהו.
מעיקרא במאי אפקעינהו (במה הודיעו לבריות שאלה חותמיהן? בשטרות ליכא למימר מעיקרא,
דהא אמרת 'התקינן')?
בדיסקי (שטרי שאלות ותשובות ושלומות).

הלל התקין פרוסכול [מפני תיקון העולם]:

תנן התם [שביעית פ"י מ"ג]: 'פרוסכול אינו משמט' (מאחר שכתב פרוסכול אינו משמט חובו
בשביעית) - זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן: שראה את העם
שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה (דברים טו, ט) השמר
לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל [לאמר: קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו
וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא] - עמד והתקין פרוסכול (דלא תשמט, ועקר דבר מן התורה);
וזה הוא גופו של פרוסכול: "מוסרני לכם (את שטרותי) פלוני דיינין
שבמקום פלוני (שאתם תהיו נוגשים, ואני לא אגוש), שכל חוב שיש לי אצל
פלוני - שאגבנו כל זמן שארצה", והדיינים חותמים למטה, או
העדים. ' (ולקמן מוקי דיש כח בידם להפקיע ממונו של זה וליתן לזה במקום שיש סייג ותקנה).
ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית, והתקין הלל דלא
משמטא?

אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא, דתניא: 'דכי אומר:

(דברים טו, ב) וזה דבר השמיטה - שמוט [כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא
שמטה לה'] - בשתי שמיטות הכתוב מדבר: אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת

כספים; בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע (כגון עכשיו שבטלה קדושת הארץ) - **אי אתה משמט כספים**. (ואף על פי שהשמטת כספים חובת הגוף היא, ואינה תלויה בארץ - ילפינו בהיקשאל דלא נהגא; והלל כרבי סבירא ליה, דאמר: שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן הוא, ואף על גב דהלל בבית שני הוה - סבירא ליה לאבבי דבבית שני, הואיל ולא היה יובל נהג - לא נהגו שמיטין מדאורייתא, ודאמרינן בערכין (לב,ב): **זמנו יובלות לקדש שמיטין** - מדרבנן קאמר.

ומצאתי בתלמודי רבינו יצחק הלוי שכתב במסכת גיטין בירושלמי: מנין שאין השמיטה נוהגת אלא בזמן שיובל נהג? שנאמר: **‘זה דבר השמיטה - שמוט’**: אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית; אבל בתורת כהנים ראיתי דשביעית נוהג בזמן שאין יובל נהג, ואומר אני שהוא מחלוקת).

(גיטין לו, ב)

ותקינן רבנן דתשמט (בזמן הזה), **זכר לשביעית** (שלא תשתכח תורת שביעית).

‘ראה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה - עמד והתקין פרוסכול’: ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטא שביעית (בזמן הזה, כרבי) ותקינן רבנן דתשמט (ונמצא הלוח גזלן על פיהם)?
אמר אביי: שב ואל תעשה הוא (והלוח הזה שב ובטל ואינו עושה המצוה לפרוע את חובו, ולא עקר ליה בידיים; וכי האי גוונא מותר לעקור דבר מן התורה, כגון שופר ולולב ודומיהן - ביבמות (צ,ב), ב’האשה רבה, דלא עקירה בידיים היא);

רבא אמר: (לעולם, בין לרבנן דפליגי אדרכי ואמרי: שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דאורייתא, ותקין הלל דלא תשמט, בין לרבי דאמר: לא דאורייתא, ואמור רבנן דתשמט - לא תיקשי דבר, דבדבר שבממון - אין כאן עקירת דבר מן התורה במקום סייג וגדר, ד) **הפקר בית דין** (בממון) **היה הפקר**, דאמר **רבי יצחק: מניין שהפקר בית דין היה הפקר?** - שנאמר (שורא י, ח) **וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו** (באנשי כנסת הגדולה כתיב) **והוא יבדל מקהל הגולה**.

רבי אלעזר אמר מהכא: (יהושע יט, נא) **אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות** [למטות בני ישראל בגורל בשלה לפני ה' פתח אהל מועד; ויכלו מחלק את הארץ] - **וכי מה ענין ראשים אצל אבות** (הוה ליה למכתב 'וראשי המטות')? - **לומר לך: מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו** (מחלק נכסיו על פיו) - **אף ראשים מנחילין העם כל מה שירצו**.

איבעיא להו: כי התקין הלל פרוסכול - לדריה הוא דתקין או דלמא לדרי עלמא נמי תקין?

למאי נפקא מינה?

לבטוליה (להושיב בית דין אי אכשור דרי שלא יהו מונעין מלהלוות - לבטל את תקנת הלל שאפילו כתב פרוסכול ישמט?) **: אי אמרת לדריה הוא דתקין - מבטלינן ליה; אלא אי אמרת לדרי עלמא נמי תקין - הא 'אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חכמו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין'** [עדויות פ"א מ"ה]? **מאי?**

תא שמע דאמר שמואל: לא כתבינן פרוסכול (דלא אליס לאפקועי ממונא) **אלא אי בבי דינא דסורא** (רב) **אי בבי דינא דנהרדעא** (שמואל); **ואי סלקא דעתך לדרי עלמא נמי תקין - בשאר בי דינא נמי לכתבו!?**
דלמא כי תקין הלל לדרי עלמא - כגון בי דינא דידיה, וכרב אמי ורב אסי, דאלימי לאפקועי ממונא, אבל לכולי עלמא לא (דכי אמרה שמואל להן מילתא, וכי איתשיל הן שאלתא בבי מדרשא - הוה בי דינא דרב אמי ורב אסי, והיינו דמשני 'דלמא כי תקון הלל נמי לדרי עלמא לא תקון אלא כגון בי דינא דרב אמי ורב אסי')?
תא שמע דאמר שמואל: הא פרוסכולא - עולבנא דדייני הוא (לקמן מפרש לשון חוצפא: שנוטלים ממון שלא כדין בחזקה); **אי איישר חיל** (אם אחזיק כח) - **אבטליניה**.

‘אבטליניה’ (אלמא לאו לדרי עלמא תקין, דאם כן היכי מצי שמואל למימר אבטליניה)? - **והא 'אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חכמו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין'** [עדויות פ"א מ"ה]?

הכי קאמר: אם איישר חיל יותר מהלל - אבטליניה.

ורב נחמן אמר: אקיימנה.

‘אקיימנה’? **הא מיקיים וקאי!?**

הכי קאמר: אימא ביה מילתא (אושיב בית דין ואתקין דסתם מלוין יהו כמוסרין שטרותיהן לבית דין); **דאף על גב דלא כתוב - ככתוב דמי** (ניהוי כמו שכתב).

איבעיא להו: האי 'עולבנא' - לישנא דחוצפא הוא או לישנא דניחותא הוא (לא עשאווהו אלא לנחת הדיינים, שלא יטריחו להגבות מלוותיהם לפני שביעית, שלא תבא שביעית ותשמיטיה; הלכך אי איישר חיל אבטליניה)?

תא שמע דאמר עולא: עלובה (חצופה) כלה שזינתה בקרב חופתה (בעוד שכינה וישראל בסיני עשו את העגל, שהרי לא נסעו מסיני עד לאחר הקמת המשכן, בשנה שניה, כדכתיב 'ויהי בשנה השנית בחדש השני וגו' ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני (במדבר י"ב)).

אמר רב מרי ברה דבת שמואל: מאי קרא (דיש לדרוש עליהם כלה מזנה בחופתה)?
- (שיר השירים א,יב) עד שהמלך במסבו (בחופתו) - נרדי (בושמי) נתן ריחו (עזב ריחו הטוב, כמו 'ולא נתן סיחון את ישראל וגו' (במדבר כא,כג)).

אמר רבא: עדיין חביבותא הוא גבן (אף על פי שהזכיר קלקוליהן - לא הזכיר אלא במראית חביבה), דכתיב 'נתן' ולא כתיב 'הסריח'.
תנו רבנן: 'הנעלכין' (אותן שנעלבים מיד אחרים) ואינן עולכים (את אחרים), שומעין חרפתן ואין משיכין, עושין (מצוות) מאהבה (מאהבת המקום, ולא ליטול שכר ולא מיראת פורענות) ושמחין ביסודין - עליהן הכתוב אומר [שופטים ה, לא: כן יאבדו כל אויבך ה'] ואוהביו כצאת השמש בגבורתו [ותשקט הארץ ארבעים שנה].
מאי 'פרוסכול'?

אמר רב חסדא: פרוס ('פרח': תקנה) בולי (עשירים) ובוטי (ועניים; עשירים שלא יפסידו ועניים שלא ינעלו דלת בפניהם).

(גיטין לז, א)

'בולי' - אלו עשירים, דכתיב (ויקרא כו, יט) ושברתי את גאון עוזכם [ונתתי את שמכם כבזל ואת ארצכם כנחשה], ותני רב יוסף: אלו בולאות (עשירים) שביהודה;
'בוטי' - אלו העניים, דכתיב [דברים טו, ח: כי פתח תפתח את ידך לו] והעבט תעביטנו [די מחסרו אשר יחסר לו] (ומי הן הלווים? - עניים).

אמר ליה רבא ללעוזא (שאינו מדבר בלשון עברי הוא 'לעוזא', ואותו ששאל רבא הימנו זאת - היה מדבר בלשון פרוכבול): מאי 'פרוסכול'?

אמר ליה: פורסא דמילתא (ופירש לו שבלשונו 'פרו' 'פורסא' = תקנה).

אמר רב יהודה אמר שמואל: יתומין אין צריכין פרוסכול (שאין שביעית משמטת חוב של אביהן המת);

וכן תני רמי בר חמא: 'יתומין אין צריכין פרוסכול, דרבן גמליאל זכית דינו (כלומר: נשיאי ישראל שבכל דור ודור) - אביהן של יתומין' (וממונים עליהן ועל ממונם, והיו שטרותיהן כמסורים לבית דין.
הא דנקט 'רבן גמליאל' - שהיה בית דינו קיים ונוהג כשנשנית משנה זו, והא דרמי בר חמא - ברייתא היא).

תנן התם (שביעית פ"י מ"ו): 'אין כותבין פרוסכול אלא על הקרקע (אם יש קרקע ללוה; דלא תקנו אלא בזמן שהחוב כשאר רוב שטרות, שהן נגבין מן הקרקע, דהוי מלתא דשכיחא, כדאמרין בכמה דוכתי: דבמילתא דלא שכיחא לא עבדו רבנן תקנתא; ואף על פי שאינו שוה כל החוב, כדקתני לקמיה: קרקע כל שהוא', האמורן אפילו מלא מחט גובה מלא קרדום, כמעשה דקטינא דאביי (כתובות צא, ב); אם אין לו (קרקע ללוה) - מזכהו (המלוה) בתוך שדהו (קרקע) כל שהוא'.
וכמה 'כל שהוא'?

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: אפילו קלח של כרוב.
אמר רב יהודה: אפילו השאילו מקום לתנור ולכירים (להניח בו תנור או כירים המטלטליו) - כותבין עליו פרוסכול.

איני! והתני הלל (אמורא הוה) 'אין כותבין פרוסכול אלא על עציץ נקוב בלבד' (שהוא מחובר, וכל שכן על קרקע עצמו אם שלו היא); נקוב - אין, שאינו נקוב - לא! אמאי? והא איכא מקומו (דהא מקומו או שלו הוא או השאילוהו לו הואיל ועציץ שלו הוא)?

לא, צריכא דמנח אסיכי (על גבי יתדות, ואין הקרקע שלו; הלכך: נקוב הוי כמחובר, ושאינו נקוב - אין כאן קרקע).

רב אשי מקני ליה גידמא דדיקלא (גזע דקל קצוץ והגזע מחובר בארץ) וכתב עליה פרוסכול.

רבנן דבי רב אשי מסרי מיליהו להדדי (בלא כתיבת פרוכבול, אלא כך אמר לחברים: "הרי אתם בית דין, וחובי מסור לכם לגבותו כל זמן שארצה").
רבי יונתן מסר מילי לרבי חייא בר אבא; אמר ליה: צריכנא מידי אחרינא? אמר ליה: לא צריכת.

תנו רבנן: 'אין לו קרקע, ולעֲרַב יש לו קרקע - כותבין עליו פרוסכול לו ולערב; אין להן קרקע, ולחייב לו יש לו קרקע (לאדם אחר שחייב ללווה זה מנה) - כותבין עליו פרוסכול מדרכי נתן (מדרכי נתן הוי קרקע [שז] לוי, החייב לשמעון - משועבד לפרחבול של ראובן המלוה את שמעון), דתניא: 'רבי נתן אומר: מניין לנושה בחברו מנה וחברו בחברו, מניין שמוציאין מזה ונותנין לזה? - תלמוד לומר: [במדבר ה,ז:] והתוודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו יוסף עליו ונתן לאשר אשם לו.

תנן התם (שביעית פ"י מ"א): 'השביעית משמטת את המלוה, בין בשטר בין שלא בשטר'. רב ושמואל דאמרי תרויהו: 'בשטר' - שטר שיש בו אחריות נכסים (ששיעבד לו קרקעותיו); 'שלא בשטר' - שאין בו אחריות נכסים; כל שכן מלוה על פה; רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרויהו: 'בשטר' - שטר שאין בו אחריות נכסים; 'שלא בשטר' - מלוה על פה, אבל שטר שיש בו אחריות נכסים - אינו משמט. תניא כותיה דרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש: 'שטר חוב משמט, ואם יש בו אחריות נכסים - אינו משמט' (דכגבוי דמי, וכמו שהקרקעות בחזקת המלוה הן, וגבויות ממש, ואין כאן חוב). תניא אידך: 'סיים' (סיים: הראה בסימניה ובמצריה) לו (הלוה למלוה) שדה אחת כהלוואתו (יִתְּדָה לו לגבות הימנה) - אינו משמט (דכגבוי ממש דמי); ולא עוד אלא אפילו כתב 'כל נכסיי אחראין וערבאין לך' (דלא דמי לגבוי כל כך כסיים) - (אפילו הכי) אינו משמט.

קריביה דרבי אסי (הוא היה המלוה) הוה ליה ההוא שטרא דהוה כתיב ביה אחריות נכסים; אתא לקמיה דרבי אסי, אמר ליה: משמט או אינו משמט? אמר ליה: אינו משמט. שבקיה ואתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה: משמט. אתא רבי אסי לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה: משמט או אינו משמט? אמר ליה: משמט. [אמר רב אסי:] "והאמר הוא דאמר 'אינו משמט'!"? אמר ליה: וכי מפני שאנו מדמין (נראה בעינינו וכמדומין אנו כן, ולא שמענו מרבותינו) - נעשה מעשה (להוציא ממונו בידים)? אמר ליה: והתניא כוותיה דמר! אמר ליה: דלמא ההיא בית שמאי היא (במסכת סוטה 9"ד מ"ב; דף כה,א): 'מתו בעליהן עד שלא שחו - בית שמאי אומרים: נוטלות כתובתן ולא שוות כו', דאמרי שטר העומד לגבות (מאחר ששטר כשר הוא והקרקע משועבד בו) כגבוי דמי!

תנן התם (שביעית פ"י מ"ב): 'המלוה את חברו מעות על המשכון, והמוסר שטרותיו לבית דין - אין משמטין'; בשלמא מוסר שטרותיו לבית דין - דתפסי להו בי דינא (והפקרן הפקר, וגבי מלוה [שנמסר לבית דין] לא קרינן ביה 'לא יגוש' [דברים טו,ב]), אלא מלוה על המשכון מאי טעמא? אמר רבא: משום דתפס ליה (ואינו נוגשו ותובעו כלום). אמר ליה אביי: אלא מעתה הלוהו ודר בחצרו דתפיס ליה - הכי נמי דלא משמט? אמר ליה: שאני משכון (דמטלטלי), דקני ליה (למלוה, ואם אבד חייב באחריותו - הלכך כגבוי נמי דמי לענין שביעית); מדרכי יצחק, דאמר רבי יצחק: מניין לבעל חוב שקונה משכון? - שנאמר [דברים כד,ג:] השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש ושכב בשלמתו וברקן [ולך תהיה צדקה] [לפני ה' אלקיך] - אם אינו קונה, צדקה מניין? מכאן לבעל חוב שקונה משכון.

תנן התם (שביעית פ"י מ"ח):

(גיטין לו, ב)

'המחזיר חוב לחבירו כשביעית (בזמן שהשביעית נוהגת, ועברה עליו שביעית, ואחר כך החזירו, ולא שהחזירו בשביעית עצמה, דאם כן לא הוה צריך למימר "משמט אני", דקיימא לן 'אין שביעית משמטת אלא בסופה') - צריך (המלוה) שיאמר לו "משמט אני", ואם אמר לו

"אף על פי כן (אני רוצה להחזירו לך)" - יקבל הימנו, שנאמר (דברים טו, ב) וזה דבר השמטה [שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו; לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה] (צריך לומר דיבור של שמיטה).

אמר רבה: ותלי ליה עד דאמר הכי (אם היה רוצה לחזור בו - יתלנו על עץ אם גברה ידו, עד דאמר ליה "אף על פי כן").
איתיביה אביי: 'כשהוא נותן לו - אל יאמר לו "בחובי אני נותן לך", אלא יאמר לו "שלי הן, ובמתנה אני נותן לך"!'!
אמר ליה: תלי ליה נמי עד דאמר הכי ("במתנה אני נותן לך", ואין כאן משום לא יגוש, דלא בבי דינא קתבע ליה, ולא משום חוב).

אבא בר מרתא - דהוא אבא בר מניומי - הוה מסיק ביה רבה זוזי (היה נושה בו מעות; רבה היה המלוה). אייתינהו ניהליה בשביעית. אמר ליה "משמט אני", שקלינהו ואזל. אתא אביי, אשכחיה דהוה עציב, אמר ליה: אמאי עציב מר?

אמר ליה: הכי הוה מעשה.
אזל (אביי) לגביה (אבא בר מרתא), אמר ליה: אמטת ליה זוזי למר?
אמר ליה: אין;
אמר ליה: ומאי אמר לך?
אמר ליה: "משמט אני".
אמר ליה: ואמרת ליה 'אף על פי כן'?
אמר ליה: לא.

אמר ליה: ואי אמרת ליה 'אף על פי כן' הוה שקלינהו מינך?
השתא מיהת אמטינהו ניהליה ואימא ליה 'אף על פי כן'.
אזל אמטינהו ניהליה ואמר ליה 'אף על פי כן' - שקלינהו מיניה.

אמר (רבה על עצמו): לא הוה ביה דעתא בהאי צורבא מרבנן מעיקרא (דהוה ליה למימר 'אף על פי כן').

[אמר רב יהודה²] אמר רב נחמן: נאמן אדם לומר פרוסכול היה בידי ואבד ממני;
מאי טעמא?

כיון דתקיננו רבנן פרוסכול (ומצי למיגבי בהיתרא) - 'לא שביק היתירא ואכיל איסורא' (דמלוה בלא פרוסכול, למימר "הוה לי ואבד").

כי אתו [מלויים] לקמיה דרב, אמר ליה: מידי פרוסכול היה לך ואבד?
כגון זה ' (משלי לא, ח) פתח פיק לאלם [אל דין כל בני חלוף] ' הוא.

תנן (בכתובות בפרק 'הכותב' פ"ט מ"ט): 'וכן בעל חוב שמוציא שטר חוב ואין עמו פרוסכול - הרי אלו לא יפרעו' (אלמא לא מהימן לומר 'היה לי ואבד', דעל כרחיך בדטעין 'היה לי ואבד' עסקינן, דאי לא הכי - צריכא למימר דשביעית משמטת)?
תנאי היא, דתניא: 'המוציא שטר חוב צריך שיהא עמו פרוסכול; וחכמים אומרים: אינו צריך' (דנאמן לומר 'אבד').

משנה:

עבד (כנעני) שנשבה, ופדאוהו (ישראלים אחרים):
אם לשום עבד - ישתעבד (בגמרא מפרש), אם לשום בן חורין - לא ישתעבד.
רבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך ישתעבד.

גמרא:

במאי עסקינן? אילימא (פדאוהו מן העובד כוכבים) לפני יאוש (של בעלים הראשונים) - לשום בן חורין אמאי 'לא ישתעבד' [הרי הוא עדיין שייך לבעלו הראשון, שלא התיאש ממנו]? אלא לאחר יאוש - לשום עבד אמאי 'ישתעבד' (וקסלקא דעתן לרבו ראשון, ואמאי? הרי נתייאש)?

² - בטור איננו אלא רק אמר רב נחמן, והכי מסתברא

אמר אביי: לעולם לפני יאוש, ו'לשום עבד' (על מנת להחזירו לרבו ראשון או אפילו על מנת להשתעבד בו) – 'שתעבד' לרבו ראשון (דשני לא קנה, דמידע ידע דלא פקע שם מריה מיניה לפני יאוש, והרי הוא כגחלו ממנו), 'לשום בן חורין' – לא 'שתעבד' לא לרבו ראשון ולא לרבו שני: לרבו שני לא – דהא לשום בן חורין פרקיה; לרבו ראשון נמי לא – דילמא ממנעי ולא פרקי [ויש מעלה בשחרור עבדים, ואם בפדיונו לא יהיה משום מצוה – יימנעו ולא יפדוהו! וכראיה מביאה הגמרא [או אביי עצמו] את דברי רבן שמעון בן גמליאל: 'וכן שמעון בן גמליאל אומר: כין כך וכין כך' ישתעבד': קסבר 'כשם שמצוה לפדות את בני חורין – כך מצוה לפדות את העבדים' [כי העבד שנפדה חוזר לעבדותו ומקיים מצוות כאשה] (ולכא למיחש למימנעי ולא פרקי). רבא אמר: לעולם לאחר יאוש, ו'לשום עבד' ישתעבד' – לרבו שני (ולקמן פריך 'ממאן קנייה'), 'לשום בן חורין לא ישתעבד' – לא לרבו ראשון ולא לרבו שני: לרבו שני לא – דהא לשום בן חורין פרקיה! לרבו ראשון נמי לא, דהא לאחר יאוש הוה! 'וכן שמעון בן גמליאל אומר כין כך וכין כך' ישתעבד' (לרבו ראשון) – כדחזקיה, דאמר חזקיה: 'מפני מה אמרו 'כין כך וכין כך' ישתעבד'? שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו'. מיתיבי: 'אמר להן רבן שמעון בן גמליאל: כשם שמצוה לפדות את בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים'; בשלמא לאביי דאמר (דמוקי) לפני יאוש (וטעמא דתנא קמא משום מימנעי ולא פרקי) – היינו דקאמר 'כשם' (דאיהו לא חייש למימנעי ולא פרקי, משום דמצוה לפדותו), אלא לרבא דאמר (דמוקי) לאחר יאוש (וטעמא דתנא קמא משום אפקעתא דיאוש הוא) – הא אי 'כשם' (דקאמר) ? (הא טעמא דרבן שמעון בן גמליאל) משום דחזקיה הוא (שלא יפיל עצמו לגייסות הוא)? אמר לך רבא: רבן שמעון בן גמליאל לא הוי ידע מאי קאמרי רבנן, והכי קאמר להו: 'אי לפני יאוש קאמריתו – היינו 'כשם'; אי לאחר יאוש קאמריתו – כדחזקיה.

ולרבא דאמר: לאחר יאוש, ולרבו שני – רבו שני ממאן קני ליה? משבאי? שבאי גופיה מי קני ליה? אין, קני ליה למעשה ידיו (וישראל קני ליה מידו למעשה ידיו, בכספא, ולגופיה – בטבילה לשם עבדות, כדאמרין ביבמות ב'החולץ' (מב); ואפילו מל וטבל גבי רבו ראשון – קנייה שבאי ביאוש למעשה ידיו, דהא אפילו ישראל נמי מיקני ליה [נעשה עבד] לעובד כוכבים למעשה ידיו; ונהי דישאל נפיק מיניה ביובל, אבל עבד משתעבד לעולם), דאמר ריש לקיש: מנין לעובד כוכבים שקנה את העובד כוכבים למעשה ידיו? – שנאמר (ויקרא כה, מה) וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו [וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצם והיו לכם לאחזה] – ('מהם תקנו' רבויא הוא, דהא כתיב לעיל מיניה (ויקרא כה, מד: מאת הגוים אשר סביבתים) מהם תקנו עבד ואמה' וכתיב בתריה 'וגם מבני התושבים הגרים עמכם' ולישתוק)! אתם קונים מהם

(גיטין לח, א) ולא הם קונים מכם (את אחד מכם), ולא הם קונים זה מזה; יכול לא יקנו זה את זה? – 'יכול לא יקנו זה את זה' האמרת 'לא הם קונים זה מזה'? הכי קאמר: ולא הם קונים זה מזה לגופו (שיהא צריך הימנו גט, או אם יברח ממנו ויתגיייר מותר בבת ישראל, שאין גופו קנוי לחברו); יכול לא יקנו זה את זה למעשה ידיו? – אמרת קל וחומר: עובד כוכבים – ישראל קונה [גירסת רש"י: קונה ישראל למעשה ידיו, שנאמר 'וכי תשיג יד גר וגו' או לעקר משפחת גר (ויקרא כה, מד), עובד כוכבים עובד כוכבים לא כל שכן! ואימא 'הני מילי' (דעובד כוכבים קונה חברו) בכספא (דומיא דעובד כוכבים קונה ישראל בכסף, דכתיב 'מכסף מקנתו' בעברי הנמכר לעובד כוכבים [ויקרא כה, נא], וקניית עובד כוכבים בעובד כוכבים – הא ילפת ליה מקניית עובד כוכבים בישראל), אבל בחזקה לא' (כגון שבאי שהחזיק בו וקנאו בחזקת יאוש, כשהפקירו רבו כשנתיאש הימנו, חזקה שעבד כנעני נקנה בו היינו חזקה של עבדות: הלבישו הנעילו הרחיצו לרבו, כדתנינן ב'האשה נקנית' (קדושין כב, ב); נהי דישאל קני ליה לעובד כוכבים בחזקה, דאיתקוש עבדים לקרקעות, אבל עובד כוכבים לא קני קרקע בחזקה כישראל, אלא כל קניינו בכסף)?!

אמר רב פפא: עמון ומואב טהרו בסיחון (דכתיב (דברים ב, ט) 'אל תצר את מואב' וכן בבני עמון 'אל תצורם' (דברים ב, יט), וכתיב (במדבר כא, כו) 'כי חשבון עיר סיחון [מלך האמרי הוא והוא נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנן]' – אלמא טהר מואב בסיחון; ובני עמון אשכחן בפיפתח (שופטים יא, ג), שאמרו לו מלאכי בני עמון 'כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד היבוק', ואשכחן כשכבשו את ארץ סיחון 'ויירש את ארצו מארנון עד יבוק וגו' (במדבר כא, כד) – אלמא מבני עמון כבשה, והדור

ישראל וכבשו מיניה, וטהרה להם על ידו - אלמא קנייה בחזקה; אלמא עובד כוכבים קונה מחבירו קרקע בחזקה, והאי עבד נמי: כיון דאפקריה ישראל ביאוש - קנה ליה עובד כוכבים בחזקה).
אשכחן עובד כוכבים עובד כוכבים, עובד כוכבים ישראל מנלן (כגון עבד זה דשייך במצות)?
דכתב [במזכר כא,א]: וישמע הכנעני מלך ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי (מדקרי ליה 'שבי ידידה' - שמע מינה קנייה בחזקה).

אמר רב שמואל [שמעון] בר אבא אמר רבי יוחנן: עבד (עבד כנעני של ישראל שנשבה) שברח מבית האסורים (של עובדי כוכבים) יצא לחירות (מלהשתעבד לרבו עוד); ולא עוד אלא שכופין את רבו וכותב לו גט שיחרורו (להתירו בבית ישראל).

תנן: 'רבן שמעון בן גמליאל אומר: כיון כך וכיון כך ישתעבד' ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו - הלכה כמותו, חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה' (וקשיא דרבי יוחנן [דאמר יוצא לחירות] אדרכי יוחנן [דאמר הלכה כרשב"ג, דאמר 'ישתעבד']?).

בשלמא לאביי: מוקי לה להאי לפני יאוש והאי לאחר יאוש, אלא לרבא דאמר לאחר יאוש - קשיא דרבי יוחנן אדרכי יוחנן? אמר לן רבא: טעמא מאי? - משום דחזקיה [שמא יתמסר לליסטים כדי להשתחרר]; בורח שאני: השתא לקטלא מסר נפשיה (כדי לצאת מידי גייסות, שהרי בורח מן האסורים, ויודע שאם ישיגוהו ייהרג) - אפולי אפיל נפשיה לגייסות?

אמתייה דמר שמואל אשתבאי; פרקוה לשום אמהתא, ושדרוה ליה, [ו]שלחו ליה: 'אנן - כרבן שמעון בן גמליאל סבירא לן; את - אי נמי כרבנן סבירא לן - אנן לשום אמהתא פרקינן לה ניהלה'; ואינהו (דפרקוה לשום אמהתא) סבור לפני יאוש הוה (דלא נתייבא מר שמואל הימנה), ולא היא: לאחר יאוש הוה (יאוש הוה הפקר).

ושמואל - לא מיבעיא דאשתעבדי לא משתעבד בה, אלא גיטא דחירותא נמי לא אצרכה!

שמואל לטעמיה, דאמר שמואל: המפקיר עבדו - יצא לחירות ואינו צריך גט שיחרור, שנאמר (שמות יב,מז) וכל עבד איש ('איש' יתירא הוא) מקנת כסף [ומלתה אתו אזיאל בן] - עבד איש ולא עבד אשה? אלא עבד שיש לו רשות לרבו עליו קרוי 'עבד', שאין לו רשות לרבו עליו - אין קרוי 'עבד'.

אמתייה דרבי אבא בר זוטרא אישתבאי; פרקה ההוא תרמודאה (עובד כוכבים היה, מתרמוד) לשום איתתא.

שלחו ליה לדידיה (לדבי אבא): אי יאות עבדת - שדר לה גיטא דחירותא!

היכי דמי? אי דמצו פרקי לה (שהעובד כוכבים רוצה לתתה בדמים) - למה לי גיטא דחירותא (יפדוה לו לשם עבדות)? אי דלא מצו פרקי לה - כי שדר לה גיטא דחירותא מאי הוי (הרי כבושה היא ביד העובד כוכבים)?

לעולם דמצו פרקי לה, וכיון דמשדר לה גיטא דחירותא - חבורי מחברי (בני העיר) אהדדי, ופרקי לה (אבל לשם עבדות לא היו רוצין לפדותה לו, דלית להו דרבי שמעון [ב"ג]).

ואי בעית אימא: לעולם דלא מצו פרקי לה, וכיון דמשדר לה גיטא דחירותא - מיתזלא באפיה (מפני שיגלה לכל ששפחת ישראל היתה) ומפריק לה (נותנה בכדי פדיונה).

והאמר מר (במסכת עבודה זרה (כב,ב)) 'חביבה להן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן'?

הני מילי בצינעא, אבל בפרהסיא - זילא בהו מילתא.

ההיא אמתא דהות בפומבדיתא, דהווי קא מעבדי בה אינשי איסורא. אמר אביי: אי לאו דאמר רב יהודה אמר שמואל 'כל המשחרר עבדו עובר בעשה' (לעולם בהם תעבדו) (ויקרא כה,מו) - הוה כייפנא ליה למרה וכתוב לה גיטא דחירותא (ונסיב לה ישראל ומינסר לה).

רבינא אמר: כי הא מודה רב יהודה משום מילתא דאיסורא. ואביי - משום איסורא לא? האמר רב חנינא בר רב קטינא אמר רבי יצחק: מעשה באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין

(גיטין לח, ב)
וכפו את רבה ועשאה בת חורין (מפני שלא היתה ראויה לא לעבד ולא לבן חורין);
ואמר רב נחמן בר יצחק: מנהג הפקר נהגו בה (לאו משום דאיתתא מיפקדה
אפריה ורביה, אלא מתוך שלא היתה ראויה - לא היתה מיוחדת לאיש, והיו נוהגין בה הפקר: בזנות!)
הכי? השתא: התם לא לעבד חזיא ולא לבן חורין חזיא; הכא אפשר
דמיחד לה לעבדיה ומנטר לה!

גופא: אמר רב יהודה אמר שמואל: כל המשחרר עבדו עובר בעשה,
שנאמר [ויקרא כה, מו]: והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת אחזה [לעולם בהם תעבדו] [ובאחיכם בני
ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך].
מיתיבי: 'מעשה כרבי אליעזר שנכנס בבית הכנסת ולא מצא עשרה
ושחרר עבדו והשלימו לעשרה'!!
מצוה שאני.

תנו רבנן: 'ויקרא כה, מו: והתנחלתם אתם לבניכם אחריכם לרשת אחזה' [לעולם בהם תעבדו]
[ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך] - דשות (משום דכתיב בשבעה אומות 'לא תחיה כל
נשמה' [דברים כ, טז] - איצטריך למיכתב 'מבני התושבים' ... לעולם בהם תעבדו: להחזיר אחד משאר אומות הבא
על הכנענית שהיא משבעה אומות והוליד בן - שאתה רשאי לקנותו בעבד; והכי מפרש לה ב'המקנא')
דכרי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר: חובה.
ודילמא רבי אליעזר סבר לה כמאן דאמר 'רשות' (כרבי ישמעאל; ומאי דוחקיה
לשנויי לעיל 'מצוה שאני')?

לא סלקא דעתך, דתניא בהדיא: 'רבי אליעזר אומר: חובה'!
אמר רבה: בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון: דמפקי
עבדיהו לחירותא (ועברי בעשה), ודסיירי (מסתכלין) נכסייהו (שדוניהם)
בשבתא (לידע מה הן צריכין), ודקבעי סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא
(כשהחכם דורש דרשות לרבים בשבת), והם יושבין בסעודה והיה להם להקדים או לאחר), דאמר רבי
חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: שתי משפחות היו בירושלים: אחת
קבעה סעודתא בשבתא, ואחת קבעה סעודתא בערב שבת (בלילי שבת; ואין כאן
כבוד שבת, דקיימא לן 'כבוד יום קודם לכבוד לילה', והם היו מתכוונים בשביל ביטול בית המדרש; ואיכא
דמפרשי בערב שבת ממש, וכן בכל יום מרוב עושר, אבל בהא - מיהא איכא איסורא: שיכנס לשבת כשהוא
שבע בלא תאוה), ושתייהן נעקרו.

אמר רבה אמר רב: המקדיש עבדו - יצא לחירות.
מאי טעמא? גופיה לא קדיש (שאינו ראוי לא למזבח ולא לבדק הבית), 'לדמי' לא
קאמר (היה לו לומר 'דמי עבדי עלי'); דליהוי 'עם קדוש' (ישראל גמור) קאמר (דכתיב
בהו כי עם קדוש אתה [לה] אלקיך, בן בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה) [דברים
י, ט]; ולא דמי למקדיש בהמה טמאה, דהתם - כיון דליכא למימר בה 'דתייהו עם קדוש קאמר' על כרחך לדמי
קאמר, ואף על גב דלא קאמר 'דמיה עלי' - הכי קאמר: 'הרי היא קדושה לימכר', אבל הכא - דשייכא בגופיה
לשון 'קדושה' - לא אמרינן 'לדמי קאמר'.
ורב יוסף אמר רב: המפקיר עבדו - יצא לחירות.
מאן דאמר 'מקדיש' - כל שכן מפקיר; מאן דאמר 'מפקיר' - אבל
מקדיש לא, דלמא 'לדמי' קאמר.

איבעיא להו: צריך גט שיחרור (מקדיש ומפקיר) או לא צריך?
תא שמע, דאמר רב חייא בר אבין אמר רב: אחד זה ואחד זה (מקדיש
ומפקיר) - יצא לחירות וצריך גט שיחרור.
אמר רבה: ומותבינן אשמעתין (אשמעות עצמינו) 'המקדיש נכסיו והיו
בהן עבדים' - אין הגזברין רשאים להוציאן לחירות (ואפילו לקבל מיד
העבד פדיונו, דקיימא לן [קידושין כג, ב]: עבד קונה את עצמו בכסף; אם נתנו לו 'על מנת שאין לרבו רשות בו' -
פודה בו את עצמו מיד בעליו; והני גזברין - אין רשאים לכך, שאין גופן קנוי להקדש, שלא הקדישן אלא לדמן,
וזה - דרך שחרור הוא, ולא דרך מכירה), אבל מוכרין אותן לאחרים (והדמים להקדש),
ואחרים (ואותן אחרים) מוציאין אותן לחירות (אם ירצו). רבי אומר: אומר
אני: אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא (אם ימצא אדם שיהא נותן לו כסף 'על מנת שאין
לבעליו רשות בו'), מפני שהוא (הגזבר) כמוכרו לו (לעצמו: כשם שהוא יכול למכור
לאחרים, ובלבד שיתנם דרך מקח וממכר ולא דרך פדיון; אלא המקדיש עבד קדוש לדמי)!
מתניתין קא רמית עליה דרב [גם תנא קמא וגם רבי חולקים ואמרים שאינו
יוצא לחירות]? רב תנא הוא ופליגי!

תא שמע: ' (ויקרא כז, כח) **אך כל חרם** [אשר יחרם איש לה' מכל אשר לו: **מאדם** ובהמה ומשדה אחזתו לא ימכר ולא יגאל; כל חרם - קדש קדשים הוא לה'] '**מאדם**' - **אלו עבדיו ושפחותיו הכנענים** (שאם הקדישן - מקדשים לבדק הבית) ' (וכיון דיליף טעמא מקרא - קשיא לרב) !
הכא במאי עסקינן? - דאמר 'לדמי' ' (דמיו עלי להקדש" ולא הזכיר עליו שם קדושה).
אי הכי - אידך נמי (אמאי אוקמת דפליג אדבר? תרצה נמי) דאמר 'לדמי' !!
אי הכי 'אין הגזברים ושאיין להוציאן לחירות'? גזברים מאי עבדתי יהו (מה רשות יש להן בעבד? הלא אין להן על הבעלים אלא מעות!) ? ותו: 'אכל מוכרין אותן לאחרים ואחרים מוציאין אותן לחירות' - אחרים מאי עבדתי יהו? ותו: 'רבי אומר: אומר אני אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא מפני שהוא כמוכרו לו', ואי 'לדמי' - מאי 'מפני שהוא כמוכרו לו' ? (ואי קשיא 'לוקמה כגון דאמר "הרי הוא קדוש לדמיו", דעכשיו הוא קדוש לימכר, ורשותו עליו למכור, וכמקדיש קרקע ובהמה טמאה - תריץ: דכיון דשייך בגופו לשון קדושה ד'עם קדוש' - כי אמר "הרי הוא קדוש לדמיו" - חיילה אגופו, למיהוי בן חורין, כדקיימא לן במתפיש תמימים לבדק הבית: דאין יוצאין מידי מזבח [בכריתות ובתמורה (לג, ב)]; הלכך על כרחך מתניתין פליגא למימר דכי אמר "הרי הוא קדוש" - לא לשון 'עם קדוש' הוי, אלא לשון הקדש לימכר בדמיו).
תא שמע: 'המקדיש עבדו - (העבד) **עושה ואוכל** (ואין מעשה ידיו הקדש), **שלא הקדיש אלא דמיו** (ולא אמר אלא "הרי הוא הקדש" - לדמיו, והוי כקרקע ובהמה טמאה) '

(גיטין לט, א)

הא מני? - רבי מאיר היא, דאמר 'אין אדם מוציא דבריו (להקדש) לבטלה' (דתנא (ערכין דף ה, א): 'המעריך פחות מכן חדש: רבי מאיר אומר: נותן דמיו, דאדם יודע שאין ערך לפחות מכן חדש, וגמר ואמר לשם דמים'; הכא נמי: יודע שאין עבד ראוי לא להקברה ולא לבנין, וכיון דבלשון 'הקדש' אקדשה - גמר בדעתו להקדיש דמיו ולומר "דמיו עלי").

הכי נמי מסתברא, דקתני סיפא 'וכן הוא שהקדיש עצמו - עושה ואוכל, שלא הקדיש אלא דמיו': אי אמרת בשלמא רבי מאיר היא (וטעמא לאו משום מקדיש סתם שיקדיש לימכר, אלא משום דאין מוציא דבריו לבטלה הוא, וכמו שאמר "דמיו עלי", ויש להן עליו מעות) - שפיר (היינו דחייב לתת דמים, דאדם יודע שאין גופו קדוש, ואמר לשם דמים), אלא אי אמרת רבנן היא (וטעמא משום דמקדיש סתם דבר שאין ראוי לגופו - הקדישו לדמיו לימכר): בשלמא 'עבדו' - לדמי קאי (בעבד איכא למימר סתמיה לדמים קאי, והכי קאמר: "הרי הוא קדוש לימכר"), אלא איהו (אבל בעצמו) - לדמי קאי (מי איכא למימר שיהא קדוש לימכר וכי יש דמים לבן חורין? ומה מכירה יש בו)? (אלא רבי מאיר היא, ולאו דמשמע מלתא 'לדמי' אלא: מתוך שאינו מוציא דבריו לבטלה - גמר בלבו ואמר "דמי עצמי עלי", והיינו דאמר "הריני הקדש" - שמין אותו כעבד, ולא שימכר; וגבי עבד נמי: אין רשות הגזברין עליו, אלא מעות יש להן על הבעלים)!

לימא (מקדיש עבדו, קדוש או לא קדוש) כתנאי: 'המקדיש עבדו - אין מועלין בו; רבן שמעון בן גמליאל אומר: מועלין בשערו' (בשערו דוקא נקט, ולקמיה מפרש לה) - מאי לאו בהא קמיפלגי: דמר סבר 'קדוש' ומר סבר 'לא קדוש'

ותסברא? האי 'מועלין בו' ו'אין מועלין בו'? האי 'קדוש' ו'אינו קדוש' מיבעי ליה! אלא דכולי עלמא 'קדוש' (לימכר לדמיו), והכא בהא קמיפלגי: דמר סבר עבדא כמקרקעי דמי (אין מעילה בקרקעות, דגמירין מעילה 'חטא' 'חטא' מתרומה: מה תרומה בתלוש - אף מעילה בתלוש (במסכת מעילה יח, ב, ובתורת כהנים)), ומר סבר כמטלטלי דמי.

אי הכי - אדמיפלגי בשערו, ליפלגו בגופו?
אלא דכולי עלמא עבדא כמקרקעי דמי, והכא בשערו העומד ליגזז קמיפלגי: מר סבר: כגזוז דמי (ואינו כמחובר לקרקע), ומר סבר: לאו כגזוז דמי.

לימא הני תנאי כהני תנאי, דתנן [שבועות פ"ו מ"ו]: 'רבי מאיר אומר: יש דברים שהם כקרקע (מחוברין לקרקע) ואינן כקרקע (דקיימא לן 'אין נשבעין על הקרקעות'), **ואין חכמים מודים לו; כיצד? "עשר גפנים טעונות מסרתי לך (לשמוך בקרקע)" והלה אומר "איןן אלא חמש" - רבי מאיר מחייב (ועל גפנים הללו נשבעין בהודאת מקצת הטענה), וחכמים אומרים: כל המחומר לקרקע הרי הוא כקרקע';** **ואמר רבי יוסי ברבי חנינא: ענבים העומדות ליבצר איכא בינייהו: דרבי מאיר סבר: כבצורות דמיין, ורבנן סברי: לאו כבצורות דמיין!**

אפילו תימא (הא דקתני הכא 'אין מועלין בשערו') רבי מאיר (כרבי מאיר היא): עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם אלא בענבים, דכמה דקיימין מיכחש כחיש, אבל הכא - כמה דקאי אשבוחי משבח (הלכך לאו כגזוז דמי, דעדיין צריך לחיבור).

כי סליק רבי חייא בר יוסף, אמר להאי שמעתא דרב (המפקיר עבדו יצא לחירות) קמיה דרבי יוחנן, אמר ליה: אמר רב הכי (בתמיהה)? (ופריך הש"ס): והוא (רבי יוחנן) - לא אמר הכי (ומאי מתמה אדרב)? והאמר עולא אמר רבי יוחנן: המפקיר עבדו יצא לחירות, וצריך גט שחרור! הכי קאמר ליה: אמר רב כוותי?
איכא דאמרי: לא סימיה קמיה (למילתיה דרב כולה, אלא כרב יוסף אמרו קמיה: דלא טיים בה משמיה דרב וצריך גט שחרור, ולא פירשו לפניו הא דאמרין לעיל: דרב חייא בר אבין טיים בה משמיה דרב וצריך גט שחרור); אמר ליה: ולא אמר רב 'צריך גט שחרור'? ורבי יוחנן לטעמיה, דאמר עולא אמר רבי יוחנן: המפקיר עבדו - יצא לחירות וצריך גט שחרור.

גופא אמר עולא אמר רבי יוחנן: המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור.

איתיביה רבי אבא לעולא: 'גז שמת' (ואין לו יורשין וכל נכסיו הפקר) ו**בזבזו ישראל נכסיו, והיו בהן עבדים - בין גדולים ובין קטנים - קנו עצמן בני חורין** (הן קודמין לכל אדם להחזיק בעצמן מן ההפקר); **אבא שאול אומר: גדולים - קנו עצמן בני חורין; קטנים - כל המחזיק בהן זכה בהן** (קטנים אין להן יד לזכות בעצמן). - וכי מי כתב גט שחרור לאלו (מעטה, להתירן בישראלית? הרי מתו בעלים)?

אמר [עולא]: דמי האי מדרבנן - כדלא גמרי אינשי שמעתא; וטעמא מאי? אמר רב נחמן: קסבר עולא: עבדו דגר - כי אשתו: מה אשתו משתלחה בלא גט - אף עבדיו משתלחים בלא גט (כלומר: אין הפקר זה דומה להפקר מחיים, דעבד גמר לה לה מאשה: 'וכתב לה ספר' (דברים כד, א) 'או חופשה לא נתן לה' (ויקרא יט, כ) - הלכך מחיים אין לו תקנה בלא גט, כאשה, אבל הפקר שלאחר מיתה - כי היכי דאשתו משולחת בלא גט - עבדו נמי לא בעי גט).

אי הכי אפילו ישראל (שמת) נמי (לא יזכו בניו בעבדיו, דהא כאשתו הם)? אמר קרא (ויקרא כה, מו) **והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה [לעלם בהם תעבדו; ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך]**.
אי הכי - המפקיר עבדו ומת נמי (דתו ליכא נחלה לבניו)!? אלמה אמר אממר 'המפקיר עבדו ומת - אותו העבד אין לו תקנה' (לא ליבעי גט שחרור להפקיע איסורו, דהא מית ליה; ובניו לא זכו בהן מעולם, כדמפרש לקמן: דכיון דהפקירו - פקע ממוניה מיניה, ואיסורא הוא דפש לבעלים עליהן, וכי מית - אין זו ירושה להוריש לבניו, הלכך אין לו מי שיתירנו בגט!)?

דאמימר קשיא.

אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כאבא שאול.

אמר ליה רבי זירא לרבי יעקב בר אידי:

(גיטין לט, ב)

בפירוש שמיע לך (מרבי יהושע בן לוי) או מכללא שמיע לך?
מאי 'כללא' (מאיוה כלל יש לי ללמוד, דקבעית מינאי 'מכללא שמיע לך')?
דאמר רבי יהושע בן לוי: אמרו לפני רבי: 'אמר: **"נתייאשתי מפלוני עבדי"** (לשון הפקר הוא) - מהו?
אמר להם: **אומר אני אין לו תקנה אלא בשטר** (בבית ישראל ולא בשפחה, שהרי משוחרר הוא קצת ואינו גמור); ואמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי? - גמר לה לה מאשה: מה אשה (אם הפקירה בעלה) בשטר (לא התירה לינשא לאחר בכך עד שיתן גט) - אף עבד נמי בשטר; וקא דייקת מינה: כאשה - מה אשה איסורא ולא ממונא, אף עבד נמי איסורא ולא ממונא! (כיון דרבי מאשה יליף - לא איירי רבי אלא במפקיר עבד גדול, שיש לו יד לקנות עצמו, ומשהפקירו - אין לו עליו אלא איסור, אבל לא ממון, כאשה זו: שגט שלה אינו בא להפקיע ממון שיש לו עליה, אלא איסור; אבל בעבד קטן לא איירי רבי, דלאו דומיא דאשה הוא, דאיכא דררא דממונא עליה; ובדידיה סביא ליה דיש לו תקנה בשפחה, דלא קנה עצמו בהפקר).

ואי מכללא (ילפינא) - מאי (מאי קשיא לך בגוה, דאצטריך לך למיבעי 'בפירוש או מכללא')?
אמר ליה: (אי מכללא שמיע לך - לאו שפיר דייקת): אדרבא, דוק מינה לאידך גיסא: מה אשה: בין גדולה בין קטנה (התרתה בגט) - אף (מפקיר) עבד (עבדו, דאיירי ביה רבי) נמי בין גדול בין קטן (קאמר, ודומיא דאשה הוא להך גיסא)!?
אמר ליה: בפירוש שמיע לי.

ורבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אין הלכה כאבא שאול.
אמר ליה רבי זירא לרבי חייא בר אבא: בפירוש שמיע לך או
מכללא שמיע לך?
מאי 'כללא'?

דאמר רבי יהושע בן לוי: 'אמרו לפני רבי: "נתייאשתי
מפלוגי עבדי" - מהו?
אמר להם: אומר אני: אין לו תקנה אלא בשטר'; ואמר רבי
יוחנן: 'מאי טעמא דרבי? גמר לה לה מאשה: מה אשה בשטר -
אף עבד נמי בשטר'; וקא דייקת מינה: כאשה: מה אשה: בין
גדולה בין קטנה - אף עבד נמי: בין גדול בין קטן!
ואי מכללא - מאי? אדרבה: דוק מינה להך גיסא: מה אשה: איסורא
ולא ממונא - אף עבד נמי: איסורא ולא ממונא!?
אמר ליה: בפירוש שמיע לי.

אמר מר: 'אמר להם: אומר אני אין לו תקנה אלא בשטר' (כאשה; השתא
משמע דעבד אינו נותר אפילו בפדיון) - והתניא (לעיל לח, ב): 'רבי אומר: אומר
אני: אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא, מפני שהוא כמוכרו לו'!
הכי קאמר: (תקנתו של עבד) או בכסף או בשטר (דהא איתקוש פדיון כסף לשטר, דכתיב
'הפדה לא נפדתה או חופשה וגו' [ויקרא יט, כז]), והאי (דאפקריה) - פקע ליה כספיה (ומעתה
אין לו תקנה אלא בשטר).

(הא דאמרין 'עבד נותר בכסף') ולא פוקי מהאי תנא, דתניא: 'רבי שמעון אומר
משום רבי עקיבא: יכול יהא כסף גומר בה' (שחרורה, אף להפקיע מידי איסור)
כדרך ששטר גומר בה? - תלמוד לומר: [ויקרא יט, כז]: ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע
והוא שפחה נחרפת לאיש] והפדה לא נפדתה [או חפשה לא נתן לה בקרת תהיה לא יומתו כי לא חפשה];
אורעה כל הפרשה כולה ל'לא חופשה' (כל מקרא הפרשה אורעה וסויימה ל'לא חופשה':
מדלא כתיב בסיפא 'לא יומתו כי לא נפדתה' או 'חופשה', אלא 'כי לא חופשה' - שמע מינה כי נפדתה נמי לא
יומתו, דאין בקידושין משום אשת איש, הואיל ולא נכתב לה גט שחרור; והכי קאמר קרא: 'והפדה לא נפדתה':
פדויה ואינה פדויה: הנחרפת לאיש, כגון שפחה כנענית חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי,
שהוא מותר בשפחה ובבת חורין - הבא עליה באשם, דאי לא נפדתה כלל - אין כאן אשם, ולכן הוזכרה פדיה,
ולא משום דאי נפדתה לגמרי יהו קידושיה קדושין והבא עליה במיתה; דמדכתב סיפא 'לא יומתו כי לא חופשה'
- משמע אורעה דין מיתתה בחיפוש השטר, ואפילו נפדתה כולה בלא שטר - אין בה מיתה; והא דכתיב 'לא
נפדתה' - רבותא אשמעינן: דאף על גב דלא נפדתה כולה אלא חציה - איכא אשם): לומר לך: שטר
גומר בה (מוציאה לגמרי: בין משעבוד בין מאיסור) ואין הכסף גומר בה (דאינו מוציא
אלא מידי שעבוד, אבל לא מידי איסור שפחה, שיהו קדושין תופסין בה) -

אמר רמי בר חמא אמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון;
ורב יוסף בר חמא אמר רב יוחנן: אין הלכה כרבי שמעון.
אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרבה בר שילת, דהוה קאי אפיתחא דבי
תפלה (בית הכנסת). אמר ליה: הלכה או אין הלכה?
אמר ליה: אני [גירסת רש"י] הייתי! אומר 'אין הלכה', ורבנן דאתו
ממחוזא (נחלקו עלי') אמרי (ואמרו): אמר רבי זירא משמיה דרב נחמן
'הלכה'; וכי אתאי (אנא) לסורא אשכחתי לרבי חייא בר אבין;
אמרי ליה: אימא לי איזי - גופא דעובדא (דרב נחמן, דשמעינן מינה דאמר 'הלכה
[כרבי שמעון]) היכי הוה?

אמר לי: דההיא אמתא, דהוה מרה שכיב מרע, אתיא בכיא קמיה;
אמרה ליה: "עד אימת תשתעביד ותיזיל ההיא איתתא?" שקל כומתיה
(כובעו), שדא בה, אמר לה: "זיל קני הא וקני נפשיך"; אתו לקמיה
דרב נחמן, אמר להו: "לא עשה ולא כלום". מאן דחזא סבר משום
דהלכה כרבי שמעון (שהיו סבורין שאלו חליפין הן בקנין סודר, דקונה ככסף, דכתיב 'שלף איש
נעלו' (רות ד, ט); ו'לא אמר כלום' דרב נחמן - להתירה לישראל קאמר, כרבי שמעון, אבל מידי שעבוד יצאת) -
ולא היא (האי דאמר לי דרב נחמן אמר 'הלכה'), אלא ('אין הלכה' קאמר, כדאמינא מדעתאי: אף
מידי שעבוד לא יצאת). משום דהוה ליה כליו של מקנה (וקיימא לן בפרק 'הזהב' בבא
מציעא מ"ב, דהלכתא כרב, דאמר 'בכליו של קונה', ומשום דברי שכיב מרע ליכא, שהרי לא צוה כמוסר לבניו
להקנותה לעצמה במתנת שכיב מרע, אלא בקנין זה נכתבין לשחררה - והרי הוא טעות).

אמר רב שמואל בר אחיטאי אמר רב המנונא סבא אמר רבי יצחק בר
אשיאן אמר רב הונא אמר רב המנונא: הלכה כרבי שמעון.
ולא היא: אין הלכה כרבי שמעון.

אמר רבי זירא אמר רב אסי אמר רבי חנינא אמר רבי: עבד שנשא את בת חורין בפני רבו -

(גיטין מ, א)

יצא לחירות (דאי לאו דשחרריה - לא הוה שביק ליה למנסב בת חורין).
אמר ליה רבי יוחנן: כל כך יש בידך (משמיה דרבי) ואני שונה 'הכותב שטר אירוסין' ("הרי את מקודשת לי") לשפחתו (וקדשה בו): רבי מאיר אומר: מקודשת, וחכמים אומרים: אינה מקודשת?
כדאמר רבה בר רב שילא (לקמן): 'כשרבו הניח לו תפילין' - הכא נמי 'כשרבו השיאו אשה' (דאי לאו דשחרריה - לא הוה מיעבד איסורא על ידו).

ומי איכא מידי דלעבדיה לא מעבד ליה איסורא ואיהו עבד איסורא (שנושא את שפחתו)?

אמר רב נחמן בר יצחק: הכא במאי עסקינן? - דאמר לה "צאי בו והתקדשי בו" (כלומר: אי דאמר 'התקדשי בו' גרידא - ודאי שחררה מעיקרא; אבל השתא - דאמר לה "צאי בו והתקדשי בו", וזה יהיה לך שטר שחרור ושטר ארוסין" - גלי מילתיה דלא שחררה אלא בהאי): רבי מאיר סבר: יש בלשון הזה ("הרי את מקודשת לי") לשון שחרור (והכי קאמר: 'הוי ראויה להתקדש לי בו, והתקדשי בו'), ורבנן סברי: אין בלשון הזה לשון שחרור.

אמר רבי יהושע בן לוי: עבד שהניח תפילין בפני רבו - יצא לחירות (אין דרך עבד להניח תפילין, דמצות עשה שהזמן גרמא היא, דלילה לאו זמן תפילין הוא).
מיתיבי: 'לזה הימנו רבו, או שעשאו רבו אפוטרופוס' (על נכסיו: דאי לאו דשחרריה - לא הוה חשיב ליה) או שהניח תפילין בפני רבו, או שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת בפני רבו - הרי זה לא יצא לחירות.
אמר רבה בר רב שילא: כשרבו הניח לו תפילין.

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: מי שאמר בשעת מיתתו "פלונית שפחתי - אל ישתעבדו בה לאחר מותי" - כופין את היורשים וכותבין לה גט שחרור.
אמרו לפניו (לפני רבי יוחנן) רבי אמי ורבי אסי: רבי - אי אתה מודה (ד'אל ישתעבדו' אינו לשון שחרור ולא לשון הפקר, אלא לא יטריחוהו בעבודתה) שבניה עבדים (אבל וולדות היוצאין ממנה מעכשיו - עבדים הם)? (ואמאי כופין לשחררה ויפסידו ולדות מכאן ולהבא? שלא צוה אביהם כן?)

כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר רבי יוחנן*: מי שאמר בשעת מיתתו "פלונית שפחתי - קורת רוח עשתה לי, יעשה לה קורת רוח" - כופין את היורשין ועושין לה קורת רוח (ואם אין רוחה נתקרה בלא שחרור - ישחררה).

מאי טעמא? מצוה לקיים דברי המת.
*(הכי גרסנן: כי אתא רב שמואל כו' ולא גרסנן: 'אלא ופליג אדרב דימי ואמר לא כך אמר רבי יוחנן אלא כך אמר')

אמר אמימר: המפקיר עבדו - אותו עבד אין לו תקנה (ואפילו בשטר).
מאי טעמא? גופיה לא קני ליה, איסורא הוא דאיכא גביה - ואיסורא לא מצי מקני ליה!
אמר ליה רב אשי לאמימר: והאמר עולא אמר רבי יוחנן, ורב חייא בר אבין אמר רב: 'אחד זה ואחד זה יצא לחירות וצריך גט שחרור'?
אמר ליה: צריך, ואין לו תקנה.

איכא דאמרי: אמר אמימר: המפקיר עבדו ומת - אותו העבד אין לו תקנה. מאי טעמא? - גופיה לא קני ליה; איסורא הוא דאיכא גביה, ואיסורא לבריה לא מורית (שאין ירושה אלא בדבר שיש בו ממון).
אמר ליה רב אשי לאמימר: והא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן [דאמר לעיל: מי שאמר בשעת מיתתו "פלונית שפחתי - אל ישתעבדו בה לאחר מותי" - כופין את היורשים וכותבין לה גט שחרור] (וכיון דאמר 'אל ישתעבדו בה' - פקע ליה ממוןא מינה, וקאמר 'יורשין כותבין לה גט שחרור')?

דרב דימי טעותא היא (כדאמרן לעיל: דהוא לא צוה לשחררה).
אמר ליה: מאי טעותא (דרב דימי)? דלא אמרה (האב) בלשון שחרור? הא אמרה בלשון שחרור ("הרי את בת חורין") הכי נמי (לא הוה קפדי רבי אמי ורבי אסי עלה) !?
אמר ליה: אנא - כדרב שמואל בר יהודה סבירא לי (דאמר: לא אמר רבי יוחנן כן, ולא אמרו לו רבי אמי ורבי אסי כן, וכיון דקאמר "עשה לה קורת רוח" לא מנע כח היורשין ממנה, אלא בהן תלה).

ההוא דסקרתא (קריה [מושבא]) דעבדי (עבדים של ישראל היו) **דאזדבן לעובד כוכבים** (ומכרום לעובד כוכבים, ותנן (לקמן פ"ד מ"ו, מגב): *המוכר עבדו לעובד כוכבים - יצא לחירות*).
[כאשר] כלו מרוותא בתראי (כלו אדונייהם האחרונים עובדי כוכבים), **אתו (העבדים) לקמיה דרבינא** (להתירן בבנות ישראל). **אמר להו: זילו אהדרו אבני מרוותא קמאי** (חזרו על בני אדוניכם הראשונים) **ויכתבו לכו גיטא דחרותא** (ובקשו מהם לכתוב לכם גט חירות);
אמרו ליה רבנן לרבינא: והאמר אמימר 'המפקיר עבדו ומת - אותו העבד אין לו תקנה (דאיסורא לבניו לא מורית) ' **(והא נמי - כי זבניה - פקע כספיה מיניה, ואיסורא הוא דהוה ליה גביה, ואיסורא לאו ירושה היא להורשה לבניו) ?**
אמר להו: אנא - כרב דימי סבירא לי (דאמר [המוריש] "אל ישתעבדו בה", ופקע להו ממזנא מיניה, וקאמר 'כותבים לה גט שחרור').
אמרו ליה: דרב דימי - טעותא היא!!
אמר להו: מאי טעותא? דלא אמרה בלשון שחרור? הא אמרה בלשון שחרור הכי נמי (כגון "הרי את בת חורין") !
והלכתא כרבינא (דלא טעותא היא, וכופין, דירושה היא להורשה לבניו).

ההוא עבדא דבי תרי, קם חד מינייהו ושחרריה לפלגיה; אמר אידך: "השתא שמעי בי רבנן ומפסדו ליה מינאי (כדאמרין במתניתין: *זופין את רבו ועושה אותו בן חורין*)", **אזל אקנייה לבנו קטן** (שאין ראוי לכופו בבית דין).
שלחה רב יוסף בריה דרבא לקמיה דרב פפא, שלח ליה: כאשר עשה כן יעשה לו, גמולו ישיב לו בראשו: אנן קים לן בינוקא דמקרבא דעתיה לגבי זוזי מוקמינן ליה אפוטרופוס (לינוקא לברור לו דמים יפין כמה שהוא נישום בשוק, שהרי צריך העבד לכתוב שטר על חצי דמיו)

(גיטין מ, ב)
ומקריש ליה (עבדא) זוזי (דבר מועט לינוקא, ולא יצטרכו בית דין לכופו, שהוא ישחררוהו מדעתו בשביל זוזי) **וכתב ליה גיטא דחירותא על שמיה** (ובלאו קרקושי זוזי - לא אפשר, דינוקא לאו בר כפיה הוא; ואפוטרופוסין אין רשאין להוציא עבדים לחירות, ולא לחוב ליתומים, כדאמרין ב"הנזקין" (לקמן נב, א); ותינוק זה מקחו מקחו וממכרו ממכר במטלטלין, כדתנן (לקמן פ"ה מ"ז, דף נט, א): *הפעוטות - מקחן מקח וממכרן במטלטלים*; ואפוטרופוס מוקמינן לעיין בתקנתו, לשומו בדמים מעולים).
תוספות ד"ה וכתב ליה גיטא דחירותא על שמיה - לא נהירא דרבינו שמואל פי' הקונטרס דמפרש על שמיה דקטן, שאין מעשה קטן כלום להתירו בבת חורין, כמו קטן שקנה יבמתו מן התורה דאינו נותן גט עד שיגדיל; ואע"ג דפעוטות כבר שית כבר שבע ממכרן ממכר במטלטלים (לקמן נט, א), היינו בממון דוקא, דהפקר ב"ד היה הפקר?
אלא נראה לו לפרש דכתב ליה גיטא על שמיה דאפוטרופוס ואע"ג דבעלמא אין האפוטרופוסין רשאין להוציא לחירות - הכא כיון דעשה שלא כהוגן להקנותו לבנו קטן - הפקירוהו ב"ד ונתנוהו לאפוטרופוס לשחררו, כדאמרין דאפוטרופוסין תורמין ומעשרין לאכול ואע"ג דדרשין (לקמן דף נב, א) אתם ולא אפוטרופוסין, אלא הפקר ב"ד הפקר, והפקירו ב"ד התבואה של תינוק ונתנוהו לאפוטרופוס שיוכל לתרום ואינו אוכל טבלים; ובלא קרקושי זוזי לא רצו בית דין להפקירו ליתן לאפוטרופוס לשחררו דאינו נכון לעבור על דעתו של תינוק. ור"ת מפרש דהכא לא קנסא הוא מדלא קאמר 'הוא עשה שלא כהוגן לפיכך נעשה לו שלא כהוגן', כדקאמר ביבמות ב'פ' ב"ש (דף קי, א), אבל 'כאשר עשה כן יעשה לו' הוי דינא, כדאשכחן בס"פ השואל (ב"מ דף קא, א), ובדין יכול האפוטרופוס לשחררו דרך מכירה, כדאמרין 'ומוכרין אותן לאחרים', ולרבי נותן דמי עצמו ויוצא ואפילו בלא קרקושי זוזי אלא משום דמי חזי כחוכא ואיטלולא שהתינוק עומד וצווח שלא למכור לפי שאביו מלמדו לצווח ואיכא זלות שפתיים, אבל כי מקרקש ליה זוזי לא יחוש לדברי אביו, וגיטא דחירותא נמי לא הוה צריך, דכסף גומר בלא שטר דדוקא ביוצא בראשי אברים איכא דמצריך שטר משום דכתיב *ישלחנו*, כדאמרין בפ"ק דקידושין (דף כד, א), אלא לפי שנעשה על כרחו של אב - צריך מדרבנן לגיטא דחירותא, שלא יאמר לו 'עבדי אתה'.

תנו רבנן [תוספתא בבא בתרא פ"ט ה"ד]: **'האומר "עשיתי פלוני עבדי כן חורין" - עשוי כן חורין; "הרי הוא כן חורין" - הרי הוא כן חורין** (כלומר: באחד מן הלשונות הללו הרי הוא בן חורין); **"אעשנו כן חורין" - רבי אומר: קנה** (דהכי משמע: "אעשנו בן חורין בשחרור זה שאני מוסר לו עכשיו", ואנן מוקמינן לה בדכתא

ליה הני לישיני בשטרא ומסר ליה), **וחכמים אומרים: לא קנה** (שאיין זו אלא הבטחה שיעשנו בן חורין לאחר זמן, ובשטר אחר, ועדיין לא עשה);

אמר רבי יוחנן: וכולן בשטר.

תנו רבנן: **'האומר: "נתתי שדה פלונית לפלוני", "נתונה**

לפלוני", "הרי היא שלו" - הרי היא שלו [עד כאן תוספתא בבא בתרא פ"ט ה"יב

[ליברמן]]; **"אתנה לפלוני" - רבי מאיר אומר: קנה, וחכמים**

אומרים: לא קנה'.

אמר רבי יוחנן: וכולן בשטר.

(האי קאומר דקתני - כותב הוא: שכתב לו אחד מן הלשונות הללו ומסר לו, אבל באמירה בעלמא - לא הוי בן חורין, ולא פקע ממוניה מיניה, ומצי למיהדר ביה אם לא קנו מידו על ידי חליפין - דהוי כקונה עצמו מידו

בכסף, כדאמרינן לעיל, גבי ההוא דשקיל כומתיה שדא בה; אי נמי שכיב מרע: משום דדבריו ככתובים

ובמסורים דמי;

ויכולן בשטר נמי דשדה - הכי מפרשינן; דאילו בדיבורא לא מיקניא ארעא.

ואני שמעתי: **ויכולן בשטר**: צריך לכתוב גט שחרור, וכן גבי שדה: צריך לכתוב לו שטר מתנה וקאומר דקתני - אמירה בעלמא היא; ויש להקשות: בשלמא גבי עבד איכא למימר: בלשון חירות פקע כספיה, וקנה העבד עצמו

בן חורין, אבל גבי שדה - מי איכא למימר הכי? והיכי נימא 'קנה'? נהי דגבי 'נתתי' ו'נתתיה' נימא הרי הודה

שכבר נתן על ידי שטר או בקנין מתנה גמורה, אבל 'אתנה' - היכי נימא דקנה?)

תנו רבנן: **'האומר: "עשיתי פלוני עבדי בן חורין", והוא אומר**

"לא עשאני" - [חיישינן שמא] זיכה לו (גט חירות) על ידי אחר (ואמר לו

"זכי בו לפלוני"; זכות הוא לו, זכין לו שלא בפניו);

"כתבתי ונתתי לו", והוא אומר "לא כתב לי ולא נתן לי" -

הודאת בעל דין כמאה עדים דמי.

האומר "נתתי שדה פלונית לפלוני" והוא אומר "לא נתן לי" -

[חיישינן שמא] זיכה לו על ידי אחר.

"כתבתי ונתתי לו", והוא אומר "לא כתב ולא נתן לי" - הודאת

בעל דין כמאה עדים דמי (עבד, וכן מקבל מתנה: כיון דאמר "לא קבלתי" נאמן ויכול זה לחזור

ולזכות בו אם ירצה דאמרינן טעה כסבור שקבלה זה מידו) .

מי אוכל פירות?

רב חסדא אמר: נותן אוכל פירות, ורבה אמר: משלשין את הפירות

(ביד שלישי נאמן עד שיבא אליהו)³.

ולא פליגי: הא באבא, הא בברא (אם מקבל מתנה עצמו בחיים, ואמר "לא נתן לי" - נאמן

ואוכל הנותן את הפירות; אבל אם מת, ובנו אמר לא "נתן שדה זו לאבא" - משלשין, דשמא יבואו עדים

שמכרה לאביו וזה לא ידע).

משנה:

עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ("אם לא אפרע לך חובך ממקום אחר - הרי זה לפניך

לגבותה"), **ושיחררו** (בגמרא מפרש לה לכולה): **שורת הדין אין העבד חייב**

כלום, אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן

חורין, וכותב שטר על דמיו; רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו

כותב אלא משחרר.

גמרא:

[הגמרא מתחילה בפירוש המשנה, קודם לפי רב ואחרכך לפי עולא:]

'עבד שעשאו רבו אפותיקי ושיחררו' -

מי שחררו?

אמר רב: רבו ראשון.

'שורת הדין אין העבד חייב כלום' - לרבו שני (שלא היה גופו קנוי לו אלא

משועבד, ואתי שחרור ומפקיע שעבוד), [ומעירה הגמרא ששיטת רב בפירוש המשנה היא

כרבא בדור מאוחר יותר:] **כדרבא, דאמר רבא: הקדש** (עשה שורו אפותיקי והקדישו

קדושת הגוף למזבח - ודוקא קדושת הגוף, דקדושת דמים לא מפקעה שעבוד כדתנן (ערכין פ"ו מ"ב: דף כג,ב):

'מוסיף עוד דינא ופודה את הנכסים הללו', **חמץ** (עובד כוכבים שהלוה את ישראל ושעבד לו חמצו, ולא

הרהיניו אצלו - אתי איסור חמץ ומפקע לשעבודיה דעובד כוכבים, והוה ליה חמצו של ישראל שעבר עליו

הפטח ואסור בהנאה) **ושחרור - מפקיעין מידי שיעבוד.**

'אלא מפני תיקון העולם' - שמא ימצאנו בשוק

³ מדוע אין רש"י מפרש "מחלקין ביניהם" כמו "משלשין בממוץ ואין משלשין במכות" - (מכות פ"א מ"ג)?

(גיטין מא, א)
ויאמר לו "עבדי אתה" (ויצא לעז על בניו) - כופין את רבו שני ועושה
אותו בן חורין.
'וכותב' - עבד - 'שטר על דמיו; רבן שמעון בן גמליאל אומר:
אין העבד [במשנה: 'אינו'] כותב, אלא [המשחרר כותב] (שטר לבעל חובו על
דמיו: הואיל והזיק שעבדו - ישלם לו) :
במאי קא מיפלגי?
במזיק שיעבודו של חבריו קא מיפלגי, דמר סבר: חייב, ומר סבר:
פטור.
איתמר נמי: המזיק שיעבודו של חבריו - באנו למחלוקת רבן
שמעון בן גמליאל ורבנן.

עולא אמר: מי שיחררו? - רבו שני. [וממשיך עולא בהסבר חלופי
למשנה:]
'שורת הדין אין העבד חייב כלום' - במצות (הנוהגות בבני חורין יותר
מבעבדים, שלא היה קנוי לו ולא יכול לשחררו);
'אלא מפני תיקון העולם' - שהרי יצא עליו שם בן חורין;
'כופין את רבו' - ראשון;
'ועושה אותו בן חורין וכותב' [העבד] שטר על דמיו (העודפים על החוב);
רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו כותב (אין עבד כותב לו שום שטר, דמאי עבד
ליה? איהו לא גרם ליה ולא מידי) אלא [המשחרר כותב] (לו שטר על העודף).
במאי קמיפלגי? בהיזק שאינו ניכר קמיפלגי: מר סבר: שמיה
היזק, ומר סבר: לא שמיה היזק (לתנא קמא לא שמיה היזק, לפיכך אין לנו לחייב את
המשחרר אלא העבד לפי הנאתו מן השחרור).
עולא - מאי טעמא לא אמר כרב?
אמר לך: שני - 'רבו' קרית ליה (תנא דמתניתין? - בתמיה: דקתני 'כופין את רבו',
ומוקמת לה ברבו שני)?
ורב - מאי טעמא לא אמר כעולא?
אמר לך: שני - 'משחרר' קרית ליה (מי הוי שחרורו שחרור)?

איתמר: העושה שדהו אפותיקי לאחרים ושטפה נהר (ושוב כל השדה וגוף
הקרקע מקולקל: שהמים צפין עוד לעולם עליה): אמי שפיר נאה (כך כינויו) אמר רבי
יוחנן: אינו גובה משאר נכסים, ואבוה דשמואל אמר: גובה משאר
נכסים.
אמר רב נחמן בר יצחק: משום ד'אמי שפיר נאה' הוא אומר שמעתא
דלא שפירן? תתרגם שמעתיה דאמר ליה: "לא יהא לך פרעון אלא
מזו" (אבל אמר לו "אם לא פרעתין - גבה מזו" - לא קמה ליה ברשותיה, ולא אדעתא דידה לחודה
אזפיה, ואינו חייב באחריותה, וגובה משאר נכסים).
תניא נמי הכי: 'העושה שדהו אפותיקי לאחר, ושטפה נהר גובה
משאר נכסים' (כלומר: אם ירצה - מוכר את אלו והן גובין מן השאר); ואם אמר לו "לא
יהא לך פרעון אלא מזו" - אינו גובה משאר נכסים'.

תניא אידך: 'העושה שדהו אפותיקי לבעל חוב ולכתובת אשה -
גובין משאר נכסים'.
רבן שמעון בן גמליאל אומר: בעל חוב גובה משאר נכסים, אשה
אינה גובה משאר נכסים, שאין דרכה של אשה לחזור על בתי דינין'
(כלומר: דווקא הטילה אחריות כתובתה על שדה זו, ועל מנת כן נשאת, ולא שיהיו כל נכסיו אחראין לה ולא
תדע על איזה לחזר: מי קנה ראשון ומי אחרון ותצטרך לדון עם כל אחד ואחד).

משנה:
מי שחציו עבד וחציו בן חורין (כגון שהיו שני אחין או שני שותפין, ושחרר אחד את
חלקו) - עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד - דברי בית
הלל; בית שמאי אומרים: תקנתם את רבו (שאינו חסר כלום) - ואת עצמו
לא תקנתם: לישא שפחה אי אפשר (מפני צד חירות שבו) שכבר חציו בן
חורין,

(גיטין מא, ב)

[המשך המשנה:]

בת חורין אי אפשר (לישא מפני צד עבדות שבו), שכבר חציו עבד! יבטל?
והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורבייה, שנאמר 'נישעיהו מהיח: כי כה אמר ה'
בורא השמים הוא האלקים, יצר הארץ ועשה הוא כוננה] לא תוהו בראה, לשבת יצרה [אני ה' ואין עוד] (יוצר
הארץ - לא על תוהו - להיות ריקנית - ברא אותה, כי אם לשבת - להיות בה יישוב - יצרה)! אלא מפני
תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על
חציו דמיו.
וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי.

גמרא:

תנו רבנן: 'המשחרר חציו עבדו: רבי אומר: קנה (והוא חציו בן חורין),
וחכמים אומרים: לא קנה.'
אמר רבה: מחלוקת בשטר: דרבי סבר [נוקרא יט, כ: ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע, והוא
שפחה נחרפת לאיש] והפדה לא נפדתה (דגבי שפחה חרופה איכא דדריש ליה בפדויה ואינה פדויה לקמן,
ובמסכת כריתות (יא, א): חציה שפחה וחציה בת חורין; וסתם פדייה בכסף ובשוה כסף) או חופשה לא נתן לה
(היינו שטר, דגמר לה לה מאשה) [בקרת תהיה לא יומתו כי לא חפשה] - מקיש שטר לכסף: מה
כסף - בין כולו בין חציו (כדיליף מ'והפדה לא נפדתה'), אף שטר נמי: בין
כולו בין חציו!
ורבנן גמרי לה לה מאשה: מה אשה חציה לא (אין אשה מתגרשת מבעלה לחצאין)
- אף עבד נמי: חציו לא, אבל בכסף - דברי הכל קנה!
פדויה ואינה פדויה - לימא בהא קמיפלגי: דמר [רבי] סבר: הקישא
עדיפא, ומר (רבנן) סבר: גזירה שוה עדיפא (דלא שבקינן גזירה שוה וילפינן מהיקש;
ורבי סבר היקש עדיף, דכי איכא למילף מהיקש ומגזירה שוה - שבקינן גזירה שוה וילפינן בהיקש)! ?
לא, דכולי עלמא גזירה שוה עדיפא (דכיון דמופנה לדרוש - הוי ליה כמאן דכתביה
בגופיה דקרא, דהא קרא יתירא הוא, וכי לאו מופנה נמי ואין להשיב עליה, כיון דמסיני גמרינן לה, דאין אדם
דן גזירה שוה מעצמו - איהי עדיפא מהיקש), ושאני הכא: דאיכא למיפוך: מה לאשה
שכן אינה יוצאה בכסף (לפיכך אינה מתגרשת לחצאין) - תאמר בעבד שיוצא
בכסף (הלכך כי נפקא בשטר - תצא אף לחצאין)!
ורב יוסף אמר: מחלוקת בכסף: דרבי סבר 'והפדה לא נפדתה' - פדויה
ואינה פדויה, ורבנן סברי: דברה תורה כלשון בני אדם (ולעולם בשפחה
גמורה משתעי), אבל בשטר דברי הכל לא קנה (דגמר לה לה מאשה).
תודה דכ"ע גזירה שוה עדיפא - בריש איזהו מקומן (זבחים דף מח.) ובפ' דם שחיטה (כריתות דף כב:) פליגי
ר"ע ורבנן בספק מעילות ומשמע דלכ"ע הקישא עדיפא הכא שאני משום דעיקר שטר מג"ש נפקא לן.

מיתיבי: 'המשחרר חציו עבדו בשטר: רבי אומר: קנה, וחכמים
אומרים: לא קנה'. תיובתא דרב יוסף? תיובתא.
(הדר פריך:) נימא (בהן מתניתא) בשטר הוא דפליגי (שטר נקט דוקא), אבל בכסף
לא פליגי (דאילו בכסף - דברי הכל קנה) לימא תיהוי תיובתא דרב יוסף
בתרתי (חזא דאמר בשטר - רבי מודה, והכא תניא דפליגי! ועוד: דאמר רב יוסף דבכסף פליגי, ובריייתא
דיקא דבכסף מודו רבנן דקנה)!
אמר לך רב יוסף: פליגי בשטר, והוא הדין בכסף! והא דקא
מיפלגי בשטר - להודיעך כחו דרבי (דאפילו בשטר, דאיכא למגמר 'לה' 'לה' מאשה,
דלא תיפוק לחצאין - פליגי).
ולפלגי בכסף ולהודיעך כחן דרבנן (דאפילו בכסף, דאיכא למדרש 'והפדה לא
נפדתה' פליגי)?
כח דהיתירא עדיף ליה.

תא שמע: 'נוקרא יט, כ: ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע, והוא שפחה נחרפת לאיש] והפדה [לא נפדתה או
חפשה לא נתן לה בקרת תהיה לא יומתו כי לא חפשה] - יכול לכל (שכולה פדויה ונתארסה לעבד עברי
קרא משתעי, וקאמר דלא יומתו מחמת ניאוף)?
תלמוד לומר: לא נפדתה;
אי 'לא נפדתה' - יכול לכל (דלא נפדתה כלל, ואפילו הכי מיחייב אשם אביאה דידה, הואיל
ונתייחדה לעבד עברי שמוחר בשפחה)?
תלמוד לומר: 'והפדה'! הא - כיצד? פדויה ואינה פדויה, בכסף
ובשוה כסף;
ואין לי אלא בכסף (דאמרינן ביה דנפקא לחירות), בשטר מניין (שיוצאה לחירות)?

תלמוד לומר: 'והפדה לא נפדתה או חופשה לא נתן לה', ולהלן הוא אומר [דברים כד, א]: כי יקח איש אשה ובעלה; והיה אם לא תמצא חן בעיניו, כי מצא בה ערות דבר] וכתב לה ספר כריתות [ונתן בידה ושלחה מביתו]: מה להלן בשטר - אף כאן בשטר;

אין לי אלא חציו בכסף (וכל שכן כולו) או כולו בשטר (אבל חציו בשטר עדיין לא למדנו שאם שיחרר חציו יהא חציו בן חורין), חציו בשטר מניין? תלמוד לומר: והפדה לא נפדתה או חופשה לא נתן לה, מקיש שטר לכסף: מה כסף, בין כולו בין חציו - אף שטר נמי: בין כולו בין חציו.

בשלמא לרב יוסף, בתר דאיתותב (ואוקימנא על כרחין דבתרוייהו פליגי): הא מני (דאמר דבתרוייהו נפקא לחצאין) רבי היא, אלא לרבה (דאמר בשטר פליגי, אבל בכסף דברי הכל קנה): רישא (דקתני בכסף לחצאין) דברי הכל, וסיפא (דקתני אף בשטר לחצאין) רבי (היא, ולא רבנן)?

אמר לך רבה: אין, רישא דברי הכל וסיפא רבי.

רב אשי אמר: רבי היא (רבי אמרה לכולה, דאית ליה בתרוייהו 'קנה'; ורבנן איפלוג עליה בעלמא אשטר, ולא אכסף; והא מתניתא מיהא איהו אמרה. ולא גרסינן 'ונסיב לה אליבא דתנאי'); אלא מתניתין דקתני 'מי שחציו עבד וחציו בן חורין': בשלמא לרבה - מוקים לה (דמשכחת חציו עבד וחציו בן חורין) בכסף ודברי הכל, אלא לרב יוסף: לימא רבי היא ולא רבנן?

אמר רבינא:

(גיטין מב, א)

בעבד של שני שותפין ודברי הכל (דכיון דאין לו בו אלא חציו - אפילו רבנן מודו דקנה כי שחררה לפלגיה, דהא לא שייר מידי, והוי כאשה דנפקא מיניה לגמרי).

אמר רבה: מחלוקת (דברי ורבנן) - בששיחרר חציו והניח חציו (דבעינן דניפוק כוליה מיניה כי אשה), אבל שיחרר חציו ומכר (תחילה) חציו (או בבת אחת), או נתן במתנה חציו - כיון דקנפיק מיניה כוליה - דברי הכל קנה.

אמר ליה אביי: ובכולו לא פליגי? והתני חדא (לקמן 19א): 'הכותב נכסיו לשני עבדיו' (שכתב שני שטרות כל נכסיו לזה וכל נכסיו לזה) [רש"י מפרש על פי האוקימתא להלן בגמרא] וזיכה לשליח אחד בבת אחת לשניהם, דפליגי, דלא קדם אחד לחבירו) - קנו, ומשחרין זה את זה (לפי שכל אחד זכה בחצי חבירו) ותניא אידך [תוספתא בבא בתרא פ"ט ה"י ג' (ליברמן)]: 'האומר "כל נכסי נתונין לפלוני ופלונני עבדיי" - אף עצמם לא קנו' מאי? לאו הא רבי והא רבנן?

לא, אידי ואידי רבנן: הא (קמיינתא) - דאמר "כולו" (כגון שכתב שני שטרות, כדפרישית, ובכל אחד כתב "כל נכסיי לפלוני עבדי" ומודו רבנן דכיון דזיכה להם בבת אחת ונפקי כולהו מיניה - קנו); הא (ובתרייתא) דאמר "חצי" "חצי" (בשטר האחד כתב "חצי נכסי לך", וכן בשני לחבירו; לפיכך לא קנו, דהוה ליה בכל אחד 'שחרר חציו והניח חציו'; ולא מיבעיא 'כתב ומסר לזה והדד מסר לזה' דלא קנו, דכי מסר לקמא שייר פלגיה ולא קנה, וכן לשני; אלא אפילו מסר לשניהם כאחת - לא קנו: דכיון ד"חצי נכסיי" כתב בכל חד - דלמא חד פלגא כתב לתרוייהו, ואיכא שיעור)!

והא מדקתני סיפא (דבריייתא): 'ואם אמר "חצי" - "חצי" לא קנו' (וסלקא דעתין דהכי קאמר: ואם אמר "חצי" - "חצי", נמי לא קנו) - מכלל דרישא דאמר "כולו" (ואפילו הכי לא קנו)!

פרושי קא מפרש: אף עצמן לא קנו; כיצד? כגון דאמר "חצי" "חצי".

הכי נמי מסתברא: דאי סלקא דעתך רישא דאמר "כולו" - השתא אמר "כולו" לא קנו, אמר "חצי" "חצי" מיבעיא?

אי משום הא - לא איריא: תנא סיפא לגלויי רישא: שלא תאמר 'רישא - דאמר "חצי" "חצי", אבל אמר "כולו" - קנו' - תנא סיפא דאמר "חצי" "חצי", מכלל דרישא דאמר "כולו" ואפילו הכי לא קנו.

ואיבעית אימא: לא קשיא: כאן בשטר אחד (לא קנה, כגון "כל נכסי לפלוני ופלונני עבדיי", דכתיב לה ולא לה ולחברתה - אין שתי נשים מתגרשות בגט אחד ואין שני עבדים משתחררים בגט אחד) כאן בשני שטרות.

בשטר אחד מאי איריא "חצי" "חצי" (מאי איריא דפריש סיפא לרישא דאמר "חצי" - "חצי", כדאמרן)? אפילו אמר "כולו" נמי לא קנו?

'הכי נמי' קאמר (כלומר: לאו פרושי קמפרש): אף עצמן לא קנו; במה דברים אמורים? בשטר אחד, אבל בשני שטרות - קנו; ואם אמר "חצי" "חצי" - אף בשני שטרות נמי לא קנו (משום דשייר).

ואיבעית אימא: לא קשיא: כאן בבת אחת (ותרויהו בדאמר "כולו"; והא דקתני קנו' שמסר שני השטרות בבת אחת), כאן (והא דתני לא קנו') בזה אחר זה: בשלמא בתרא לא קני - דהא קני ליה קמא; אלא קמא - ליקני נפשיה ולקנייה לחבריה? אלא מחוררתא כדשנינן מעיקרא (בהנך לישני כולהו).

רב אשי אמר: שאני התם, דקא קרי להו 'עבדיי' (בשטר גופיה, דקתני "כל נכסיי לפלוני ופלוני עבדיי" - שמע מינה לא שחוריהו לדידהו, וטועה, דסבר יכול הוא לתת להם שאר נכסים בלא שחרור).

אמר ליה רפרם לרב אשי: ודלמא 'עבדיי' שהיו כבר? מי לא תנן [פאה פ"ג מ"ח]: 'הכותב כל נכסיו לעבדו - יצא לחירות; שייר קרקע כל שהוא' (דכתב 'חוץ מן הקרקע כל שהוא') - לא יצא לחירות (דלא ידעינן הי קרקע שייר, ובכל 'כל שהוא' אמרינן 'האי שייר'; וכיון דקרקעות לא קנה - לגופיה נמי לא קנה, דלא פלגינן דיבורא, הואיל ובחד דיבורא אקני ליה גופיה ונכסים, ופלגא דיבורא לא איתקיים - איך פלגא נמי לא מיקיים); רבי שמעון אומר: לעולם הוא בן חורין עד שיאמר "כל נכסי נתונין לפלוני עבדי חוץ מאחד מוכוא שבהן" (סבר 'פלגינן': הואיל והזכיר קרקע בשיוורא - קרקעות הוא דלא קנה, אבל הוא עצמו דליכא לספוקי בשיוורא - קנה) - טעמא דאמר "חוץ מאחד מוכוא שבהן" (דכיון דלא פירש שיוורא - אמרינן: היינו איהו דשייריה, ולדידה לא חשיב ליה אלא אחד מרבוה), הא לא אמר הכי - קני, אמאי? והא 'עבד' קא קרי ליה?! אלא 'עבדי' שהיה כבר? - הכא נמי 'עבדי' שהיו כבר'.

(אמתניתין קאי: מי שחציו עבד כו', ומימרא בעלמא הוא: 'נגחו שור: יום של רבו - לרבו' (אם ביום של רבו נגחו וחבל בו - פחת דמיו לרבו; שור משלם נזק דהיינו פחת דמים), 'יום של עצמו - לעצמו'; אלא מעתה יום של רבו ישא שפחה, יום של עצמו ישא בת חורין? איסורא לא קאמרינן (דתיהוי לחצאין, אבל כל זכיית ממון כי היכי, דמלאכתו תלויה בימים - כן כל שבח ממון).

תא שמע: (בשור המועד קאי, דגבי עבד נותן שלשים כסף, דהיינו קנס: דאפילו אינו שוה דינר נותן שלשים סלע; וגבי בן חורין נותן כופר, דהיינו דמי ההרוג): 'המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין - נותן חצי קנס לרבו',

(גיטין מב, ב)

וחצי כופר (דצד חירות) ליוזשיו' (ולקמן פריך: יורשין מנא ליה?) - אמאי? הכי נמי לימא 'יום של רבו לרבו, יום של עצמו לעצמו'? שאני הכא, דקא כליא קרנא. ואלא היכי דמי דלא קא כליא קרנא?

כגון שהכהו על ידו וצמחה (יבשה) ידו, וסופה לחזור (ושיימינן ליה כמה דמיו פחותים בכך למכור עכשיו בשוק; ואם יום של רבו היה - ינתן הכל לרבו, ואם יום של עצמו היה - הכל לעצמו).

הניחא לאביי דאמר (בבבא קמא (א, 19) באדם שחבל בחברו בענין זה): 'נותן לו שֶׁכֶּת גדולה וּשְׁכֶּת קטנה' ('שבת גדולה' הן פחת דמיו לימכר עכשיו בשוק, והוא נזק; ולהכי קרי ליה 'שבת' - שפחת דמיו של עכשיו אינו אלא משום שבת: שאינו ראוי לעשות מלאכה בשתי ידיו עד זמן שתחזור ידו, אלא לשמור קישואים יהא ראוי לאחר שיקל ממנו כאב המכה קצת; ו'שבת קטנה' היינו כאילו הוא שומר קישואין, שנותן לו כל ימי חליו שישכב במטה מחמת חולי זה שאינו יכול לשמור קישואים) - שפיר (דכיון דשייך דין נזק במכה זו - מיחייב שור עלה; וכיון דלא כליא קרנא לגמרי, יום של רבו לרבו יום של עצמו לעצמו); אלא לרבא, דאמר 'אינו נותן לו אלא שבתו שבכל יום ויום' (ואין כאן פחת דמים, הואיל וסופו לחזור, אלא לפי שבת של כל יום יתן לו: כל ימי נפילתו למטה יתן שכר אדם שלם לפי מלאכה שהיה רגיל בה, וכשיעמוד ויהא ראוי לשמור קישואין - ישמור קישואין חה יתן לו פחת השכר) - האי - שור הוא, ושור אינו משלם נזק (כלומר: הואיל ואדם החובל כך אינו משלם נזק אלא שבת, שור פטור לגמרי! דחמשה דברים - גבי אדם כתיב, ולא גבי שור, דכתיב (ויקרא כד, יט) 'איש מי יתן מוס בעמיתו' ולא 'שור בעמיתו'! ?

אי בעית אימא (הא דאמרן לעיל 'יום של רבו לרבו') כשהכהו אדם, ואי בעית אימא (לעולם בשור, וכאביי, דאמר שייך בה דין נזק; ודקמקשית מינה לרבא) - (הך) מימרא (בעלמא) היא (ואינה לא משנה ולא ברייתא), ומימרא לרבא לא סבירא ליה (רבא אמר לך דהא מימרא לא סבירא ליה).

איבעיא להו: מעוכב גט שחרור (מחוסר גט שחרור: כל הנך דאמרינן בהו דיצאו לחירות ואין לרבו עליהם אלא שצריכין גט שחרור, כגון מקדיש, ומפקיר, ומי שחציו בן חורין, דתנן 'כופין את רבו')

- יש לו קנס (שלשים כסף לרבו אם נגחו שור) או אין לו קנס? [שמות כא, לב: אם עבד יגח השור או אמה] כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו [והשור יסקל] אמר רחמנא, והאי לאו אדון הוא? או דלמא כיון דמחוסר גט שחרור - 'אדון' קרינא ביה?

תא שמע: 'המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין - נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליוורשיו'; מאי לאו כמשנה אחרונה (לאחר שחרורו בית הלל להורות דכופין את רבו; ואפילו הכי שקיל [האדון]) קנס דצד עבדות כל זמן שלא נכתב הגט? לא, כמשנה ראשונה (דלית ליה 'כופין', ואדון גמור הוא).

תא שמע: 'הפיל (רבו) את שינו (של עבד כנעני) וסימא את עינו (אחר כך) - יוצא בשינו (לחירות); וקא סלקא דעתא צריך גט שחרור, וכי סימא עינו קודם גט) ונותן (לו) דמי עינו (כבן חורין); ואי אמרת 'יש לו קנס, וקנס לרבו', השתא חבלי ביה אחריני יהבי ליה לרביה, חבל ביה רביה גופיה יהיב ליה לדידיה? [אינו שייך לרבו לשעבר והקנס שלו].

דלמא כמאן דאמר אינו צריך, דתניא: 'בכולן (עשרים וארבעה ראשי אברים האמורים במסכת נגעים פ"ו מ"ז) לענין שאינן מטמאין משום מחיה: ראשי אצבעות של ידים ורגלים, וראש החוטם וראשי האזנים וראש הגוויה שהן משופעין לכאן ולכאן ואין נגען נראה לכהן בבית אחת, ולא קרינא ביה 'לכל מראה עיני הכהן' (ויקרא יג, יב) - עבד יוצא בהן לחירות (דמומין שבגלוי הן, ואינן חזרין, כשן ועין, ואתרבו בכלל ופרט וכלל בפרק קמא דקדושין (כד, ב)) וצריך גט שחרור מרבו - דברי רבי ישמעאל; רבי מאיר אומר: אינו צריך. רבי אלעזר אומר: צריך; רבי טרפון אומר: אינו צריך; רבי עקיבא אומר: צריך. המכריעין לפני חכמים (דעת חכמים איזו נראה; ולא אתפרש מאן נינהו) אומרים: נראים דברי רבי טרפון בשן ועין הואיל ותורה זכתה לו, ודברי רבי עקיבא בשאר אברים הואיל וקנס חכמים הוא - 'קנס' ? הא קראי קא דרשינן (בקידושין כד, ב) ?! אלא אימא 'הואיל ומדרש חכמים הוא'.

איבעיא להו: מעוכב גט שחרור: אוכל בתרומה (אם עבד כהן הוא)? או אינו אוכל? [ויקרא כב, יא: וכהן כי יקנה נפש] קנין כספו (הוא יאכל בו ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו) (לענין תרומה) אמר רחמנא, והאי לאו קנין כספו הוא? או דלמא כיון דמחוסר גט שחרור - 'קנין כספו' קרינא ביה?

תא שמע: דאמר רב משרשיא: 'כהנת שנתערב ולדה כולד שפחתה - הרי אלו אוכלין בתרומה' (שניהם ממה נפשך דחד כהן וחד עבד כהן), וחולקין חלק אחד על הגורן (ביבמות צט, ב) מפרשים 'חלק כאחד' - שאין נותנין להם תרומה בגורן לזה בלא זה, דקסבר 'אין חולקין תרומה לעבד כנעני בגורן אלא אם כן רבו עמו' דלמא אתי למימר 'כהן הוא', ומסקו ליה ליוחסין, והשתא לא אתי לאסוקינהו; והאי מעוכב גט שחרור הוא, ואין לרבו רשות עליו, דלא ידע הי מינייהו עבד, וצריכין שישחררו זה את זה; (וקתני סיפא:) הגדילו התערובות - משחררין זה את זה' (וקתני אוכלין בתרומה)!

הכי? השתא: התם - אם יבא אליהו ויאמר בחד מינייהו דעבד הוא - 'קנין כספו' קרינא ביה; הכא - לאו קנין כספו הוא כלל.

איבעיא להו: עבד שמכרו רבו (לאחר) לקנס (שאם יגחנו שור - יהא קנסו שלו, אבל לשאר דברים לא מכרו) - מכור (לקנס מיהא) או אינו מכור (ואם נגח - קנסו לרבו ראשון, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם)?

תיבעי לרבי מאיר (דאמר 'אדם מקנה דבר שלא בא לעולם': 'האומר לאשה "הרי את מקודשת לי לכשאתגייר כו' (קדושין סג, א)), תיבעי לרבנן:

תבעי לרבי מאיר: עד כאן לא קאמר רבי מאיר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אלא כגון פירות דקל (המוכר פירות דקל עד שלא חנטו; דפליגי בה רב הונא ורב נחמן אליבא דרבי מאיר), דעבידי דאתו, אבל הכא - מי יימר דמינגח? ואם תמצא לומר דמינגח - ממאי דמשלם:

(גיטין מג, א)

דלמא מודה (בבית דין קודם העדאת עדים) ומיפטר (ומודה בקנס פטור)? ותבעי לרבנן: עד כאן לא קאמרי רבנן 'אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם' אלא כגון פירות דקל, דהשתא מיהא ליתנהו, אבל הכא - הא קאי שור והא קאי עבד? מאי?

אמר רבי אבא: תא שמע: [ויקרא כב, יא]: וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו; ויליד ביתו הם יאכלו בלחמן] 'ויליד בית' מה תלמוד לומר? (לענין אכילת תרומה 'ויליד ביתו הם יאכלו בלחמן'; 'יליד בית': בן שפחתו)? אם קנין כסף אוכל - יליד בית לא כל ששכן? אילו כן (דלא כתיב אלא 'קנין כספו הוא יאכל בו') הייתי אומר 'מה קנין כסף שיש בו שוה כסף אוכל - אף יליד בית שיש בו שוה כסף אוכל', ומניין שאף על פי שאינו שוה כלום (כגון שנעשה מוכה שחין)? - תלמוד לומר: 'יליד בית' מכל מקום; ועדיין אני אומר 'יליד בית' - בין שיש בו שוה כסף בין שאין בו שוה כסף אוכל; 'קנין כסף': יש בו שוה כסף - אוכל, אין בו שוה כסף - אינו אוכל? - תלמוד לומר: (שם) 'קנין כספו' ו'יליד ביתו': מה יליד בית: אף על פי שאינו שוה כלום - אוכל, ואי סלקא דעתך 'עבד שמכרו רבו לקנס - מכור' מי איכא עבדא דלא מזדבין (בפרוטה) לקנסא (שאם יגחנו שור יטול שלשים כסף)? אין, איכא עבד טרפה (שאין משלמין עליו קנס, דגברא קטילא הוא). והא חזי למיקם קמיה (לשרתו, אף על פי שנחתכה רגלו למעלה מן הארכובה או ניקב קרום המוח ראוי לשירות קל)? במנוול ומוכה שחין (דמאיס והוי נמי טרפה דלאו בר קנסא הוא).

(בקדושין [דף טז, א] אמרינן: "התקדשי לחציי" - מקודשת; "חצייך מקודשת לי" - אינה מקודשת); איבעיא להו: מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקידש בת חורין - מהו (הכא מי הוי קדושין או לא)?⁴ אם תמצא לומר: בן ישראל שאמר לבת ישראל "התקדשי לחציי" - מקודשת⁵ (כלומר: אי בעית למפשט מדקיימא לן: "התקדשי לחציי" - מקודשת) - (לא דמי: דהתם בר חורין הוא), דחזיא לכוליה (והכי קאמר לה: "אי בעינא נסיבנא אחריתי בהדיך"), (אבל) הא - לא חזיא לכוליה (לא חזיא לפלגא דעבדות דידה)! ואם תמצא לומר: בן ישראל המקדש חצי אשה ("חצייך מקודשת לי") - אינה מקודשת (ובעית למפשט הא מינה: דכי היכי דמקדש חצי אשה אינה מקודשת, הואיל דלא מצינן למימר דהכי קאמר לה: דתנסיב אחרינא, בהדי דאיתתא לא חזיא לתרי, ואשתכח דפלגא הוא דקדיש - הכא נמי חצי איש שקידש לא הווי קידושין) - (לא דמי, התם) דשייר בקנינו (דהוה ליה לקדשה לכולה), (אבל) והא עבד לא שייר בקנינו (האי לא שייר מידי, דכל מה דחזי למעבד עבד) מאי?

תא שמע: 'המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין - נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליוורשיו'; ואי אמרת קידושיו לאו קידושין - יורשין מנא ליה?

תוספות מסכת גיטין דף מג עמוד א ד"ה ואי אמרת קדושיו לאו קדושין יורשין מנא ליה - תימה דמה תולה יורשין בקידושין? והלא בנו מן הפנויה יורשו, כדאמר (יבמות דף ק): גבי עשרה כהנים שפירש אחד מהן ובעל, דהולד שתוקי: שמשותקין אותו מנכסי אביו משום דלא ידעי' אבוה מנו, ואפי' בנו ממזר מערוה דלא תפסי בה קידושין תנן בפרק שני דיבמות (דף כב). דהוי בנו לכל דבר, והיינו ליוורשו! והכא אי תפסי בה קידושין גרע טפי דאיתי צד עבדות ומשתמש בא"א, כדאמרין [בהחולקין] (שם דף מה).

וי"ל דסבר הש"ס דאם איתא דלאו בר קדושין הוא - אין בנו מתייחס אחריו, ולא דמי לעריות דתפסי בה קדושין לעלמא, אבל האי דלאו בר קדושין הוא בשום מקום - אין הבן מתייחס אחריו. אמר רב אדא בר אהבה: כשעשאו טרפה (דהוה ליה כמאן דקטליה ויהב ליה לנפשיה), ומאי 'יוורשיו' - נפשיה [הוא עצמו].

אמר רבא: שתי תשובות בדבר: חדא ד'יוורשיו' קתני; ועוד: כופר הוא, ואמר ריש לקיש: כופר אין משתלם אלא לאחר מיתה (דבשלמא קנס,

⁴ והרי המשנה בדף מא, א אומרת: מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד - דברי בית הלל; בית שמאי אומרים: תקנתם את רבו, ואת עצמו לא תקנתם: לישא שפחה אי אפשר, שכבר חציו בן חורין, (גיטין מא, ב) בת חורין אי אפשר, שכבר חציו עבד! יבטל? והלא לא נכרא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר (ישעיהו מה, יח) [כי כה אמר ה' בורא השמים הוא האלקים, יצר הארץ ועשה הוא כוננה] לא תוהו בראה, לשבת יצרה [אני ה' ואין עוד]! אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו. וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי. אם כן מה איבעיא להו? הרי משנה מפורשת שאי אפשר?

אולי כוונת הגמרא להביא להבנה של מקור אפשרי לדברי המשנה. ⁵ מקודשת כולה לכולו - וכי יש קידושין לחציו? והיא מקודשת לי זה לכולו, היות וזה אפשרי, אך לולא שהיתה יכולה להיות מקודשת לכולו - לא היתה מקודשת כלל, כי אין קידושין לחצי אדם.

דלא כתיב ביה 'מיתה' אלא 'נגיחה', שנאמר 'אם עבד יגח השור וגו' (שמות כא, לב) - איכא לאוקמיה כשעשאו טריפה, אבל בכופר של בן חורין כתיב 'והמית איש או אשה' (שמות כא, כט);
אלא אמר רבא: ראוי ליטול (דפלגא לאו בר קנסא הוא אלא בר כופר), ואין לו (שהרי מת, ויורשים אין לו שגבו, זה המזיק זכה במה שבידו; ולעולם בשמת, והכי קאמר: נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ראוי לינתן ליורשיו אם היו לו יורשין).⁶

אמר רבא: כשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, כך חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה - אין קדושיה קדושין.
דרש רבה בר רב הונא: כשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, כך חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה - אינה מקודשת.
[רבא אמר - בישיבה, רבה בר רב הונא דרש - בצבור, ולכן להלן הקים אמורא עליה - כדי שישמעו הצבור היטב!]
אמר ליה רב חסדא: מי דמי? התם שייר בקנינו, הכא לא שייר בקנינו!

הדר אוקים רבה בר רב הונא אמורא עליה (העמיד מתורגמן לפניו לחזור ולדרוש)
ודרש: [ישעיהו ג, כ] כי יתפוש איש באחיו בית אביו: שמלה לך קצין תהיה לנו והמכשלה הזאת תחת ידיך (כלומר: כך התחיל בדרשא: מקרא כתוב 'והמכשלה הזאת תחת ידיך' - באנשי ירושלים שפסקה תורה מהם, והיו שואלין לחבריהם 'שמלה לך קצין תהיה לנו והמכשלה הזאת תחת ידיך' כלומר: דברים שמכוסין כשמלה שלך הן, שאתה בקי בהן - אמור לנו ותהיה קצין; ו'המכשלה הזאת' = דברי תורה, שאין אדם עומד על אמתתה עד שיכשל בהן להורות טעות ויכלימוהו, והוא נותן לב ומבין; 'תחת ידיך' הן; אף אני נכשלתי בהוראתי, וחוזרני בי) - אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן: אף על פי שאמרו 'המקדש חצי אשה אינה מקודשת' - אבל חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה - קדושיה קדושין; מאי טעמא? - התם שייר בקנינו, הכא לא שייר בקנינו.

אמר רב ששת: כשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, כך חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה - אין קידושיה קידושין; ואם לחשך אדם לומר: איזו היא 'שפחה חרופה' - זו שחציה שפחה וחציה בת חורין המאורסה לעבד עברי' (תשובה לדבר זה מאותה ששנינו במסכת כריתות (יא, א): 'והפדה לא נפדתה' דשפחה חרופה איזו זו? 'פדויה ואינה פדויה': חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסה לעבד עברי', והוא הדין לכל ישראל, אלא אורחא דמלתא נקט, משום דעבד עברי מותר בשפחה) - אלמא בת איתרוסי היא (מדקתני 'מאורסת') - אמור לו: (וכי סבור אתה שהן אירוסין ממש?) כלך אצל רבי ישמעאל שהוא אומר (דאמר התם יזכרה תורה כלשון בני אדם): בשפחה כנענית המאורסה לעבד עברי (ובשפחה כנענית שלא נפדית כלל קמשתעי קרא); ושפחה כנענית (וכי שפחה כנענית גמורה) - בת איתרוסי (קדושין) היא (הא חמורה בעלמא היא: 'עם הדומה לחמור')? אלא מאי אית לך למימר - מאי 'מאורסת' = מיוחדת (וגזירת הכתוב היא דמחייב עלה אשם הואיל וייחדה לעבד עברי המותר בה)? הכא נמי מאי 'מאורסת' = מיוחדת.

אמר רב חסדא: חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן, ונשתחררה, וחזרה ונתקדשה לשמעון (אחיו, ובחיי ראובן, וראובן לא גירשה), ומתו שניהם - מתייבמת ללוי.

(גיטין מג, ב)
ואין אני קורא בה 'אשת שני מתים' (לומר חציה היתה לזה וחציה לזה, ומכח שניהם היא באה, ואמרינן ביבמות (לא, ב): 'שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות, ומת אחד מהם, ועשה בה השני מאמר, ומת - חולצת ולא מתיבמת, שנאמר 'ומת אחד מהם' וגו' (דברים כה, ה): מי שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת שני יבמין, וזו - על ידי מאמר - לא יצתה מזיקת יבום הראשון כולה, ובמקצתה חל עליה זיקת יבום השני): מה נפשך: אי קדושי דראובן קדושין - קדושי דשמעון לאו קדושין, ואי קדושי דשמעון קדושין - קדושי דראובן לאו קדושין (אבל הכא: לא זיקת שנים עלה, דחד מנייהו קדושין גמורים ודאיך לאו כלום; ומיהו משום פלוגתא דאמוראי דלעיל מספקא לן: הי מנייהו הוו קדושין? והשתא דמתו להו - מתיבמת ללוי).

⁶ אם כן מדוע כתב התנא כך? האם לא טוב יותר היה לכתוב "נותן חצי קנס לרבו" ודיו?
לפיכך נראה לומר שברייתא זו נאמרה לפי שיטת בית הלל לפני שחזרו בהם, והעבד הוא אדם חפשי בימים שלו, ועבד בימים אחרים, וביום שלו בא על אשה ישראלית, ולא בנישואין או בקידושין, שהרי לשאת אשה אינו יכול; והולד הוא ישראל, כי אפילו אם היה גוי גמור הולד היה ישראל.

איתמר: חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן, ונשתחררה, וחזרה ונתקדשה לשמעון (ולאו משום אחיו נקט ליה): רב יוסף בר חמא אמר רב נחמן: פקעו קדושי ראשון (אפילו למאן דאמר מקודשת - בא השחרור והפקיעה, ומקודשת לשני, שהרי נשתנה גופה והיא לה כקטן שנולד); רבי זירא אמר רב נחמן: גמרו קדושי ראשון (על ידי השחרור גמרו: דעד עכשיו הבא עליה באשם ומלקות היה, אפילו מזיד; ומכאן ואילך הבא עליה במיתה).

אמר רבי זירא: כוותיה דידי מסתברא, דכתיב [ויקרא יט, כ]: ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והוא שפחה לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה לא נתן לה - בקרת תהיה] לא יומתו כי לא חופשה' (ומוקמינן לה בחציה שפחה וחציה בת חורין, וסבירא ליה דהכי קאמר: אינן חייבין מיתה משום אשת איש כי לא חופשה לאחר קידושין); הא חופשה (לבתר הכי) - יומתו (דהוי לה אשת איש גמורה)!

אמר ליה אביי: ולתנא דבי רבי ישמעאל, דאמר בשפחה כנענית המאורסת לעבד עברי - הכי נמי דכי חופשה (הא חופשה בתר אירוסין) - יומתו (וכי קידושין ראשונים כלום היו)?! אלא מאי אית לך למימר (דוקא דקרא הכי משמע): שחופשה וחזרה ונתקדשה (יומתו אם ניאפה עם אחר)? הכא נמי שחופשה וחזרה ונתקדשה!

אמר רב הונא בר קטינא אמר רבי יצחק: מעשה באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין, וכפו את רבה ועשאה בת חורין. כמאן? כרבי יוחנן בן ברוקה, דאמר (יבמות טה, ב): על שניהם הוא אומר (בראשית א, כח) ויברך אותם אלהים ויאמר [להם אלקים] פרו ורבו ומלאו [את הארץ וכבשה; ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ] (דאשה נמי מיפקדה אפריה ורביה). אמר רב נחמן בר יצחק: לא! מנהג הפקר (בזנות) נהגו בה (דלא היתה מיוחדת לאדם ולא היתה משמרת עצמה).

תוספות מסכת גיטין דף מא עמוד ב ד"ה לא תוהו בראה לשבת יצרה - הא דלא נקט קרא דפרו ורבו - משום דאי הוה יכול לקיים שבת כל דהו, משום מצות פרו ורבו לא הוה כפינן ליה, והכא כפינן ליה, כדפירשנו; אי נמי נקט האי קרא משום דמוכחא דמצוה רבה היא, וכן בפ' בתרא דמגילה (דף כז). מייתי לה גבי מוכר ספר תורה ללמוד תורה ולישא אשה, דקאמר 'שאני תלמוד תורה דאמר מר גדול תלמוד תורה כו' - אשה נמי לא תוהו בראה

וה"ר יצחק ברבי מרדכי מפרש דנקט לשבת יצרה משום דשייך אף בצד עבדות, אבל פרו ורבו לא שייך אלא בצד חירות, וכן משמע קצת בירושל' דפרקין ודפ"ק דמועד קטן, דאמר תמן זמן אין נושאין נשים במועד; שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן אומר: מפני ביטול פריה ורביה' - פירוש: שלא ימתין מלישא עד המועד שהוא זמן שמחה ופנוי מכלום; 'בעון קומי רבי אסי: העבד מהו שישא במועד? אמר להון: נשמענה מן הדא: 'יבטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה! ואמר שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן: כל שהוא מצווה על פריה ורביה אסור לו לישא במועד' פירוש: כל שהוא מצווה על פריה ורביה משום לשבת יצרה כגון עבד, אבל א'פרו ורבו' ודאי לא מיחייב; ולפי זה בשפחה נמי שייך בה שבת;

והא דלא כפינן בחציה שפחה וחציה בת חורין אלא היכא דנהגו בה מנהג הפקר - היינו משום כיון דלא מיפקדא אפרו ורבו שמא גם לאחר שתשתחרר לא תקיים.

משנה:

המוכר עבדו לעובדי כוכבים או לחוצה לארץ - יצא בן חורין (אם ברח' מן העובד כוכבים, או שקנסוהו בית דין לפדותו, כדאמר לקמן: דקונסים אותו לפדותו, וכשיפדנו לא ישתעבד לו; וקנס חכמים הוא הואיל והפקיעו מן המצות; וכן לחוץ לארץ יצא לחירות, מפני שהוציאו מארץ לחוצה לארץ; ובגמרא מפרש את מי קנסו: אם את הלוקח או את המוכר).

גמרא:

תנו רבנן: 'המוכר עבדו לעובדי כוכבים - יצא לחירות, וצריך גט שחרור מוכרו ראשון. אמר רבן שמעון בן גמליאל: כמה דברים אמורים? שלא כתב עליו אוננו (שטר), אבל כתב עליו אוננו - זהו שחרורו.'

מאי 'אוננו'?

אמר רב ששת: דכתב ליה הכי 'לכשתברח ממנו (מן העובד כוכבים) - אין לי עסק בך'.

⁷ ואם לא ברח - אינו בן חורין? ואם לא יברח - וכי אין סיבה לקנוס את מוכרו? האם זה צריך להיות תלוי ביוזמתו ויכלתו לברוח? אולי דוקא כשברח: כל עוד העבד הוא עבד של גוי, נחייב לעבוד גם בשבת, לא הטילו עליו חכמים דיני ישראל על ידי זה שיגזרו שהוא משוחרר - ונמצא עובר עבירות!

תנו רבנן: 'לוה עליו מן העובד כוכבים: כיון שעשה לו עובד כוכבים נמוסו' (לקמן מפרש) - 'יצא לחירות' (דהויא כמכירה, וקנסוהו רבנן). מאי 'נמוסו'?

אמר רב הונא בר יהודה: נשקי (חותם וסימן עבדות שתולין לעבדים בצואריהם).

מתיב רב ששת: 'האליסין' (ישראל שנעשה אריס לעובד כוכבים בקרקע העובד כוכבים; וקסבר יש קנין לעובד כוכבים בארץ להפקיע מיד מעשר), 'והחכירות' (שקבלה מן העובד כוכבים בכך וכך חטין לשנה) 'ואליסי בתי אבות' (כלומר: אריסות קבועה ועומדת מאבות: שהיו אבותיו של ישראל אריסין בקרקע זה לאבותיו של עובד כוכבים זה - אפילו הכי לא הוי כקנוי לישראל, אלא של עובד כוכבים הוא, ופטור מן המעשר ישראל זה בחלקו) 'ועובד כוכבים שמשכן שדהו לישראל: אף על פי שעשה לו' (לישראל) 'נמוסו' - פטורה מן המעשר'; ואי סלקא דעתך 'נשקי' - שדה בת נשקי היא?

אלא אמר רב ששת: זמן ("אם לא פרעתיך לזמן פלוני - יהא חלוט לך"). קשיא זמן זמן (דגבי עבד חשיב לה מכירה וגבי שדה לאו מכירה היא)? לא קשיא: הא (הך דגבי עבד) דמטא זמניה, הא דלא מטא זמניה. אלא (בלשון קשיא הוא) גבי עבד דמטא זמניה צריכא למימר? אלא אידי ואידי דלא מטא זמניה, ולא קשיא: הא (גבי עבד דקבע בו זמן) לגופא (שאם לא יתן לו עד אותו זמן - יהא גופו חלוט לעובד כוכבים, ומעכשיו היה משתעבד בו; וכיון דזלזל בתקנתא דרבנן: דאסרו למכור עבד לעובד כוכבים - קנסוהו, ואף על גב דלא מטא זמניה) והא (וגבי שדה דקבע לו זמן) לפירא ("עכשיו לא תאכל הפירות; ואם לא אפרע לך ליום פלוני - אכול פירות עד שאפרע מעותיך", הלכך אפילו מטא זמניה - לאו מכירה היא; וכל שכן בדלא מטא זמניה).

(גיטין מד, א)

ואי בעית אימא: (הא דשדה - כגון) 'פְּשָׁלָה' (העובד כוכבים מישראל) על מנת למשכנו ("שאם לא אפרע לזמן פלוני בא ומשכנני מקרקע זו ותהא שלך") ולא משכנו. (והא דקתני 'פטורה מן המעשר' - כל זמן שלא בא ישראל ומשכנו, דאף על גב דמטא זמניה הויא בחזקת העובד כוכבים, ואם היה ישראל נוטל חלק בפירות - פטורה מן המעשר; וגבי עבד כי האי גוונא קנסוהו רבנן לישראל, ואף על פי שלא משכנו העובד כוכבים עדיין - בעבד זה קנסוהו הואיל ועבר זמנו ולא פרע).

תנו רבנן: 'גבאי' (העובד כוכבים לעבד) 'בחוכו' (שהיה לו על ישראל והוא לא מכרו לו ולא לוה עליו), 'או שלקחו סיקריקון' (בשעה שישראל מופקדין להריגה, ואמר לעובד כוכבים "שא קרקע זו או עבד זה והניחני") - לא יצא לחירות (דאונס הוא וליכא למקנסיה). ובחוכו לא? ורמינהי: 'הרי שאנסו בית המלך גורנו: אם בחוכו - חייב לעשר' (עליה, דהוי כמוכר); אם באנפרות (הפסד) - פטור מלעשר⁸!! שאני התם, דקא משתרשי ליה (הרי נהנה מהם שפורע חובו, הילכך לענין עישור - חייב במעשר, ומיהו גבי עבד - קנסא משום מכירה היא, וזה לא מכר מדעתו אלא שלא לרצונו גבאי, ואמאי נקנסיה)!

תא שמע, דאמר רב: המוכר עבדו לפרהנג (מציק ופסע עלילות) עובד כוכבים (ומכרו לו בדמי אנפרותו שהעליל עליו) - יצא לחירות. התם הוה ליה לפייס (בדבר אחר) ולא פייס (ומסרו לו מדעתו).

גופא: אמר רב: המוכר עבדו לפרהנג עובד כוכבים - יצא לחירות. מאי הוה ליה למעבד? הוה ליה לפייס ולא פייס.

בעי רבי ירמיה: מכרו שלשים יום (ולאחר שלשים יחזור אליו) - מהו? תא שמע: דאמר רב: המוכר עבדו לפרהנג עובד כוכבים (וקא סלקא דעתך לעבוד עבודת המלך עד זמן פלוני ולשוב) - יצא לחירות; התם בפרהנג עובד כוכבים שאינה חוזרת. מכרו חוץ ממלאכתו ("גופו קנוי לך ובלבד שלא תשתעבד בו": שלא מכרו אלא להשיאו לשפחות ולולדות, דהשתא לא מפקע ממצות לחלל שבתות) - מהו? חוץ מן המצות - מהו? (אי נמי מכרו למלאכתו) חוץ משבתות וימים טובים - מהו? לגר תושב (שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבילות), לישראל מומר - מהו? לכותי - מהו?

⁸ יש מפרשים: בחוב שמשלם בתשלומים, אך אם לא עומדים בתשלומים במועד - גובים יותר מהחוב, כקנס. ופטור מלעשר, כי הגביה של השדה על ידי השלטון הוא כקנס, ולא כתשלום.

פשוט מיהא (ממתניתא) חדא (מהנך בעיא): גר תושב הרי הוא כעובד כוכבים; כותי וישראל מומר - אמרי לה כעובד כוכבים, ואמרי לה כישראל.

בעו מיניה מרבי אמי: עבד שהפיל עצמו לגייסות, ואין רבו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני עובדי כוכבים - מהו שיטול את דמיו?

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זריקא: פוק עיין במכילתין (במשנה הסדורה לך, לידע מה נשיב);

נפק דק ואשכח דתניא: 'המוכר ביתו (בארץ ישראל) לעובדי כוכבים (דאמר קרא [דברים ז, ב] 'ולא תחנם': לא תתן להם חנייה בקרקע (עבודה זרה כ"א)) - דמיו אסורין; ועובד כוכבים שאנס ביתו של ישראל ואין בעליו יכול להוציאו, לא בדיני ישראל ולא בדיני עובדי כוכבים - מותר ליטול את דמיו, וכותב (לו שטר) ומעלה (לחותמו) בערכאות שלהן (אף על פי שחשיבות הוא להם), מפני שהוא כמציל מידם.'

ודילמא (הא דלא גזור רבנן בהך דילמא אתי לזבוני מדעתו) הני מילי בית, דכיון דלא סגי ליה בלא בית - לא אתי לזבוניה (דלא סגי ליה לאינש בלא בית ולא עבידי אינשי דמזבני), אבל עבדא - דסגי ליה בלא עבדא - אתי לזבוניה (וגזרינן בהא אטו מכירה, דעלמא ולא תפשוט) או לא?

שלח להו רבי אמי (להנך דבעו מיניה): מיני, אמי בר נתן, תורה (הוראה זו) יוצאה לכל ישראל: עבד שהפיל עצמו לגייסות, ואין רבו יכול להוציאו - לא בדיני ישראל ולא בדיני עובדי כוכבים - מותר ליטול את דמיו, וכותב ומעלה בערכאות של עובדי כוכבים, מפני שהוא כמציל מידם!

אמר רבי יהושע בן לוי: המוכר עבדו לעובדי כוכבים - קונסים אותו (לפדות מיד העובד כוכבים) עד מאה בדמיו. דוקא או לאו דוקא (דלא קנסינן ליה כולי האי, וגומא קאמר)? תא שמע, דאמר ריש לקיש: המוכר בהמה גסה לעובדי כוכבים (אין מוכרין בהמה גסה, גזירה משום שאלה, ושכירות, ונסיוני; במסכת עבודה זרה (טו, א)) - קונסים אותו עד עשר בדמיה; (אלמא בהנך דקנוס רבנן במכירה דידהו לא קנוס כולי האי). ודלמא (כלומר: לעולם אימא לך דעבד דוקא): שאני עבד, דכל יומא ויומא מפקע ליה ממצות!?

ואיכא דאמרי: אמר רבי יהושע בן לוי: המוכר עבדו לעובדי כוכבים - קונסינן אותו עד עשרה בדמיו; - דוקא או לאו דוקא (דאי בעו מיניה טפי קנסינן ליה עד דפריק, ואורחא דמלתא הוא דנקט)? תא שמע: דאמר ריש לקיש: המוכר בהמה גסה לעובדי כוכבים קונסינן אותו עד מאה בדמיה (וקסלקא דעתן הוא הדין לעבד)! שאני (כלומר: דילמא תרוייהו דוקא) עבד, דלא הדר ליה (ועבד היינו טעמא דלא קנסוהו כולי האי, דלא הדר למריה בתר דפריק ליה, דהא תנן 'צא לחירות'). (ופרכינן): אלא בהמה - טעמא מאי (קנסינן ליה כולי האי)? משום דהדרא ליה? לקנסיה טפי חד (מכדי דמיה היה לך לקונסו יותר מן העבד, ותו לא, הואיל וטעמא משום דהדרא ליה הוא אין כאן אלא כדי דמיה ואתה קונסו מי' עד ק' - אוי לו בחזרה זו)! אלא עבד - מילתא דלא שכיחא (שימכרוהו לעובד כוכבים) ומלתא דלא שכיחא לא גזרי בה רבנן.

בעא מיניה רבי ירמיה מרבי אסי: מכר עבדו ומת - מהו שיקנסו את בנו אחרייו (לפדותו)? אם תימצי לומר (הך דמבעיא לן בבכורות): צרם (כהן) אוזן בכור (ועבר משום כל מום לא יהיה בו) ומת (דאמרינן התם: לא ישחט עולמית): קנסו בנו אחרייו (ומבעיא לן צרם ומת מהו שיקנסו בנו אחרייו)? - (ואם תימצי לומר בההיא דקנסוהו - הא דהכא לא מיפשט לן מינה) משום דאיסורא דאורייתא היא (דהתם קא עבד אבوه איסורא דאורייתא), אבל הכא (מוכר עבדו לעובד כוכבים) - איסורא דרבנן (הוא דעבד);

(גיטין מד, ב)

ואם (גבי מכוון מלאכתו במועד: שיכול לעשות קודם המועד או להניחה מלהתחיל בה עד לאחר המועד, וכיון דצמצם להתחיל בה סמוך למועד, שאם לא יגמרנה במועד יהא דבר האבד ויהיה מותר לגומרה, ותנן התם (מועד קטן פ"ב מ"ג; דף י"ג, א) 'זכולן אם כוונן מלאכתן במועד' - 'יאבדו', ואיבעיא לן: כוון ומת, מהו שיקנסו בנו

אחריו; ואם תמצא לומר בההיא [דקנסוהו] - תפשוט לן דקנסוהו, ואף על גב דלא עבד איסורא - כל שכן הא דעבד איסורא; (אבל אם) תימצא לומר (בההיא) כוון מלאכתו כמועד ומת לא קנסו בנו אחריו (דלא קנסוהו - אכתי הא מבעיא לן); - משום דלא עבד איסורא (דהתם הוא דלא עבד אבוה איסורא, שהרי מת קודם המועד, ולא בא לידי איסור); הכא מאי? לדידיה קנסו רבנן, והא ליתיה? או דילמא לממוניה קנסו רבנן (לפדותו מנכסיו), והא איתיה (ביד בנו)?

אמר ליה: תניתוה [שביעית פ"ד מ"ב]: 'שדה שנתקווצה' (ניטלו ממנו קוצים וברקונין ליפותה) כשביעית (ואין זו עבודת קרקע מן התורה) - (לא קנסוהו ו)תזרע למוצאי שביעית; נטיבה (נזבלה והולך לה זבל בעגלות ומשאות) או נדידה (על ידי דיר בהמה, לזבלה) - (עבודת קרקע היא וקונסין אותו): לא תזרע למוצאי שביעית', ואמר רבי יוסי ברבי חנינא: נקטינן: הטיבה ומת - בנו זורעה; אלמא לדידיה קנסו רבנן, לבריה לא קנסו רבנן.

אמר אביי: נקטינן: טימא טהרות של חבירו ומת - לא קנסו רבנן בנו אחריו (לשלם, ואף על גב שההוא חייב לשלם, כדתנן ב'הניזקין' (לקמן פ"ה מ"ד; דף נב,ב): *המטמא והמדמע והמנסך: שוגג פטור ומזיד חייב*); מאי טעמא? היוזק שאינו ניכר (הטומאה אינה ניכרת בפירות) לא שמיה היוזק (לחייב נכסיו מן התורה), וקנסא דרבנן היא: לדידיה קנסוהו רבנן, לבריה לא קא קנסו רבנן.

או לחוצה לארץ:

תנו רבנן: 'המוכר עבדו לחוצה לארץ (אפילו לישראל) - יצא לחירות, וצריך גט שחרור מרבו שני. רבן שמעון בן גמליאל אומר: פעמים יצא, ופעמים לא יצא; כיצד: אמר "פלוגי עבדי מכרתיהו לפלוגי אנטוכי" (משמע שנוולד באנטוכיא ולא משמע שנוולד ודר באנטוכיא, ואיכא למימר: לא לקחו על מנת להוליכו שם) - (הלכך) לא יצא (לחירות, ואפילו הוליכו יש לומר דעתו לחזור); "לאנטוכי שבאנטוכיא" (משמע שדירתו שם ועל מנת כן לקחו) - יצא'.

והא תניא: "מכרתיהו לאנטוכי" - יצא; "לאנטוכי השרוי כלוד (בארץ ישראל)" - לא יצא! לא קשיא: הא (דקתני "לפלוגי אנטוכי" לא יצא' - עד דאמר "שבאנטוכיא") דאית ליה (להאי אנטוכי) ביתא בארץ ישראל, הא (דקתני "לאנטוכי" - יצא' דלית ליה בית, אבל) דאית ליה אושפיזא בארץ ישראל.

בעי רבי ירמיה: בן כבל שנשא אשה בארץ ישראל והכניסה לו עבדים ושפחות ודעתו לחזור (לבבל) - מהו (מי הויא הך איתתא כמוכרת עבד זה לחוצה לארץ בנישואין הללו, דקיימא לן (כתובות צה,ב) בעל בנכסי אשתו לוקח הוי, ויצאו לחירות? או לא)?

תיבעי למאן דאמר: 'הדין עמה', תיבעי למאן דאמר 'הדין עמו' (ייבמות טו,ב) במכנסת שום לבעלה, וגירשה; היא אומרת 'כלי אני נוטלת' והוא אומר 'דמים אני נותן, כמו ששמאום לי באחריותי בנכסי צאן ברזל הנישומין בכתובה'; ואיכא למאן דאמר: הדין עמו הואיל ומאותה שעה הם באחריותו, ואיכא למאן דאמר: הדין עמה, משום שבח בית אביה):

תיבעי למאן דאמר 'הדין עמה': כיון דהדין עמה - כדירה דמו (ולאו מכירה היא, דהא אם נתארמלה או נתגרשה - דידה ניהו)? או דילמא כיון דמשעבדי ליה לפירא (שהוא משעבד בהן למלאכתו) - כדירה דמו?

ותיבעי למאן דאמר 'הדין עמו': כיון דהדין עמו - כדירה דמו? או דלמא כיון דלא קני ליה לגופיה (דאי מיית או מגרש לה הדרי לה) - כדירה דמו? תיקו.

אמר רבי אבהו: שנה לי רבי יוחנן: עבד שיצא אחר רבו לסוריא (ארם צובה; וכחוצה לארץ היא למכירת עבדים, כדתניא בפרק קמא (א,ח): *המוכר עבדו לסוריא כמוכר לחוצה לארץ*) ומכרו שם רבו - יצא לחירות (ואף על פי שיצא מתחלה לדעת, ואי הוה מחי העבד - לא הוה רבו מצי כייף ליה, כדתנן: *הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין* - ב'שני דייני גזירות' (כתובות פ"ג מ"א, דף קי,ב)).

והתני רבי חייא: 'איכא את זכותו'?

לא קשיא: כאן שדעת רבו לחזור (כשיצא - על מנת כן יצא; וכיון דמכרו - הוי כמוכר מארץ לחוצה לארץ), כאן שאין דעת רבו לחזור, והתניא (בניחותא): 'יוצא העבד אחר רבו לסוריא' (משמע: דין על העבד לצאת אחר רבו לסוריא); 'יוצא' (ופריך): לא סגי דלא נפיק (בתמיה): והתנן 'ואין הכל מוציאין'?

(לישנא אחרינא) גרסינן: יצא עבד כו': עבד שיצא אחר רבו לסוריא, ומכרו רבו שם ומקמי הך תרצתא הוה גרסינן הכי: 'יוצא עבד אחר רבו לסוריא מכרו רבו שם כו' - ולא שבקיה לאטוקי לכולה מתניתא עד דפרכיה).

אלא: יָצָא העבד אחר רבו לסוריא, ומכרו רבו שם: אם דעת רבו לחזור (אם כשיצא - על מנת לחזור יצא) - כופין אותו (להוציאו לחירות), ואם אין דעת רבו לחזור - אין כופין אותו.

אמר רב ענן: שמעית מיניה דמר שמואל תרתי (בשני דברים הללו שמעתי שפסק דין); חדא הך (מכירת עבד לחוצה לארץ), ואידך - דאיתמר: המוכר שדה בשנת היובל עצמה: רב אמר: מכורה ויוצאה (לבעלים מיד, חה הפסיד מעותיו), ושמואל אמר: אינה מכורה כל עיקר (מקל וחומר: ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו, שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר! וקאמר רב ענן בשני דברים הללו שמעתי ממנו מה תהא על המעות); בחדא הדרי זביני (וחזרות המעות ללוקח), ובחדא לא הדרי זביני (אלא איבד הלוקח מעותיו), ולא ידענא הי מינייהו! (ואי תימא: אי לשמואל במוכר שדה לא הדרי זביני ואיבד מעותיו - במאי פליג עליה דרב? דהא לרב נמי לא הדרה, דקאמר 'מכורה ויוצאה'?)

ודאי פליגי: דאילו לרב המכר מכר, ואם קנו עמה נכסים שאין להן אחריות - נקנין עמה במכירה זו בלא משיכה; ולשמואל אינו מְכַר, והמעות מתנה ניהו, ואין נכסים שאין להן אחריות נקנין עמה במכירה זו בלא משיכה, ויכולין לחזור בהן; ומעות המטלטלין חוזרין, ומעות הקרקע מתנה: דאדם יודע שאין מכר שדה בשנת היובל, וגמר ונתן מעות לשם מתנה).

אמר רב יוסף: ניחזי אנן: מדתני בברייתא (לעיל ברישא דשמעתין) 'המוכר עבדו לחוץ לארץ - יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו שני' - שמע מינה קנייה רבו שני (ואיבד מעותיו), ולא הדרי זביני (דאי הדר זביני, ורבו ראשון קנייה - למה ליה לשני לשחררו? היה לנו לכופ את הראשון, שאיסורו עליו! אלמא לא הדרי זביני; וכיון דשמע רב ענן בחדא מנייהו אמר שמואל דהדרי זביני - ודאי גבי שדה אמר שמואל דהדרי, ולא הפסיד הלוקח); וכי אמר שמואל התם 'אינה מכורה' - ומעות חוזרין.

(גיטין מה, א)

ורב ענן (דלא ידע בהי מנייהו אמר)?

בריתא (דלעיל) לא שמיע ליה (דלפשוט מינה).

ואי מדשמואל ממאי 'דאינה מכורה' ומעות חוזרין (ואי תימא לפשוט מדשמואל, דאמר 'אינה מכורה כל עיקר' - אלמא כיון דלאו מכר הוא מעות חוזרין)? דילמא 'אינה מכורה' (לענין דפרישית לעיל) ומעות מתנה ניהו, מידי דהוה אמקדש את אחותו, דאיתמר: המקדש את אחותו: רב אמר: מעות (של קידושין) חוזרין (דאדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו, וגמר ונתן לשם פקדון), ושמואל אמר: מעות מתנה?

אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי חזית (במכירת העבד) דקנסינן ללוקח? נקנסיה למוכר?

אמר ליה: לאו עכברא גנב, אלא חורא גנב (חור הכותל שהעכבר נכנס לתוכו וניצול מפני רודפיו).

אמר ליה: אי לאו עכברא - חורא מנא ליה (הגניבה)?

מסתברא היכא דאיכא איסורא (והנה העבד ביד הלוקח) - התם קנסינן.

ההוא עבדא דערק מחוצה לארץ לארץ; אזל מריה אבתריה (להשיבו בחזקה); אתא לקמיה דרבי אמי, אמר ליה: נכתוב לך שטרא אדמיה וכתוב ליה גיטא דחירותא, ואי לא - מפקנא ליה מינך מדרבי אחי ברבי יאשיה, דתניא: ' (בשבועה אומות כתיב) (שמות כג, לג) לא ישבו בארץ מן יחטיאו אותך לי [כי תעבד את אלהיהם כי יהיה לך למוקש]; יכול בגוים שקיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים הכתוב מדבר? - תלמוד לומר: (דברים כג, טז) לא תסגור עבד אל אדונו (אל תוציאנהו מביניכם להשיבו לעבודת כוכבים שלו) אשר ינצל אליך מעם אדונו'; מאי תקנתו?

(דברים כג, יז - הפסוק הבא) עמך ישב בקרבך [במקום אשר יבחר באחד שעריך בטוב לו, לא תוננו]; וקשיא

ליה לרבי יאשיה האי 'מעם אדונו' - 'מעם אביו' [נ"א: מעם אלהיו]

מיבעי ליה? אלא אמר רבי יאשיה: במוכר עבדו לחוצה לארץ הכתוב מדבר (כאן הזהיר הכתוב לבית דין: שאם מכרו - לא יסגירנו ללוקח, אלא יצא לחירות); וקשיא

ליה לרבי אחי ברבי יאשיה האי 'אשר ינצל אליך'? 'אשר ינצל מעמך' מיבעי ליה (אשר יתפרש 'מעמך': מן ארץ ישראל, להוציאו לחוץ לארץ, כמו 'אשר הציל אלהים מאבינו'

(בראשית לא, טז)?

אלא אמר רבי אחי ברבי יאשיה: בעבד שברח מחוץ לארץ לארץ (דהיינו 'אשר ינצל אליך': לארץ) הכתוב מדבר.

תניא אידך: 'לא תסגיר עבד אל אדוניו; רבי אומר: כלוקח עבד על מנת לשחררו הכתוב מדבר' (וזהיר הכתוב לבית דין שיכפוהו שלא להשתעבד בו); היכי דמי?

אמר רב נחמן בר יצחק: דכתב ליה הכי "לכשאקחך - הרי עצמך קנוי לך מעכשיו" ('לכשאקחך' - וכי זבין ליה - הוה ליה משוחרר למפרע; ומהכא אמרין ביבמות (צג,ב) דרבי - כרבי מאיר סבירא ליה, דאמר 'אדם מקנה דבר שלא בא לעולם').

רב חסדא ערק ליה עבדא לבי כותאי (חוץ לארץ היא, ורב חסדא נמי בבבל הוה). שלח להו: הדרוה ניהלי!

שלחו ליה: [דברים כג,טז] לא תסגיר עבד אל אדוניו [אשר ינצל אליך מעם אדניו]! שלח להו: [דברים כג,ג] וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך [אשר תאבד ממנו ומצאתה, לא תוכל להתעלם].

שלחו ליה: והכתיב 'לא תסגיר עבד אל אדוניו'? שלח להו: ההוא - בעבד שברח מחוץ לארץ לארץ, וכדרבי אחי ברבי יאשיה.

ומאי שנא דשלח להו כדרבי אחי ברבי יאשיה? משום דמשמע להו קראי (פשוטיה דקרא הכי משמע להו טפי, והן אינן שומעין לדברי חכמים, להכי לא שלח להו כרבי).

אביי אירכס ליה חמרא בי כותאי; שלח להו: שדרוה לי! שלחו ליה: שלח סימנא!

שלח להו: דחיוורא כריסיה. שלחו ליה: אי לאו דנחמני את (כלומר: מכירין אנו בך שחסיד אתה ולא תשקר) - לא הוה משדרנא ליה ניהלך - אטו כולי חמרי לאו כריסייהו חיוורין נינהו?

משנה:

אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם, ואין מבריחין את השבויין מפני תיקון העולם; רבן שמעון בן גמליאל אומר: מפני תקנת השבויין (בגמרא מפרש לה).

גמרא:

איבעיא להו: האי 'מפני תיקון העולם'? משום דוחקא דצבורא הוא (אין לנו לדחוק הצבור ולהביאו לידי עניות בשביל אלו)? או דילמא משום דלא לגרבו ולייתו טפי (דלא ימסרו עובדי כוכבים נפשיהו וליגרבו ולייתו טפי, מפני שמוכרין אותן ביוקר)? (ונפקא מינה: אם יש לו אב עשיר, או קרוב, שרוצה לפדותו בדמים הרבה ולא יפילהו על הצבור.) תא שמע: דלוי בר דרגא פרקא לברתיה בתליסר אלפי דינרי זהב (אלמא משום דוחקא דציבורא הוא)! אמר אביי: ומאן לימא לן דברצון חכמים עבד? דילמא שלא ברצון חכמים עבד?

ואין מבריחין את השבויין מפני תיקון העולם; רבן שמעון בן גמליאל אומר מפני תקנת שבויין:

מאי בינייהו?

איכא בינייהו דליכא אלא חד (שבוי; תנא קמא חייש לתיקון העולם כולו; שמא יקצפו על השבויים העתידים לבא ויתנום בשלשלאות ובחריצים; ורבי שמעון לא חייש אלא אם כן יש שבויין אחרים עמו שמא יקצפו השבאין לייסרן ביסורין).

בנתיה דרב נחמן בחשן קדרא בידיהו (מגיסות הקדרה בידיהן כשהיא רותחת והרואה סבור שאין האור שולטת בהן שצדקניות הן);

קשיא ליה לרב עיליש: כתיב [קהלת ז,כח: אשר עוד בקשה נפשי ולא מצאתי] אדם אחד מאלף מצאתי (שהוא צדיק) ואשה בכל אלה לא מצאתי - הא איכא בנתיה דרב נחמן? גרמא להו מילתא ואשתביין, ואישתבאי איהו נמי בהדיהו. יומא חד הוה יתיב גביה ההוא גברא דהוה ידע בלישנא דציפורי; אתא עורבא וקא קרי ליה! אמר ליה (רב עיליש לההוא גברא): מאי קאמר (ההיא

עורבא? אמר ליה: 'עיליש ברח' 'עיליש ברח'! אמר: 'עורבא שיקרא הוא, ולא סמיכנא עליה'.

אדהכי אתא יונה וקא קריא; אמר ליה: מאי קאמרה? אמר ליה: 'עיליש ברח' 'עיליש ברח'! אמר: כנסת ישראל כיונה מתילא (כיונה נמשלה, דכתיב יונתי תמתי (שיר השירים ה,ב)), שמע מינה מתרחיש לי ניסא; אמר: איזיל אחזי בנתיה דרב נחמן, אי קיימן בהימנותייהו – אהדרינהו! אמר: נשי – כל מילי דאית להו – סדרן להדדי (נועצות יחד) בבית הכסא. שמעינהו דקאמרן: "עדי (אלו השבאים; 'עדי' – אלו, כמו 'עדא אמרה' = זאת אומרת (פסחים נג,ב)) גוברין (בעלינו הן), ונהרדעי (ישראלים) גוברין (אנשינו שבנהרדעא בעלינו היו; כלומר: כשם שהם היו בעלינו – כך אלו בעלינו; אין אנו צריכין עוד להם)! לימא להו לשבוייהו דלירחקינהו מהכא (שירחיקונו מכאן) דלא ליתו אינשינן ולישמעי וליפרקינן!"

קם, ערק; אתא איהו (רב עיליש) וההוא גברא (ואותו האיש המבין בלשון העופות) לדידיה; איתרחיש ליה ניסא – עבר במברא (מעבר המים, ולא יכלו להשיגו עוד), וההוא גברא אשכחה וקטלוה. כי הדרן ואתן, אמר: הוּו קא בחשן קידרא בכשפים.

משנה:
ואין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן העובדי כוכבים יותר על כדי דמיהן

(גיטין מה, ב)

[המשך המשנה]

מפני תיקון העולם (אי משום דוחקא דציבורא אי משום דלא ליגרבו ולייתו טפי).

גמרא:
אמר ליה רב בודיא לרב אשי: 'יתר על כדי דמיהן' – הוא דאין לוקחין, הא בכדי דמיהן – לוקחין; שמע מינה: ספר תורה שנמצא ביד עובד כוכבים – קורין בו (ולא חיישינן שמא הוא כתבו לשם עבודת כוכבים; ופולגתא היא לקמיה).

דילמא (הך דדייקא מתניתין: הא בכדי דמיהן לוקחין) – לגנוז (קאמר, ואין מניחין אותו בידו שמא כשר הוא, וגונזין אותו מספיקא)?

אמר רב נחמן: נקטינן: ספר תורה שכתבו מין (האדוק בעבודת כוכבים, כגון כומר) – ישרף (דודאי לשם עבודת כוכבים כתבו); כתבו עובד כוכבים – יגנוז (כדלקמן); נמצא ביד מין – יגנוז (ספק כתבו ספק מצאו וכשר הוא); נמצא ביד עובד כוכבים – אמרי לה 'יגנוז' (מספיקא שמא הוא כתבו), ואמרי לה 'קורין בו' (דספק ספיקא הוא: שמא ישראל כתבו, ואם תמצא לומר הוא כתבו – שמא למכור לישראל כתבו ולא לשם עבודת כוכבים).

ספר תורה שכתבו עובד כוכבים: תני חדא 'ישרף' ותניא אידך 'יגנוז' ותניא אידך 'קורין בו'!?

לא קשיא: הא דתניא 'ישרף' – רבי אליעזר היא, דאמר (בשחיטת חולין בפרק שני (משנה ז, דף לח,ב)): 'סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים'; והא דתניא 'יגנוז' – האי תנא הוא, דתני רב המנונא בריה דרבא מפשרוניה (שם מקום): 'ספר תורה, תפילין ומזוזות שכתבן מין, ומסור (מלשין), עובד כוכבים, ועבד, אשה (עבד ואשה אינן בקשירה, דמצות עשה שהזמן גרמא היא, דלילה ושבת – לאו זמן תפילין הוא) וקטן, וכותי (גירי אריות הן) וישראל מומר – פסולין, שנאמר (דברים יא, יח): ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם] וקשרתם [אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם] (דברים יא, ב) וכתבתם [על מזוזות ביתך ובשעריך]: כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה (מומר ומסור – הרי פרקו מעליהן עול)';

והא דתניא 'קורין בו' – האי תנא הוא, דתניא: 'לוקחין ספרים מן העובדי כוכבים בכל מקום, ובלבד שיהיו כתובין כהלכתן'; ומעשה בעובד כוכבים אחד בצידן, שהיה כותב ספרים והתיר רבן שמעון בן גמליאל ליקח ממנו'.

ורבן שמעון בן גמליאל - עיבוד לשמן בעי, כתיבה לשמן לא בעי?
דתניא: 'ציפן' (לתפילין) זהב, או שטלה (לשון טלאי, כלומר: עשה חיפוי כיס שלהן)
עליהן עור בהמה טמאה (בעור בהמה טמאה) - פסולות (דכתיב (שמות יג, ט) במיך - מן
המותר בפיך); עור בהמה טהורה - כשרות, ואף על פי שלא עיבדן
לשמן. רבי שמעון בן גמליאל אומר: אפילו עור בהמה טהורה
פסולות עד שיעבדן לשמן. '!

אמר רבה בר שמואל: בגר שחזר לסורו ('לסורו' - רע; והוא דצידן - גר הוה וחזר
לסורו, ויודע דבעי 'לשמן').

'לסורו' כל שכן דהוי ליה מין?!

אמר רב אשי: שחזר לסורו משום יראה (וירא לנפשו שלא יהרגוהו הכותים).

תנו רבנן: 'מעלין בדמיהן' (אף על פי ששנינו אין לוקחין אותן ביותר מדמיהן - טעמא
שלא יתנו לב ויטריחו לשלול ספרים) עד כדי טרפציק' (אבל בדבר מועט להעלות בדמיהן -
טרפציק - לא מוכחא מילתא כולי האי).

מאי 'טרפציק'?

אמר רב ששת: איסורא (סלע מדינה: שמינית שבסלע צורי, דהיינו חצי דינר; והכי מפרש
בכתובות פרק 'אף על פי' (סד, א)).

ההיא טיעתא (ישמעאלית) דאייתי חיתא (שק קטן) דתפילי לקמיה דאביי;
אמר לה: יהבת לי ריש ריש (זוג זוג של ראש ושל זרוע) - בתמרי.
אימליא זיהרא (נתמלאת ארס מרוב כעס) שקלא, שדתינהו בנהרא.
אמר: לא אבעי לי לזלזולינהו באפה כולי האי.

משנה:

המוציא את אשתו משום שם רע (שיצא עליה לעז זנות) - לא יחזיר;
משום נדר (שנדרה, ואמר "אי אפשר באשה נדרנית") - לא יחזיר (ואפילו נמצאו דברים
בדאים, או הנדר - התירו חכם; וטעמא - פליגי בה אמוראי: איכא למאן דאמר: משום קלקולא, ואיכא למאן
דאמר: קנס הוא, שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים).
רבי יהודה אומר: כל נדר שידעו בו רבים (שנדרתו ברבים) - לא יחזיר
(דאין לו הפרה; ורבי יהודה לא חייש לקלקולא, אלא שלא יהו בנות ישראל פרוצות בנדרים; הלכך אי נדרה
נדר ברבים - פריצות הוא בנדרים וקנסוה), ושלא ידעו בו רבים (דיש לו הפרה) - יחזיר
(לא קנסוה).

רבי מאיר אומר: כל נדר שצריך חקירת חכם (לילך לפני חכם ולבקש פתח וחרטה,
ואין הבעל יכול להפר) - לא יחזיר (דדבי מאי סבר: טעמא - משום קלקולא; הלכך: נדר שאינו יכול
להפר, אבל חכם יכול להתיר - יכול הוא לקלקל את הגט לאחר שתנשא לאחר, ויאמר "אילו הייתי יודע
שחכם יכול להתיר - לא הייתי מגרשה"), ושאינו צריך חקירת חכם (אלא הוא יכול להפר)
- יחזיר (לא הוצרכו חכמים לאסור עליו מלהחזירה, לפי שאינו יכול לקלקלה ולומר "אילו הייתי יודע
כו" שהרי נדר פתוח הוא, והיה לו להפר ולא היפר).

אמר רבי אלעזר: לא אסרו זה (שצריך חקירת חכם להחזיר) אלא מפני זה (שאינו
צריך; דבצריך לא היה לנו לחוש לקלקול, לפי שאינו יכול לומר "אילו הייתי יודע שחכם יכול להתיר לא
הייתי מגרשין", דאנן סהדי דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין; בפני חכם, לילך לבית דינו ולישאל על
נדרה; אלא מפני נדר שאינו צריך חכם, ובעל יכול להפר - אסרו את כולן, שלא יאמר "אילו הייתי יודע
שהייתי יכול להפר לא הייתי מגרשין").

אמר רבי יוסי ברבי יהודה: מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו "קונם
אם איני מגרשין", וגרשה - והתירו לו חכמים שיחזירנה (בגמרא מפרש
מאי קאמר ומה אשמועינן) מפני תיקון העולם (בגמרא מפרש).

גמרא:

אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: והוא שאמר לה (בשעת גירושין)
"משום שם רע אני מוציאך",

(גיטין מו, א)

"משום נדר אני מוציאך" (בהווא אסרו רבנן להחזיר, ואי לא אמר - מותר להחזיר); קסבר
טעמא (דמתניתין) מאי? - משום קלקולא (שלא יקלקלנה על בעלה לאחר שתנשא לאחר,
ויאמר "אילו הייתי יודע שהדברים בדאין, או שהנדר יש לו הפרה - אפילו היו נותנין לי מאה מנה לא הייתי
מגרשין, וכן אמרתי בשעת גירושין: שמפני כך אני מוציאך, וכשגרשתיך - היה בדעתי להחזירך אם ימצאו
דברים בדאים", ונמצא גט בטל, ובניה מן השני - ממזרין! לפיכך אומרים לו קודם גירושין: "הוי יודע שלא
תחזירנה עולמית", ושוב אינו נאמן לומר כן: שכיון שידע שאסור לו להחזירה אפילו לא תנשא לאחר, ולא חש

להמתין ולבדוק אחר הדברים - גילה בדעתו שלא היתה חביבה עליו): אי אמר לה הכי מצי מקלקל לה, ואי לא - לא מצי מקלקל לה (שהרי לא אמר שמוציאה משום שם רע, וכיון דלא מצי לקלקלה משניסת - לא אסרו לו להחזירה עד שלא ניסת).

איכא דאמרי: אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: צריך שיאמר לה "הוי יודעת שמשום שם רע אני מוציאך" ו"משום נדר אני מוציאך" (תקנו חכמים למוציאה שיאמר לה כן); (ומיהו בין אמר בין לא אמר לא יחזיר); קסבר טעמא (דלא יחזיר) מאי? - (משום קנס הוא) כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדורים, הלכך צריך למימר לה הכי.

תניא כלישנא קמא ותניא כלישנא בתרא: תניא כלישנא קמא: 'אמר רבי מאיר: מפני מה אמרו 'המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר, ומשום נדר לא יחזיר? - שמא תלך ותנשא לאחר ונמצאו דברים בדאיך' (של שם רע, והוא הדין לענין נדר דהותר), ויאמר "אילו הייתי יודע שכן הוא - אפילו אם היו נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשה", ונמצא גט בטל ובניה ממזרין! לפיכך אומרים לו (קודם גירושין): הוי יודע שהמוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר ומשום נדר לא יחזיר (וכיון דלא חש וגרשה - תו לא מצי לקלקלה, דגלי דעתיה דלא חביבה עליו כולי האי);

תניא כלישנא בתרא: 'אמר רבי אלעזר ברבי יוסי: מפני מה אמרו 'המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר, ומשום נדר לא יחזיר? - שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדורים; לפיכך אומרים לו: אמור לה "הוי יודעת שמשום שם רע אני מוציאך ומשום נדר אני מוציאך" '.

רבי יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר, ושלא ידעו בו רבים יחזיר:

אמר רבי יהושע בן לוי: מאי טעמא דרבי יהודה (דאמר 'נדר שהודר ברבים אין לו הפרה')? - דכתיב (בגבעונים) (יהושע ט, יח) ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה [בה' אלקי ישראל; וילנו כל העדה על הנשיאים] (והוה להו לאתשולי אשבועתייהו אי לאו משום דהודר ברבים);

ורבנן (דאמרי דיש לו הפרה)? התם (לאו משום דאין לו הפרה הוא, דאפילו הפרה לא צריך); מי חלה שבועה עילויהו כלל (הלא בטעות היתה)? כיון דאמרו להו 'מארץ רחוקה באנו', ולא באו - לא חילה שבועה עילויהו כלל; והאי דלא קטלינהו - משום קדושת השם (שלא יאמרו העובדי כוכבים: עברו על שבועתן).

וכמה 'דברים'? רב נחמן אמר: שלשה; רבי יצחק אמר: עשרה. רב נחמן אמר שלשה: 'ימים' שנים, 'רבים' שלשה (גבי זבה דרשינן הכי בשילהי נדה); רבי יצחק אמר עשרה, דכתיב 'עדה' (- עשרה, דכתיב גבי מרגלים במדבר יד, כז), 'לעדה הרעה', יצאו יהושע וכלב).

רבי מאיר אומר כל נדר שצריך [חקירת חכם לא יחזיר, ושאינו צריך חקירת חכם יחזיר; רבי אלעזר אומר: לא אסרו זה אלא מפני זה]: תניא: 'רבי אלעזר אומר: לא אסרו 'צריך' אלא מפני 'שאינו צריך'! במאי קמיפלגי? רבי מאיר סבר: אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין (כלומר: אינו מקפיד בכך, הלכך צריך חקירת חכם - מצי לקלקלה) ורבי אלעזר סבר: אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין.

אמר רבי יוסי ברבי יהודה מעשה בצידן [באחד שאמר לאשתו "קונם אם איני מגרשך", וגרשה - והתירו לו חכמים שיחזירה מפני תיקון העולם]: מאי תנא (לעיל מיניה בנדורים שנדר הוא) דקתני 'מעשה'...? חסורי מיחסרה והכי קתני: במה דברים אמורים? - כשנדרה היא, אבל נדר איהו (שיגרשנה) - יחזיר (אם ירצה, דליכא למיחש לקלקולא); ואמר רבי יוסי ברבי יהודה: מעשה נמי בצידן באחד שאמר לאשתו "קונם אם

איני מגרשיך" וגירשה, והתירו לו חכמים שיחזירנה מפני תיקון העולם.

(גיטין מו, ב)

מאי 'קונם' [באחד שאמר לאשתו "קונם אם איני מגרשיך"] (הלא 'קונם' לשון הקדש הוא: שאוסר הדבר עליו בהקדש, ומה אסר זה עליו)?
אמר רב הונא: באומר "יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם איני מגרשך" (והכי קאמר "קונם פירות עלי אם איני מגרשיך" [שפירושו: 9]).

והתירו לו שיחזירנה:

פשיטא (מאי ניוחש לה)?!

מהו דתימא ליגזור משום דרבי נתן, דתניא: 'רבי נתן אומר: הנודר - כאילו בנה כמה (בשעת איסור הבמות), והמקיימו (ולא נשאל עליו לחכם להתירו) - כאילו הקדיב עליה (על הבמה) קרבן (וגמר עונו שלם, לפי שעל ידי כן הוא מרגיל עצמו בנדרים; והאי - כיון דקיים נדרו - ניקנסיה מלהחזיר)' - קא משמע לן.

מפני תיקון העולם:

מאי 'תיקון העולם' איכא?

אמר רב ששת: ארישא (קאי, דקאמר לעיל 'לא יחזיר', ומסיק הכא: 'מפני תיקון העולם': אי משום קלקולא אי משום שלא יהו פרוצות).

רבינא אמר: לעולם אסיפא, והכי קתני: אין בזו מפני תיקון העולם (הכי קאמר: והתירו לו חכמים שיחזירנה מפני תיקון העולם - שלא נמצא כאן לאסור).

משנה:

המוציא את אשתו (בגט) משום אילונית (שלא הכיר בה כשכנסה; ומכל מקום צריכה גט, דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובעל לשם קדושין):

רבי יהודה אומר: לא יחזיר (שמא תנשא ותלד, ויאמר: "אילו הייתי יודע שכן - אפילו נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשיך, ולדעת כן גרשתיך: שאם יבאו לך סימנים שאחזיריך, ואם ידעתי שלא תשובי אלי ואת ראוייה לילד - לא גרשתיך"; לפיכך אומרים לו קודם גירושין "הוי יודע שהמוציא את אשתו משום אילונית לא יחזירנה עולמית");

וחכמים אומרים: יחזיר (דלא חיישינן לקלקולא).

נישאת לאחר והיו לה בנים הימנו, והיא תובעת כתובתה (מן הראשון, שהוציאה בלא כתובה משום מקח טעות, ועכשיו נודע שלא הטעתו):

אמר רבי יהודה: אומר לה "שתיקותיך יפה מדיבוריך" (שיאמר "אילו ידעתי בסופי ליתן לך כתובה - לא גירשתיך").

גמרא:

למימרא דרבי יהודה חייש לקלקולא (שמדבריו למדנו שאם ירצה לומר "על מנת אילונית גירשתיך" היה מקלקלה), ורבנן לא חיישי לקלקולא? והא איפכא

שמעינן להו, דתנן (לעיל, מה, ב): 'המוציא את אשתו משום שם רע לא

יחזיר ומשום נדר לא יחזיר; רבי יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר ושלל ידעו בו רבים יחזיר' אלמא רבנן חיישי

לקלקולא ורבי יהודה לא חייש לקלקולא?!

אמר שמואל: איפוך [ברישא של משנתנו]!

והא מדקתני סיפא 'נישאת לאחר והיו לה בנים הימנו והיא תובעת כתובתה, אמר רבי יהודה: אומר לה "שתיקותיך יפה מדיבוריך"' -

מכלל דרבי יהודה חייש לקלקולא?!

הא נמי איפוך!

אביי אמר: לעולם לא תיפוך, ורבי יהודה (ודאי חייש לקלקולא) - בההיא (וגבי נדר) סבר לה כרבי מאיר וסבר לה כרבי אלעזר (היינו טעמא דלא חייש:

דקסבר ליכא קלקולא): 'ב'צריך' סבר לה כרבי אלעזר (דבנדר הצריך חקירת חכם סבר לה כרבי אלעזר דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין, הילכך לא מצי למימר "אילו הייתי יודע כו")

בשאינו צריך סבר לה כרבי מאיר (דאמר 'אין הבעל טועה בנדר שבידו להפר, ואינו יכול לומר לאחר זמן "אילו הייתי יודע שאני יכול להפר לא גירשתיך"').

⁹ לא מצאתי הסבר אחר לרש"י: הכוונה של רש"י לומר לנו שרב הונא מתייחס ללשון 'קונם' שבמשנה, מפרש אותו.

אמר רבא: דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא, דרבנן אדרבנן לא קשיא?
אלא אמר רבא: דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא – כדשנינן;
דרבנן אדרבנן לא קשיא: מאן חכמים (דאמרי הכא יחזיר)? – רבי מאיר,
דאמר (דאמר במסכת קידושין (טא,א)) בעינן תנאי כפול (כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד
ובני ראובן: 'אם יעברו' [וגם] 'אם לא יעברו' – אינו תנאי), והכא במאי עסקינן? בדלא
כפליה לתנאיה (שלא אמר בשעת גירושין אלא "הוי יודעת שמשום אילונית אני מוציאך" ולא אמר
לה "ואם אי את אילונית לא יהא גט"; דהשתא הוי גט אפילו אינה אילונית, ולא מצי לקלקלה).

משנה:
המוכר את עצמו ואת בניו לעובדי כוכבים – אין פודין אותו
(הואיל ורגיל בכך, כדמוקי בגמרא; והוא שמכר ושנה ושילש), אבל פודין את הבנים לאחר
מיתת אביהן.

גמרא:
אמר רב אסי: והוא שמכר ושנה ושילש.
הנהו בני בי מיכסי, דיזפי זוזי מעובדי כוכבים, ולא הוה להו
למפרעינהו – אתו וקא גרבי להו (היו שובין אותם לעבדים).
אתו לקמיה דרב הונא, אמר להו: מאי איעביד לכו, דתנן 'המוכר
את עצמו ואת בניו לעובדי כוכבים אין פודין אותו'?
אמר ליה רבי אבא: לימדתני רבינו 'והוא שמכר ושנה ושילש'!
אמר ליה: הני מרגל רגילי דעבדי הכי.

ההוא גברא דזבין נפשיה ללודאי (אומה שאוכלין בני אדם); אתא לקמיה
דרבי אמי, אמר ליה:

(גיטין מז, א)
פירקן!
אמר ליה: תנן: 'המוכר עצמו ואת בניו לעובדי כוכבים אין
פודין אותו, אבל פודין את הבנים' [לאחר מיתת אביהם] – משום
קלולא (שלא יוטמעו בעובדי כוכבים וילמדו ממעשיהם; ובחיי אביהן ליכא למיחש להכי, דמנטר להון
אבוהון), וכל שכן הכא, דאיכא קטלא!
אמרו ליה רבנן לרבי אמי: האי – ישראל מומר הוא, דקא חזו ליה
דקאכיל נבילות וטריפות.
אמר להו: אימא לתיאבון הוא דקאכיל (ולא הוי מין, אלא מומר; ובמינים הוא
דאמרינן 'מורידים אבל לא מעלין', אבל מומר – אמרינן התם: סמי מכאן מומר)?
אמרו ליה: והא זמנין דאיכא היתירא ואיסורא קמיה, ושביק
היתירא ואכיל איסורא (עדים העידו עליו כן, והוי אוכל נבילות להכעיס)!
אמר [רבי אמי] ליה: זיל, לא קא שבקי לי דאפרקינך!

ריש לקיש זבין נפשיה ללודאי, שקל בהדיה חייטא וגלגלתא (שק קשור
ופקיע ועיגול של אבן או של עופרת בתוכו); אמר: גמירי דיומא בתרא (כשהורגין אותו) –
כל דבעי מינייהו עבדי ליה, כי היכי דליחול אדמיה (שימחול על דמו)
יומא בתרא [שלהם].

אמרו ליה: מאי ניחא לך?
אמר להו: בעינא אקמטינכו (לקשור אתכם) ואותבינכו (ולהושיבכם), וכל
חד מינייכו – אמחיה חייטא ופלגא (כלומר: מכה וחצי מכה).
קמטינהו ואותבינהו כל חד מינייהו; כד מחייה חד חייטא – נפק
נשמתיה [התעלה], חרקיניה לשיניה, אמר ליה: אחוכי קא מחייכת
בי! אכתי פש לך גבי פלגא דחייטא! קטלינהו כולהו, נפק ואתא.
יתיב קאכיל ושתי (כל ימיו כל מה שהיה משתכר לא היה מצמצם להצניע ליום מחר); אמרה
ליה ברתיה: לא בעית מידי למזגא עליה (כר או כסת לישן עליו)?
אמר לה: בתי – כריסי כרי (בסני ושומן שבמעיו הוא לי כר וכסת).

כי נח נפשיה – שבק [רק] קבא דמוריקא (כרכום); [אפילו שהשאיר כל כך מעט –] קרא אנפשיה [תהלים מט,יא: כי יראה חכמים ימותו יחד כסיל ובער יאבדו] ועזבו לאחרים חילם.

משנה:

המוכר את שדהו לעובד כוכבים - לוקח ומביא ממנו בכורים (בכל שנה צריך ליקח מן העובד כוכבים ביכורי פירותיה בדמים יקרים ומביאים לירושלים) מפני תיקון העולם (שלא יהא רגיל למכור קרקע בארץ ישראל לעובד כוכבים, וגם אם מכר - יסריח לחזור אחריה ולפדות).

גמרא:

אמר רבה: אף על פי שאין קנין לעובדי כוכבים בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר (אם קנה עובד כוכבים קרקע בארץ - אין קנינו קנוי להפקיעה מקדושתה: שלא תתחייב במעשר, וישראל הקונה ממנו מן הפירות צריך לעשר), שנאמר [ויקרא כה,כג: והארץ לא תמכר לצמתת] כי לי הארץ [כי גרים ותושבים אתם עמדי] - לי קדושת הארץ, אבל יש קנין לעובדי כוכבים בארץ ישראל לחפור בה בורות שיחין ומערות, שנאמר [תהלים קסו,טז:] השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם (לכל צרכיה).

ורבי אלעזר אומר: אף על פי שיש קנין לעובדי כוכבים בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר, שנאמר 'דגנך' [דברים יב,טז:] לא תוכל לאכל בשערך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך; וכל נדריך אשר תדר ונדבתך ותרומת ידך; וכן דברים יד,כג: ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם, מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך, למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים] - ולא דגן עובד כוכבים - אבל אין קנין לעובדי כוכבים בארץ ישראל לחפור בה בורות שיחין ומערות, שנאמר [תהלים כד,א:] לדוד מזמור: לה' הארץ [ומלואה תבל וישבי בה].

במאי קמיפלגי?

מר סבר: 'דגנך' - ולא דגן עובד כוכבים, ומר סבר: 'דיגונך' - ולא דיגון עובד כוכבים (שאם מירחן עובד כוכבים והן שלו בשעת מירוח - שהוא גמר מלאכתו למעשר - מירוח העובד כוכבים פוטרן, ואפילו לקחן מישראל בשבולין [דהיינו לפני דישנה]; אבל אם הגדילו בקרקע העובד כוכבים, ולקחן ישראל בשבולין ומירחן - חייבין במעשר, דקרקע ארץ ישראל ביד עובד כוכבים לא הופקעה קדושתה).

אמר רבה: מנא אמינא לה? דתנן [פאה פ"ד מ"ט]: 'הלקט והשכחה והפאה של עובד כוכבים חייבין במעשר, אלא אם כן הפקיר' (לקט שכחה ופאה - סתמן הפקר ופטורין מן המעשר, שנאמר 'ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך' [דברים יד,כט] - במי שאין לו חלק ונחלה עמך, יצאו אלו שיש לו בהן חלק ונחלה עמך, שהרי אף לו הן מופקדין; והלקט והשכחה והפאה של עובד כוכבים חייבין במעשר כו'; והשתא מפרש לה ואזיל: - היכי דמי? אילימא דישראל (שהניחן ישראל בשדהו) וליקטינהו עובד כוכבים (וקאמר: דאם חזר עובד כוכבים ומכרן לישראל - חייב לעשרן) 'אלא אם כן הפקיר' (אלא אם כן הפקידן ישראל ראשון בשדהו) - הא מפקרי וקיימי (דכל לקט ושכחה ופאה הפקר הו')! ? אלא לאו - דעובד כוכבים (שהיו משדה העובד כוכבים והניחן, כישראל), וליקטינהו (עניי) ישראל (וכיון דעובד כוכבים לא מיפקד להניח פאה ולקט - לא חייל עליהו שמא [שם 'לקט' ו'פאה'] אלא אם כן הפקידן עובד כוכבים ממש, לשם הפקר, ולא לשם פאה להניח סתם); טעמא - דהפקיר, הא לא הפקיר חייב (במעשר! אלמא שדה העובד כוכבים חייבת במעשר)!

לא! לעולם דישראל וליקטינהו עובד כוכבים; ודקא אמרת 'הא מפקרי וקיימי' - נהי דמפקרי אדעתא דישראל, אדעתא דעובד כוכבים מי מפקרי?

תא שמע: 'ישראל שלקח שדה (זרועה) מעובד כוכבים (והשהה אצלו) עד שלא הביאה שליש, וחזר ומכרה לו (לעובד כוכבים) משהביאה שליש - חייבת במעשר' (אם בא ישראל ולקח מן העובד כוכבים מאותן הפירות ומירחן), שכבר נתחייבה (כשהביאה שליש ביד ישראל; דקיימא לן לענין מעשר במסכת ראש השנה יב,ב): תבואה וזיתים - אחר שליש; נתחייבה - אין, לא נתחייבה (אם הביאה שליש ביד עובד כוכבים) - לא (פטורה)!

הכא במאי עסקינן? - בסוריא (דמעשר דידה מדרבנן, ושם יש קנין ביד עובד כוכבים להפקיע), וקסבר כיבוש יחיד (דוד כיבשה ולא היו כל ישראל שם; והיא ארם צובה) - לא שמיה כיבוש.

תא שמע: 'ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשותפות:

(גיטין מז, ב)

טבל וחולין מעורבין זה בזה (אין לך כל חטה וחטה שאין חציה טבל וחציה חולין: שחלק העובד כוכבים פטור; ואף לאחר שחלקו התבואה - הלוקח מן העובד כוכבים צריך לעשר; וישראל צריך לעשר את שלו מיניה וביה, ולא ממנו על טבל גמור, ולא מטבל גמור עליו, מפני שמפריש מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור; אבל כי מעשר מיניה וביה מעשר שלם - נמצא מעשר מן החיוב שבו על החיוב שבו ומן הפטור שבו על הפטור שבו) - **דברי רבי**;

רבן שמעון בן גמליאל אומר: של עובד כוכבים פטור ושל ישראל חייב (לאחר שחלקו הי של ישראל טבל גמור, ומעשר ממנו על אחר ומאחר עליו, דיש בריה, ושל עובד כוכבים פטור לגמרי; ולתנא קמא [רבי] אין בריה, ואפילו חלקו בספיקא הן עומדין). ' עד כאן לא פליגי, אלא דמר סבר יש ברירה ומר סבר אין ברירה, אבל דכולי עלמא יש קנין לעובדי כוכבים בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר! הכא נמי בסוריא, וקסבר כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש.

אמר רב חייא בר אבין: תא שמע: **'המוכר שדהו לעובדי כוכבים - לוקח ומביא ביכורים מפני תיקון העולם'**; **'מפני תיקון העולם'** - אין, מדאורייתא לא (ואי' אין קנין לעובד כוכבים להפקיעה מקדושתה - הויה לה לענין קדושתה ברשות ישראל כאילו משכנה, וכיון דביכורים מצוה דרמיה עליה היא, ולא טבלי לאסור פירות באכילה - מיחייב ליקח ולהביא, ולא דמי למעשר: דאפילו למאן דאמר 'אין קנין' - לא מיחייב לעשר על חלקו של עובד כוכבים, דמעשר טביל ואסר ליה באכילה, ולא מצוה דרמיה עליה היא אלא אם כן אוכלן או מוכרן, דקא משתרשי ליה, אבל ביכורים - מצוה דרמיה עליה היא)!

אמר רב אשי: שתי תקנות הו (כלומר: לעולם מדאורייתא מיחייב; והא דקתני מפני תיקון העולם - משום דמעיירא משום סייג תקנו שלא ליקח ולהביא, כדמפרש ואזיל; לפיכך הוצרכו לחזור ולתקן ולהעמידה כדן תורה): מעיקרא הו מייתי מדאורייתא; כיון דחזו דקא מקרי ומזבני, דסברי בקדושתיהו קיימן (אין אנו נענשין בדבר) - תקינו להו דלא ליתו; כיון דחזו דמאן דלא סגי ליה מזבן וקא משתקען ביד עובדי כוכבים (שלא היה חוזר ופודה אותה) - הדר תקינו להו דליתו (כדי שיטרח ויפדו).

איתמר: המוכר שדהו לפירות (שיאכל הלוקח פירות עד עשר שנים, ותחזור הקרקע לבעליה; ובזמן שאין היובל נוהג קאמר, דהיינו משגלו שבט ראובן ושבט גד, שגלו תחילה מעבר הירדן על ידי סנחריב, עד חרבות ירושלים; דאי בזמן שיובל נוהג - סתם מכירה לפירות היא, שהרי סופה לחזור ביובל): **רבי יוחנן אמר: מביא וקורא; ריש לקיש אמר: מביא ואינו קורא; רבי יוחנן אמר 'מביא וקורא': קנין פירות כקנין הגוף דמי (ויכול לומר "ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי" [דברים כו, י]); ריש לקיש אמר 'מביא ואינו קורא': קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי.** איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש: **'(גבי ביכורים כתיב): [דברים כו, יא]: ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך ולביתך [אתה והלוי והגר אשר בקרבך] - מלמד שאדם מביא ביכורי אשתו** (שגדלו בקרקע מלוג שהכניסה לו אשתו לפירות) **וקורא'!** אמר ליה: שאני התם, דכתיב **'ולביתך'** (ומדאיצטריך לרבוויי - שמע מינה קנין פירות לאו כקנין הגוף)!

ואיכא דאמרי: איתיביה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן: **'ולביתך' - מלמד שאדם מביא ביכורי אשתו וקורא'?** התם הוא, דכתיב **'ולביתך'**, אבל בעלמא לא! אמר ליה: טעמא דידי נמי מהכא קאמינא (דכי היכי דאשמועינן דהכא כקנין הגוף דמי - הוא הדין בעלמא)!

איתיביה: **'היה בא בדרך וביכורי אשתו בידו, ושמע שמתה אשתו (ויךשה הוא, וקנה גוף הקרקע) - מביא וקורא'; מתה - אין, לא מתה - לא!** הוא הדין דאף על גב דלא מתה, ו'מתה' אצטריכא ליה: סלקא דעתך אמינא ליגזור משום דרבי יוסי בר חנינא, דאמר רבי יוסי בר חנינא: **'פצען ושגגן ביד שליח ומת שליח בדרך (וחזר והביאן הוא בעצמו) - מביא ואינו קורא** (ואי אפשר לומר שהביאו שליח אחר, דאפילו לא מת שליח ראשון - אינו קורא, דתנן [בכורים פ"א מ"ה] **'האשה וטומטום ואנדרוגיטוס והשליח - מביאין ולא קוראין, שאין יכולין לומר "אשר נתתה לי"'**), **שנאמר** (דברים כו, ב) **ולקחת** [מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלקיך נתן לך

ושמת בטנא; והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם] **והבאת**¹⁰: **עד שתהא לקיחה**
והבאה באחד ' (והכא נמי לבעי לקיחה והבאה באחד) - **קא משמע לן**.

ואזדו לטעמייהו, דאיתמר: המוכר שדהו

(גיטין מח, א)

בזמן שהיובל נוהג (כל מכירת קרקע - לפירות, שהרי חזר הגוף ביובל): **רבי יוחנן**
אמר: 'מביא וקורא'; **ריש לקיש** אמר: **'מביא ואינו קורא'**:
רבי יוחנן אמר: **'מביא וקורא'**: **קנין פירות כקנין הגוף דמי**;
ריש לקיש אמר: **'מביא ואינו קורא'**: **קנין פירות לאו כקנין**
הגוף דמי;

וצריכא: דאי איתמר בההיא [המוכר שדהו לפירות] - בההיא
קאמר ריש לקיש, דכי קא נחית - אדעתא דפירא קא נחית (ולאו
אדעתא למקנייה לארעא אפילו שעה אחת), אבל בהך [המוכר שדהו בזמן שהיובל
נוהג] - דאדעתא דגופיה קא נחית - אימא מודי ליה לרבי
יוחנן; ואי איתמר בהא [המוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג] - בהא
קאמר רבי יוחנן, אבל בהך [המוכר שדהו לפירות] - אימא מודי
ליה לריש לקיש - צריכא.

תא שמע [בכורים פ"א מ"א]: **'הקונה אילן וקרקעו - מביא וקורא'** [קשה
לרבי יוחנן מדוע כתוב 'וקרקעו']?!

הכא במאי עסקינן: בזמן שאין היובל נוהג.

תא שמע [בכורים פ"א מ"ו]: **'הקונה שני אילנות בתוך שדהו של חבירו -**
מביא ואינו קורא'; - **הא שלשה** (דקיימא לן דקנה קרקע תחתיהן וביניהן כמלא אורה
וסלו [האורה = הקוטף תאנים, וסלו בו הוא שם את מה שלקט מחוצה לו - הסל עושה קו
דמיוני, וכל מה שבתוך הקו הזה נקנה למי שקונה שלשה עצי פרי שמטועים ביחד]) **מביא**
וקורא (ואף על גב דהדרא ביובל)?!
הכי נמי בזמן שאין היובל נוהג.

והשתא דאמר רב חסדא 'מחלוקת (דריש לקיש ורבי יוחנן) ביובל שני (שמנו ישראל,
שכבר הורגלו להחזיר קרקעות - בההיא קאמר ריש לקיש 'מביא ואינו קורא', דסמכא דעתיה דמוכר דודאי
הדרא ליה, וזה בטוח שיחזירנה), אבל ביובל ראשון - דברי הכל מביא וקורא'
דאכתי לא סמך דעתייהו - לא קשיא: הא (כל הני מתנייתא) ביובל ראשון,
הא ביובל שני!

לימא (קנין פירות אי כקנין הגוף דמי אי לא) **כתנאי**: (שדה אחוזה, אם הקדישה ולא גאלה קודם
היובל, ומכרה גיזבר לאחר - אינה נגאלת עוד, וכשהיא יוצאה ביובל מיד הלוקחה מן הגזבר - מתחלקת
לכהנים, שנאמר (ויקרא כז, כ): **ואם לא יגאל את השדה** [ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד] (פסוק כא) והיה
השדה בצאתו [ביביל קדש לה' כשדה החרם לכהן תהיה אחוזה]; ושדה מקנה, כשהקדישה ולא גאלה ומכרה הגזבר,
כשהיא יוצאה ביובל - חוזרת לבעלים הראשונים שמכרוה למקדיש, שנאמר (פסוק כד) **בשנת היובל ישוב השדה**
לאשר קנהו מאתו [לאשר לו אחזת הארץ]: **'מניין ללוקח שדה מאביו והקדישה** (בחי
אביו, בעודה בידו שדה מקנה), **ואחר כך מת אביו** (ונעשית לו אחוזה) - **מניין שתהא**
לפניו כשדה אחוזה (אם לא גאלה ומכרה הגזבר, שיוצאה לכהנים ביובל)? - **תלמוד**
לומד: (ויקרא כז, כב) **[ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו]** [יקדיש לה', (פסוק כג) וחשב לו
הכהן את מכסת הערך עד שנת היביל; ונתן את הערך ביום ההוא קדש לה']; ('אשר לא משדה אחוזתו' קרא
יתירא הוא) - **שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה** (בשעה שהקדישה להיות לו
שדה אחוזה לעולם), **יצתה זו שראויה להיות שדה אחוזה** (וכל שכן מת אביו ואחר
כך הקדישה דבשעת הקדש כבר היתה אחוזה) - **דברי רבי יהודה ורבי שמעון**;
רבי מאיר אומר: (זו אינה שדה אחוזה, וחוזרת לו מחמת אביו, שמכרה לו; וקרא כי אתא - למת
אביו ואחר כך הקדישה אתא): **מניין ללוקח שדה מאביו, ומת אביו, ואחר כך**
הקדישה - מניין שתהא לפניו כשדה אחוזה? - **תלמוד לומר**: (ויקרא
כז, כב) **[ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו]** [יקדיש לה', (פסוק כג) וחשב לו הכהן את מכסת
הערך עד שנת היביל; ונתן את הערך ביום ההוא קדש לה'] - **שדה שאינה שדה אחוזה, יצתה**
זו שהיא שדה אחוזה'

¹⁰ בפרשה לא כתובה המלה "והבאת"! אלא כתוב: ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם; ואמרת
אליו: הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו (דברים כג, ג) - ולפי זה
אולי צ"ל 'ובאת' במקום 'והבאת'; אפשרות אחרת היא: ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי
האדמה אשר נתתה לי ה'; והנחתו לפני ה' אלקיך והשתחוית לפני ה' אלקיך (דברים כז, י)

*ואילו לרבי יהודה ורבי שמעון 'מת אביו ואחר כך הקדישה' - לא צריכא קרא (דאי צריכא קרא, הקדישה ואחר כך מת אביו מנא להו?). מאי לאו בהא קמיפלגי: דרבי מאיר סבר: קנין פירות (שהיתה קנויה לו מאביו בשעה שמת אביו, וקנין פירות הוא, שהרי היובל נוהג) כקנין הגוף דמי, ובהא במיתת אביו הוא דלא ירית ולא מידי (ולא הויא ליה 'אחזזה'); והלכך מת אביו ואחר כך הקדישה צריך קרא (אי לאו דרבייה קרא - לא הוה אמינא דתיהוי כשדה אחוזה, ואצטריך קרא למת אביו ואחר כך הקדישה); רבי יהודה ורבי שמעון סברי: קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, ובהא במיתת אביו השתא הוא דקא ירית, והלכך מת אביו ואחר כך הקדישה - לא צריכא קרא, וכי איצטריך קרא - להקדישה ואחר כך מת אביו הוא דאיצטריך. * (הכי גרסינן: ואילו לר' יהודה ור' שמעון, 'מת אביו ואחר כך הקדישה' לא צריך קרא; מאי לאו בהא קמיפלגי כו' ולא גרסינן הכא 'אלא לאו דאזלי בתר פדיון'; ובמסכת ערכין (יז, ב) גרסינן לה.)

אמר רב נחמן בר יצחק: לעולם אימא לך בעלמא קסברי רבי יהודה ורבי שמעון קנין פירות כקנין הגוף דמי (ומודו דמת אביו ואחר כך הקדישה צריכא קרא), והכא - רבי יהודה ורבי שמעון קרא אשכחו ודרוש (לרבווי מינה אף 'הקדישה ואחר כך מת אביו', דאם כן - דלא מדבי אלא 'מת אביו ואחר כך הקדישה'): לכתוב רחמנא 'אם את שדה מקנתו אשר לא אחוזתו' (ולא לכתוב 'משדה') מאי 'משדה אחוזתו'? - שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה, יצתה זו שראויה להיות שדה אחוזה. אמר רב יוסף: אי לאו דאמר רבי יוחנן 'קנין פירות כקנין הגוף דמי' - לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש, דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן 'האחין שחלקו לקוחות הן (דאין ברירה, והוי כמו שהחליפו חלקיהן), ומחזירין זה לזה ביובל (משום מצות יובל)', ואי סלקא דעתך לאו כקנין הגוף דמי (וכיון דאמר 'ירושא המתחלקת הויא לקיחה' אם אית ליה קנין פירות - דהיינו כל לקיחה שבשעת יובל - לאו כקנין הגוף דמי, ואין מביא וקורא) - לא משכחת דמייתי ביכורים (וקורא) אלא חד בר חד עד יהושע בן נון (בירושא שלא נחלקה משנפלה בימי יהושע, דהיינו שלא היו לו ולאביו ולכל הדורות למפרע עד יהושע שני בניו לאיש אחד שיחלקו ירושה)!

אמר רבא: קרא ומתניתא מסייעי ליה לריש לקיש: קרא -

(גיטין מח, ב)

[ויקרא כה, טו: במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך] במספר שני תבואות ימכר לך' (ובשעת היובל משתעי, כדכתיב 'במספר שנים אחר היובל וגו' - אלמא אין גוף הקרקע מכור, אלא תבואות של כל שנה); מתניתא - דתניא: 'בכור נוטל פי שנים בשדה החוץ לאביו כיוכל' (כלומר: בשדה החוזרת לאחים, מחמת שמכרה אביהן; דאי דחזרה בחיי האב - פשיטא! ואשמועינן דגוף הקרקע לא היה קנוי ללוקח, והוה ליה 'מוחזק' לאביו לפני מותו; דאי כקנין הגוף דמי - הוה ליה 'ראוי', ואין הבכור נוטל ב'ראוי', דכתיב (דברים כא, יז) 'בכל אשר ימצא לו' - במוחזק בידו). אמר אביי: נקטינן: בעל בנכסי אשתו - צריך הרשאה (מאשתו אם בא לדון עם שום אדם בגוף הקרקע, דאי ליכא הרשאה - מצי אמר ליה 'לאו בעל דברים ידידי את', דקנין פירות לאו כקנין הגוף הוא); ולא אמרן אלא דלא נחית (לדון) אפירי (שאין לו לדון עמו כלום בפירות, שאין לו טענה עם אותו האיש בפירות כלל), אבל נחית אפירי - מיגו דמשתעי דינא אפירי - משתעי דינא אגופא.

הדרן עלך השולח